ISZLÁM

KISLEXIKON

جِهَادٌ

ISZLÁM
KISLEXIKON

Editio Plurilingua Budapest, 2021

ISBN 978-615-5461-23-1 I PRESS ISBN 978-615-5461-24-8 I PDF ISBN 978-963-9431-93-5 I EPUB
www. editioplurilingua. com

Előszó

Az *Iszlám kislexikon* új - átdolgozott, illusztrációkkal bővített - kiadása elsődlegesen egy ismeretterjesztő könyv, de egyéb szempontból is hiánypótló kezdeményezés, mivel a magyar nyelvű szótárak nem adnak egységes képet az iszlám kultúrkörből származó, olykor több nyelvi áttételen keresztül meghonosodott szavak értelmezésével és helyesírásával kapcsolatban. A tudományos megközelítést kereső munkákban található átírások is eltéréseket mutatnak.

Az *Iszlám kislexikon* többnyire a klasszikus arab szó elfogadottnak tekinthető alakját adja meg - az európai normákat figyelembe véve. Ezért kizárólag ott jelezzük, hogy arab eredetű a szó, ahol ez a szövegkörnyezet miatt kétértelmű lehet.

A vastagbetűs forma a jelenleg elfogadott - vagy javasolt -írásmód, de számos helyen megadtuk a személynév vagy a fogalom lehetséges, ill. használatban lévő formáját is. Utalnunk kell arra, hogy bizonyos személynevek esetében a teljes név áll, mert ebben a formában terjedt el szélesebb körben. Másutt csak a vezetéknév vagy éppenséggel az írói név áll. Esetenként - gyakorlati megfontolásból és kényszerűségből - ameghagytuk a név angol nyelvű átírását.

A függelékben megtalálhatók az iszlám világtörténelmének időrendi táblázata és a fontosabb Korán-idézetek.

A magyar nyelvben egyáltalán nem használatos torokhang vagy a magyarban marginálisan használatos „q”

átírását is szorgalmaztuk. Lehetőség szerint egyszerűsítettük a többféle „h” hangjelölését.

A Koránban nem szereplő, de a szöveg megértéséhez szükséges további magyarázatot igénylő szavak dőlt betűvel jelennek meg a Korán-idézetekben.

Végezetül újra utalunk a munka - magyar vonatkozásaiban - gondolatébresztő jellegére és nem utolsó sorban a nemzetközi szakirodalomban számon tartott hasonló jellegű tanulmányokra valamint a Korán szövegeire:

Garcia, Luz: Diccionario de islam e islamismo (Espasa, Madrid, 2009.),

Nanji, Azim: Dictionary of Islam (Penguin, London, 2008.),

Elger, Ralf: Kleines IslamLexikon (C. H. Beck, München, 2008.),

Esposito, John L. : Dictionary of Islam (Oxford University Press, London, 2004.),

Sourdel, J. - Sourdel, D. : Dictionnaire historique de l'islam (PUF, Paris, 2004.),

Khoury, Teodor A. : Islam Lexikon (Herder, Freiburg, 1991.),

Serdián Miklós György (Ford.): A Korán (EPL Kiadó, Budapest, 2018.)

Budapest, 2018. május

A, a / Á, á

abája Hagyományos, köpenyszerű, női ruhadarab, régen gyapjúból vagy teveszőrből készült, és viselőjének törzsi és társadalmi állását is elárulta. A muszlimok önmaguk választotta megkülönböztető jelképe lett.

abangan *(indonéz)* Nem gyakorló muszlim, szinkretista.

Abbádida-dinasztia (1023-1091) Muszlim uralkodóház Andalúziában, pontosabban Sevillában és annak környékén. Az Omajjád Kalifátus bukása (1013) után az ún. „részkirályságok" (táifa / taváif t. sz. / = Reinos de Taifas *spanyol)* idején.

Abbász sah, I. (1588-1629) Perzsa uralkodó, a Szafavi-dadinasztia legjelentősebb tagja. Irakból síita vallástudósokat hívott az országba a tizenkettes sía tanainak megismertetésére. Iszfahánt

jelentős várossá fejlesztette. Az Oszmán-Török Birodalom ellenfele volt.

Abbászida-dinasztia (749-1258) A szunnita iszlám második kalifadinasztiája. Mohamed próféta nagybátyja, Abbász (568-652) után kapta a nevét. Az Abbászidák a keleti iszlám világban uralkodtak, az indiai Szind tartománytól (ma Pakisztán) Egyiptomig bezárólag. A 8. sz. közepén döntötték meg - az Abdákkal együtt - a damaszkuszi Omajjád-dinasztiát az ún. „abbászida forradalom" során. A birodalmi központot Damaszkuszból áthelyezték Bagdadba (762). Az Abbászidák alatt a kalifa nemcsak katonai parancsnok (amír al-múminín / = a hívők „parancsnoka"), hanem egyben a legfőbb val-

lási vezető is volt (zill Alláh alá al-ard / = Isten árnyéka a földön). Az Abbászida-dinasztia tényleges politikai és katonai hatalommal csak **945-ig** rendelkezett. Ezután tartományi emírek, később szultánok és atabégek uralkodtak, ez volt a „részkirályságok" kora. A 12. sz. közepén Dél-Mezopotámiában sikerült újra önálló hatalmat kiépíteniük. Az Abbászida Kalifátusnak a mongol hódítás vetett véget. Az Abbászidák néhány tagja elmenekült. A dinasztia tagjait a mamlúkok a fővárosukba, Kairóba telepítették át. Az 1517-es oszmán hódítást követően a kalifái cím az Oszmán-ház szultánjaihoz került.

Abd al-Dzsabbár (7-1024) Muatazila teológus.

Abd al-Hajj (1374-1405) Illusztrátor és festő. Születési helye ismeretlen. Vélhetően Szamarkandban halt meg.

Abd al-Karím (1882-1963) Mohamed ibn Abd al-Karím al-Hattábí a francia és spanyol gyarmatosítók által együttes erővel levert marokkói rífi felkelés (1920-1926) vezére. Berber törzsből származott, és hagyományos musz-lim neveltetésben részesült. Bíró (kádi) volt. A felkelést követően Réunionra menekült, de később visszatért az arab világba. Kairóban megalapította az „Arab Nyugat (Magreb) Felszabadítási Bizottságot".

Abd al-Malik ibn Marván Omajjád kalifa. Uralkodása alatt (685-705) az arab lett a birodalmi közigazgatás hivatalos nyelve, ekkor épült meg Jeruzsálemben a Sziklamecset, és ő verette az első

arab pénzérméket. Az arabok az ő idején foglalták el végleg Észak-Afrika központját, Karthágót Bizánctól (698).

Abd al-Muttalib ibn Hásim (7-578) Mohamed próféta nagyapja. A hagyomány szerint megálmodta, hogy hol kell keresnie Mekkában - a betemetett - Zamzam-for-

rást. Később őt bízták meg a forrás őrzésével. A Hásimi-ták az ő apjától származtatják magukat. Akkor halt meg, amikor Mohamed próféta nyolcéves volt. A hadíszok jelentőségteljesen említik.

Abd ar-Rahmán, Ájsa (1913-1998) Bint as-Sáti („a folyópart lánya”) álnéven is író egyiptomi szerző. Az arab nyelv, valamint a Korán-tudományok egyetemi tanára.

Abd ar-Rázik, Ali (1888-1966) Ali Abdel Raziq. Egyiptomi bíró és véleményformáló értelmiségi. Tanulmányait az Al-Azhar egyetemen és Oxfordban végezte. Elgondolása szerint Mohamed prófétát inkább szellemi, mintsem politikai vezetőnek kell tekinteni. Ezért az iszlám szerepe az államban nem lehet meghatározó.

abd Rabszolga, szolga. Összetett férfinevekben is szerepel. (Abd Allah /= Abdallah /= Abdullah / = „Isten szolgája”), vagy „a Megkönyörülő szolgája” (= Abd ar-Rahmán / = Abdurrahman) vagy „a Kegyelmes szolgája” (Abd al-Ka-rím). A név második része Isten / Allah szinonimája.

Abdallah (1882-1951) Hásimita uralkodó, a mekkai serifek leszármazottja, akik a családfájukat Mohamed prófétáig vezetik vissza. Az újonnan létrehozott Transzjor-dánia első emírje (1921-1946), majd királya (1946-1949). Ciszjordánia elfoglalása után Jordánia királya (1949-1951). Miután Jeruzsálemben gyilkosság áldozata lesz, az unokája, Huszajn kerül trónra, majd II. Abdalláh néven ez utóbbinak a fia.

Abdelkader (1808-1883) Abd al-Oadir. Abd al-Kádir al-Dzsazáirí, emír. Vallási vezető, az algériai függetlenségi harc parancsnoka. Az arab és berber törzsek élén a francia gyarmatosítók ellen vív sikeres harcokat (1832-1847). „A hívők vezére” címet kapta. Költő és

szúfi misztikus. Damaszkuszi emigrációjában több ezer keresztény életét menti meg egy pogrom idején.

Abdo, Mohamed (1849-1905) Muhammad Abduh Egyiptom főmuftija, a modern iszlám társadalomelmélet egyik megalkotója, Dzsamál ad-Dín al-Afgání tanítványa, és Rasíd Ridá tanára volt. Őt tekintik a 19. sz.-i iszlám reformmozgalom (al-iszláh ad-díní) elindítójának. Angolel-lenessége miatt hosszú ideig libanoni száműzetésben élt.

Abdul Bahá (1844-1921) Isten Dicsősége. Baháulláh, bahái vallásalapító legidősebb fia, akit szellemi örökösének nevezett ki. Abdul Bahá 1913. április 9-18. között Magyarországra látogatott, és a következő kijelentést tette: „Budapest lesz egyik középpontja Kelet és Nyugat egyesülésének, valamint ebből a városból fog szétáradni a világosság más helyek felé.” A tiszteletére emelt emléktábla a Nemzeti Múzeum kertjében található.

Abdullah bin Abdul Kadir (1796-1854) Leghíresebb műve az önéletrajza, „Haját Abdullah”. A maláj prózáról írt munkája elősegítette, hogy a maláj hivatalos nyelv legyen. Muszlim témákat dolgozott fel a maláj irodalomban.

Abdurrahman Wahid (1940-2009) Közhasználatú nevén Gus Dur. Indonéz politikus, a Nemzeti Ébredés Párt alapítója, Indonézia elnöke (1999-2001). Haladó szellemű, a vallások és felekezetek békés együttélésének hirdetője.

Abdülmecid, I* (1839-1861) Haladó szellemű oszmán-török szultán, a Tanzímát kor néven ismert reformista időszak uralkodója, akinek a nevéhez fűződik a „gülhánei hatt-i serif” program kiadása. Regnálása alatt létrejön az Oszmán Bank, és megújul a hadsereg. Menedéket ad

Kossuthnak és számos magyar emigránsnak a szabadságharc leverése után (1849).

Abraha Etióp hadvezér, aki 525-ben elfoglalja Jement, ahol önálló uralmat épít ki. A hagyomány szerint 570-ben, ami az „Elefánt éve”, és a muszlim történetírás szerint Mohamed próféta születésének éve, megtámadja Mekkát. **K105**

Ábrahám A Korán kinyilatkoztatása szerint Ibrahim. Isten küldi, hogy figyelmeztesse a zsidókat. Az iszlám ót tartja az első muszlimnak, aki még az iszlám kinyilatkoztatása előtt lett „tiszta egyistenhívő” és igazhívő (haníf). Ábrahámnak a muszlim

hagyomány szerint nem Izsákot, hanem Iszmáíl nevű fiát - az arabok vélt ősapját - kellett volna próbatételképpen feláldoznia Istennek, ennek a helyén építette fel a Kába szentélyét, az „(Egyetlen) Isten” imádására. A muszlimok „Isten Barátjának” (halíl) is nevezik. Ábrahám áldozati ünnepe az „íd al-Adhá”.

Abú al-Hakam Gúnynevén Abú Dzsahl, „a tudatlanság atyja”. A pogány mekkaiak egyik vezetője, Mohamed próféta kortársa és egyik ellenlábasa volt. A badri csatában esett el (624).

Abú al-Kászim, Mohamed (7-934) A „rejtőzködő imám”. A tizenkettes sía követői számára a 12. imám, aki 874-ben tűnt el, 12 évesen. Látták bemenni egy barlangba, ahonnan nem jött elő. Hívei később bejelentették mennybemenetelét.

Abú Bakr (632-634) Mohamed próféta harmadik feleségének, Ájsának az édesapja. A mekkaiak közül az elsők közt tér be, ill. veszi fel az iszlámot. Abú Bakr az „igaz” nevet kapta az utókortól. Mohamed próféta imámnak

nevezte ki, aminek egyedi jelentése van, vö. később síiták, háridzsiták szóhasználatával. Mohamed több alkalommal is megbízta Abú Bakrot a pénteki ima vezetésével. Mohamed próféta halála után az első kalifa, ill. az első a négy „igaz úton járó” (ar-rásidún) kalifa közül. A síiták bitorlónak tekintik, mert felfogásuk szerint Alinak kellett volna követnie a Prófétát.

Abu Dhabi (=AbuDzabi)

Abú Dzsihád (1935-1988) Khalil al-Wazir a Fatah párt egyik alapító tagja és fegyveres szárnyának (al-Ászifa) parancsnoka, az Első Intifáda szervezője. Izraeli ügynökök gyilkolták meg Tuniszban.

Abú Hanífa (699-764) A négy vallásjogi iskola (mazhab) egyikének (a hanafita iskolának) kidolgozója. Jellemzője a vélemény (raj) és a helyi szokásjog figyelembevétele. Tanításait egyik tanítványa, Abú Júszuf jegyezte le. Sírja Bagdadban található.

Abú Hurajra Abu Huraira: a „cicák atyja”. Mohamed próféta társa, számos hadísz közlője.

Abú Lahab Mohamed próféta egyik nagybátyja és esküdt ellensége, aki nem biztosította számára a klán védelmét. **K111**

Abú Nidál (1937-2002) Sabri al-Banna, palesztin ellenálló. 1974-ben szakít a Fatahhal, és megalapítja a „nyugati világban” Abú

Nidál Csoportként ismert szervezetet. Elutasít minden lehetséges béketárgyalást Izraellel, ezért a Fatah vezette PFSZ-szel is ellenséges viszonyba kerül. Irakban halt meg, máig tisztázatlan körülmények között.

Abú Nuvász (747-815) Igazi nevén Ibn Háni. Ragadványnevén a „fürtös". Hárún ar-Rasíd, valamint ennek fia, al-Amín kalifa korában alkot. Költészetében a városi társadalom képviselője. Kigúnyolja az affektált beduin költészetet utánzó városi költőket. Híresek borversei, valamint szerelmi költészete. Megújítja a verselés formai eszközeit a „díszítőelemek" (badí) tudatos alkalmazásával. Az ún. iraki „modernek" vezéralakjaként a vallási aszkézis költészetében is jelentősei alkot. Munkássága nagy hatást gyakorol későbbi arab költőkre, elsősorban Andalúziában.

Abú Szajjáf Csoport A Fülöp-szigeteken (Mindanao) működő iszlámista gerillaszervezet, amely a muszlim többségű tartomány teljes elszakadásáért küzd. Célja egy iszlám állam megteremtése. Vélhetően kapcsolatban áll az al-Káidával is.

Abú Szufján A pogány kori Mekka egyik vezetője. Mohamed próféta ellensége volt, de később a megbékélésen munkálkodott, majd 630-ban, amikor Mekka behódolt, megtért az iszlámra és részt vett a hódításokban, ahol mindkét szemét elvesztette. Fia, Muávija lett az első omajjád kalifa Damaszkuszban.

Abú Tálib Mohamed próféta nagybátyja, Ali édesapja. Mohamed nagyapjának halála után magához vette a prófétát, aki Abú Tálib 619-ben bekövetkezett haláláig a védelme alatt állt.

Aceh (*indonéz*, *ejtsd:* acseh) Félautonóm tartomány Szu-mátrán. A lakosság 98%-a muszlim. Elsőként ide érkezett meg az iszlám az indonéz szigetvilágban. Hosszabb fegyveres harc után a sziget iszlám önrendelkezésű autonómiát kap. A szökőár okozta károk helyreállításában

részt vett a Magyar Iszlám Közösség és a Magyar Vörös-kereszt is.

adab Klasszikus jelentése: „jó modor, udvariasság, erkölcs, az előírásszerű szokások ismerete". A középkori irodalomban a hivatalnokréteg és a művelt emberek számára írt kézikönyvek elnevezése. Az első adab műveket Ibn al-Mukaffaa írja. Az arab nyelvű adab irodalom szórakoztató, ugyanakkor nevelő célzatú

szövegeinek legnagyobb mestere a 9. sz.-ban al-Dzsáhiz. A későbbiekben terjedelmes „adab enciklopédiák” készülnek, amelyekben a nyelv-helyességtől a történelmen át a szépírásig szinte minden téma megtalálható. A szó mai jelentése: szépirodalom.

adála Igazságosság. Az igazságossághoz való ragaszkodás. Ez a fogalom jelentős szerepet játszik a mai iszlámisták vagy a vallásosan motivált muszlim (politikai) szervezetek gondolatrendszerében. A Korán a hívők feladatának jelöli meg az igazságosságot. **K 5:8**

Ádám Az iszlám felfogás szerint az első ember és az első próféta. Isten agyagból teremtette. A Koránban több helyen szerepel.

Aden 1839 és 1967 között brit fennhatóság alatt állt. A 20. sz.-ban a szocialista Dél-Jemen fővárosa. A Jemeni Köztársaság legfontosabb kikötővárosa.

adzsam A középkorban a nem arab muszlimokra, főképp az irániakra használt megnevezés.

Adzsmán Az Egyesült Arab Emírségek hét tagállamának legkisebb országa.

Afgáni, Dzsamál ad-Dín (1839-1897) Neve afgán származására utal. Al-Afgáni a modern iszlám egyik meg-

alkotója, a pániszlámizmus szószólója. Küzd a gyarmatosítás ellen. Isztambulban, Kairóban, valamint párizsi emigrációjában tevékenykedik.

Afganisztán Az iszlám a 7-8. sz., ill. az omajjád kalifák seregeinek megjelenése óta van jelen a térségben. A lakosság 88%-a szunnita, 12%-a síita. A lakosság 50%-ban dari, 35%-ban pas tu nyelvű. A terület az ókortól kezdve különböző iráni birodalmakhoz tartozik. Az önálló afgán államiság a 18. sz. elején jön létre. Záhir sah uralkodása alatt (1933-1973) a városokban végbemegy az „iszlám modernizációja”. A nők tanulhatnak, ill. munkát vállalhatnak. Nem kötelező a burka viselése. 1973-ban Mohamed Dáúd herceg a kommunisták segítségével átveszi a hatalmat. A szovjet megszállókat (1979-1989), valamint a Núr Mohamed Taraki és Háfizulláh Amin által képviselt bábkormányokat a „nemzeti dzsihád” külföldi segítséggel elűzi. 1996-ban a szovjetellenes harcok során megerősödött tálibok veszik át a hatalmat, akik a Buddha-szobrok megsemmisítésével - 2000-ben -kivívják a világ ellenérzését.

Afganisztán 2001 óta - az USA vezetésével működő „nemzetközi békefenntartók” által - ellenőrzött ország. Az idegen megszállók elleni harcban a tálibok törzsi alapon szerveződő vallásos politizálásához a „sivatagi iszlám nemzetközi brigádjainak” eszmerendszerei és különféle vahhábita ideológiák társulnak.

Aflaq, Michel (1910-1989) Damaszkuszi keresztény családból származik. A Baasz Párt egyik alapítója, egyben a pánarab nacionalizmus ideológusa. Élete végén szakít a szíriai baaszistákkal. Irakban telepszik le a párt névleges főtitkáraként.

Afrika Az arabok 641-ben, Egyiptom meghódításával hozzák be az iszlámot Afrikába. 698-ban, Karthágó be-

vételével a Földközi-tenger teljes déli partvidéke a kezükbe kerül. Az iszlamizáció a kontinensen északról délre halad, ill. a Szaharát átszelő kereskedelmi utak, később az Indiai-óceán partvidékei mentén, a társadalmi rétegekben pedig fentről lefelé. A mali királyi udvarokban például muszlimok lettek az írnokok, így a helyi uralkodók az iszlámot magasabb rendűnek tartották a saját vallásuknál. Jellemző a szimbiózis a helyi vallások és az iszlám között. Mivel az iszlám szemben állt a kereszténységgel, a helyiek számára elfogadhatóbbnak tűnt, ezért a 19. sz.-tól akár „gyarmatosítóellenes” vallásnak is tekinthető. Kelet-Afrikában létrejön az ún. „szuahéli iszlám”, miután iráni és arab kereskedők helyi nőket vesznek feleségül. A 20. sz.-ban egy afrikai önmeghatározó mozgalom, az ún. „afrikanizmus” valamelyest gyengítette az iszlám pozícióját a kontinensen. Afrikában az iszlám ma is hittérítő vallásnak számít. Etiópiában a 20. sz. második felében a korábban animista törzsek - elsősorban a szaúdi hittérítők munkája nyomán - sorra vették fel az iszlámot.

aga Magas kormányzati és katonai rang az Oszmán Birodalomban. A török hódoltság idején Magyarországon is használatos. A legjelentősebb aga a „janicsár aga” volt. A szó eredeti jelentése „idősebb testvér, nagybácsi”. A Közel-Kelet egyes országaiban ma is használatos mint udvarias megszólítás.

Aga Khan A nizári iszmáílita imámok Haszan Ali sah (?-i88i) óta az „aga kán” címet viselik. Átöröklése a közvetlen vérvonalat követi. A jelenlegi Aga Khan, Karim, 1977-ben Londonban

megalapítja az „Iszmáílita Tanulmányok Intézetét”. Az 1967 óta működő „Aga Khan Alapítvány” székhelye Genf. A Magyar Királyság területén a kora középkorban izmaelitáknak nevezik a muszli-mokat.

Aglabida-dinasztia (800-909) A bagdadi abbászida kalifa nevében a mai Tunézia területén kormányzó, független emírdinasztia. Fővárosuk Kajraván.

ahbas Libanonban alapított iszlámista csoport tagja. Vezetőjük Abdalláh al-Harari sejk, aki az al-Habasí (= az Etióp) nevet kapja. Az irányzat bírálja a vahhábitákat és a Muszlim Testvéreket is.

ahd ígéret, amit a szunnita közösség tesz megválasztott vezetőjének.

Ahl al-Bajt „A ház népe.” Mohamed próféta rokonai és ezek leszármazottai, akiket „szajjid”, és„seríf” címmel illetnek.

ahl al-kitáb „A Könyv emberei”, „a Könyv népe(i)”. Keresztények és zsidók, akik kinyilatkoztatásként megkapták, ill. befogadták az írást.

ahl-i hakk (*arab-perzsa*) Ahl-e haqq: az „Igazság népe”, azaz „Isten népe”. Vallási irányzat Azerbajdzsán, Kur-disztán és Irán területén. A közösség a közösség gyűléseire helyezi a hangsúlyt. A közösség tagjai szigorúan követik szellemi vezetőjük útmutatásait. Az alacsonyabb néprétegek titkos vallása; síita szúfi irányzatnak is tekinthető.

Ahmad Khan, Sir Sayyid (1817-1898) Sir Szajjid Ahmad Kán indiai liberális gondolkodó, a modern indiai oktatás és reform iszlám megalapítója.

ahmadíjja Mirza Gúlám Ahmad (1839-1908) tanításán alapuló, az iszlámból kiinduló vallási irányzat. Mirza Gúlám Ahmad kijelentette, hogy ő „Krisztus, Mahdí és Krisna avatárja, Buruz és Mohamed próféta megjelené-

se, világmegváltó”, akire más vallások hívei is vártak, és Isten engedélyezte neki, hogy fogadja a hívek bizalmi nyilatkozatait. 1974-ben Pakisztánban a Nemzetgyűlés az ahmadíjja-tagokat kizárja az iszlám közösségből. Ezt követően nagyarányú kivándorlás veszi kezdetét. A „nyugati országokban” sokrétű vallási propagandát folytatnak.

ája (áját t. sz.) Jel, vers. A Korán-szúrák számozott részegysége.

ajatollah *(arab-perzsa)* Áj at Alláh: „az Isten jele”. A tizenkettes síita iszlámban a vallási vezetők címe.

Ajjúbida-dinasztia Kurd eredetű szunnita uralkodóház. 1171-1260 között Egyiptomot, Szíriát és Felső-Mezo-potámia egyes részeit ellenőrzi. Aktív szereplője a keresztes háborúknak. Leghíresebb uralkodója Szaladin.

Ájsa (614-678) Áisa, Mohamed próféta harmadik felesége. Abú Bakr, az első szunnita kalifa lánya. A Hívők Anyja (Umm al-Múminín) nevet kapta, a hadísz egyik legfontosabb átadójának számít.

Akbar (1556-1606) A Mogul Birodalom fénykorának uralkodója.

akída Hitvallás. Kötelék. Az iszlám hit alaptételei gyűjtőfogalma: hit az Istenben, az angyalokban, a Könyvben (az írásban), a prófétákban és az Utolsó ítélet Napjában. A síiták az imám személyét is hozzáteszik. Az iszlám dogmatika és teológia fontos alkotóeleme.

al-Akszá Mártírjai Brigádok A Második Intifáda során alakul meg. A szervezet később radikalizálódik.

al-Akszá mecset „A legtávolabbi mecset.” Az iszlám harmadik szent helye, amit Mohamed próféta a csodás éjszakai utazása során meglátogatott. A jeruzsálemi Templom-hegyen áll. **K 17:1**

Ál Család- és utódnév. Dinasztiák elnevezésében is előfordul. Megtalálható számos mai arab uralkodócsalád nevében, lásd Ál Khalifa, Ál Szabáh, Ál Bú Szaíd.

Alamut Erődítmény Iránban, az Elburz-hegységben. A12. sz. elejétől a 13. sz. közepéig a nizári állam székhelye. Jelentős szerepet játszik a síita iszlámban. Haszan-e Szábbah mozgalma, valamint a terrorizmussal rokonítható aszaszinok teszik ismertté a „nyugati irodalom-ban”.

alaviták A11. síita imám követői, nevüket az „Ali iláhi” (az isteni Ali) kifejezésből kapták. Ma Szíria vezető rétege, és a lakosság mintegy 20%-a. Az alaviták Szíriában és Törökországban élnek. Tanaikban keresztény és zoro-asztriánus elemek találhatók. A mekkai zarándoklatot a szentek sírjainak látogatásával helyettesítik. Felfogásuk nem egyezik meg az iszlám ortodoxiában gondolkodó szunnita ulemák elképzeléseivel. Saját húsvétjuk és Szentháromságuk (Mohamed, Ali és Szalmán, a perzsa) van, de

nincsenek mecsetjeik. A jeruzsálemi mufti fatvája óta tekintik őket igazi muszlimnak, a muszlim közösség tagjainak. Később az iráni síiták - az iszlám forradalom győzelme után - politikai okokból elismerik őket.

Albánia Albán Köztársaság. Muszlim többségű európai ország. A szocialista pártállam vallásellenes magatartása visszaveti a hitéletet. Ma az iszlám - az olajdollárok segítségével - egyre erősödik.

Aleppó Szíria egyik legnagyobb városa. Híres a város közepén emelkedő erőd, amelynek egy ideig Bem apó volt a parancsnoka.

Alexandria A várost Nagy Sándor alapította Kr. e. 332-ben. Itt állt az antik világ „hét csodájának" egyike, a világítótorony. Az újjáépített Alexandriai Könyvtár is itt található. Ma Egyiptom második legnagyobb városa, kikötőváros.

Algéria Algériai Népi Demokratikus Köztársaság. A fővárosa Algír. Magreb-ország, a lakosság szinte 100%-ig muszlim. A francia gyarmatosítók elleni harc jelentős emberáldozatot követelt. Az ország 1962-ben nyerte el függetlenségét, a hadsereg tisztjei által irányított Nemzeti Felszabadítási Front került hatalomra. Az 1990-es évek elején a radikális Iszlám Üdvfront iszlámista megoldásokat szorgalmazott, ami polgárháborúba torkollt (1991-2002).

Alhambra A vörös város. Erőd és palota, a Naszridák székhelye volt. Mai formájában a 14. sz.-ban épült Granadában.

Ali (600-661) Ali ibn Abi Tálib, Mohamed próféta unokatestvére. Fátimának, a Próféta lányának a férje. Ali az elsők közt tért meg az iszlámra, ő lett a 4. kalifa (656-661). A síiták szerint a Próféta után rögtön hatalomra kellett volna kerülnie, és véleményük alapján Ali az első jogszerű imám, ezért a síiták tőle származtatják az imá-mokat. Uralkodása alatt végig polgárháborús a helyzet. A háridzsiták Kúfában meggyilkolják. Ali és Fátima házasságából születik Haszan és Huszajn.

Alif Lám Mim (A. L. M.) Hat Korán-szúra kezdődik ezzel a három betűvel. Köztük a leghosszabb szúra, a második

is. A Korán „csodálatos betűinek" nevezik. A Korán-magyarázók különböző jelentéseket tulajdonítanak nekik.

alkímia A középkorban a kísérleti tudományok gyűjtőneve, a kémiától az ezoterikus spekulációkig.

alkohol Az alkohol és az egyéb kábító hatású szerek fogyasztása a hívők számára nem megengedett, mivel ezek élvezete nagyobb kárt okoz, mint amennyi hasznot hoz.

Allah Isten. Allah / Alláh. Ő az „Egy Isten”. Szófordulatokban „Alláhu akbar” (Isten a legnagyobb), vagy „al-hamdu lilláhi” (Dicsőség Istennek). Ez utóbbi jelentése a hétköznapi beszédben: „Köszönöm, hála istennek”.

AMAL Remény. Egyben mozaikszó-rövidítés: „Afvádzs al-Mukávama al-Lubnáníjja” (Libanoni Ellenállási Különítmények). 1975-ben alapították - a karizmatikus síita imám, Músza Szadr vezetésével - mint a Nincstelenek Mozgalmának katonai szárnyát. Az 1982-es izraeli invázió ellen harcoló milícia elnevezése.

Amerikai Egyesült Államok Az első muszlimok Szíriából és Libanonból érkeznek. A 20. sz. közepe óta egyre több afroamerikai tér át az iszlámra. Jelenleg mintegy hétmillióan vallják magukat muszlimnak. Nagy részük az országban született.

ámín Ámen. Istenem, fogadd el. Főképp az „első szúra” felolvasása után, ill. imádkozáskor mondják ki.

Ámina Női név. Mohamed próféta édesanyjának a neve.

amulett (= amuletum *latin)* Hamáil: „ami függesztve hordható” sz. sz. vagy „tilaszm”: talizmán. A népi vallá-

sósság az egész iszlám világban nagy jelentőséget tulajdonít használatuknak, főleg a kisgyermekek védelmére a rontás ellen. Amulett bármi lehet, amiben a tulajdonosa hisz. A vallástudósok csak egy esetben fogadják el törvényesnek: ha Korán-idézetet tartalmaz. Ilyenkor a neve „tavídza” („menedéket keresek Istennél”). Számunkra elsősorban az „Egri csillagok” c. regényből ismert mint Jumurdzsák amulettje.

Anasz ibn Málik (612-709) Mohamed próféta társa és életének egyik legfontosabb ismerője, akire nagyon sok hiteles hagyományt („hadísz”) vezetnek vissza.

Andalúzia Al-Andalusz az Ibériai-félszigeten a musz-lim fennhatóság (711-1492) alatt állt területek egészét jelölte, nemcsak a mai Andalúziát. A térségnek később is jelentős szerepe volt az arab és iszlám kultúra közvetítésében Európa felé. A muszlim uralom alatti állítólagos teljes vallási toleranciát egyes történészek ma már

megkérdőjelezik. Az Omajjádok, Almoravidák, Almohádok és számos kisebb dinasztia uralmának a „visszahódí-tás”, a Reconquista vetett véget.

angyalok A Koránban Isten követei. Gábriel az isteni kinyilatkoztatást hozza Mohamed prófétának. A Pokol előtt tizenkilenc angyal áll őrt. Vannak angyalok, akik a Trónt hordozzák.

anszár Segítők. Medinai muszlimok, akik a Mekkából érkező bevándorlókat - Mohamed prófétát és társait -segítették a hidzsra után. A 19. sz. végén Szudánban a mahdista mozgalom tagjainak elnevezése.

arab A fogalom alakulása a törzsi társadalom szolidaritásától - az Arab-félszigeten - az euroiszlám megjelenéséig követhető végig. A sivatagi nomádok - beduinok -

megnevezése. Az arab nyelv nem beduin beszélői csak a 19. sz.-ban, a nacionalizmus korában kezdik magukra is kiterjeszteni az arab megnevezést.

Arab-félsziget Arabia Felix néven említette a nyugati irodalom. Az iszlám bölcsőjének a Hidzsáz tekinthető, ahol a városlakó arabok és sivatagi nomádok (arab beduinok) törzsi alapokon működő társadalma volt ennek az alapja.

arabeszkek Növényi, geometriai formák.

arab írás Mássalhangzóírás. Arámi eredetű, huszonnyolc betűből áll. Afganisztánban, Iránban, Pakisztánban a napi gyakorlatban bővített formában használatos. Délkelet-Ázsiában félhivatalosan van jelen. Az iszlami-zált országok egy része áttért a latin vagy cirill betűs írásra.

arab-izraeli konfliktus Az arab-izraeli háborúk sora 1948-ban - Izrael Állam megalapításával - veszi kezdetét. A környező arab országok hadseregeivel és a palesztinokkal folytatott ellenségeskedések: 1956-ban a szuezi válság, 1967-ben a hatnapos háború, 1973-ban a jóm kip-puri / ramadáni háború, és 1982-ben a libanoni háború. A szintén jobbára fiatal arab államok nem képesek feldolgozni a gyarmatosítók kivonulása után kialakult helyzetet, sem a Nyugat támogatásával megalakult Izrael sikereit és későbbi területfoglalásait. Az arab országok közvéleménye Izraelt a

gyarmatosító tevékenység folytatójának tekinti. Izrael államot a helyi arab médiában gyakran a középkori „keresztes államhoz” hasonlítják.

Arab Liga 1945-ben alapítják Alexandriában. Célja az arab országok közti együttműködés elősegítése. Hatékonysága kérdéses. Az Arab Liga tagállamai: Algéria, Bah-

rein, Comore-szigetek, Dzsibuti, Egyesült Arab Emírségek, Egyiptom, Irak, Jemen, Jordánia, Katar, Kuvait, Libanon, Líbia, Marokko, Mauritánia, Omán, Palesztina, Szaúd-Arábia, Szíria, Szomália, Szudán, Tunézia.

arab nacionalizmus A Török Birodalom elleni harctól kezdődően Nasszer törekvésein át hosszasan éreztette hatását, de az „arab szocializmushoz” hasonlóan nem hozott átütő sikert. Egyetlen gyakorlati megvalósulása Szíria és Egyiptom uniója, az Egyesült Arab Köztársaság (1958-1961).

arab nyelv A Korán nyelve. A muszlimok imáinak nyelve a nem arab országokban is.

Arafat-hegy Mekka mellett található, ahol a zarándoklat (haddzs) központi részeként Zú al-Hiddzsa hónap 9. napján a zarándokok egy napot töltenek el imádkozással.

Arafat, Jasszer (1929-2004) Jászir Arafát. A Fatah alapítója, a Palesztin Felszabadítási Szervezet vezetője, a Palesztin Hatóság első elnöke. Haláláig a palesztinok megkérdőjelezhetetlen vezetője. Fegyveres ellenállóból az Izraellel való megbékélés hívévé vált. Nevéhez kapcsolódik a „palesztin nemzet” fogalmának elismertetése a világpolitikában. 1994-ben Nobel-békedíjat kap, Simon Peresz és Jichak Rabin társaságában.

árkán al-iszlám Az iszlám „öt pillére”: saháda, szálát, zakát, szaum, haddzs.

Ásúrá Az iszlám naptár első havának, Muharram hónapnak 10. napja, amikor Mohamed próféta böjtölt. A szunniták ekkor egy napot böjtölnek. A síiták tíz napon át emlékeznek meg Húszéin imám ellenállásáról (680. Muharram 1-10.) Kerbalánál a második omajjád kali-

fával - Jazíddal - szemben, aki győzelme után minden férfit lemészároltatott, így Huszeint és a fiait is. A síita hívők Ásúrakor

díszmenetekben vonulnak a szentek sírjaihoz. Húszéin mártíromságáról drámajátékot (tazíjja) adnak elő.

aszabíjja Az iszlám előtti korban a törzsi kötelék megjelölése, ami a társadalmi együttélést szabályozta, nemcsak az arabok (beduinok), de más népek viszonylatában is. A fogalmat később is használják.

al-Aszad, Háfiz (1930-2000) Háfez al-Aszad. Szíria elnöke és a szíriai Baasz Párt főtitkára 1971-től haláláig. Az alavita kisebbség tagja. Erős befolyást gyakorolt a libanoni belpolitikára. Izraellel szemben kemény álláspontot képviselt.

aszaszinok Hasisszívók, „hasásijjún” sz. sz. Szélsőséges síita szekta tagjai. A 12-13. sz.-ban Szíriában és Iránban éltek hegyi váraikban. Muszlim és keresztény fejedelmek ellen elkövetett politikai merényleteik miatt a szó több európai nyelvben hordozza a ’gyilkolni, orgyilkos’ jelentést.

al-Aszkarí, Haszan (7-874) A11. síita imám. **aszr** Délutáni ima.

Atatürk A törökök atyja. Musztafa Kemal.

Ausztrália Lakosságának csupán egy-két százaléka muszlim, akik többnyire török és szíriai bevándorlók.

Averroes (1126-1198) Abú al-Valíd Mohamed Ibn Rusd, andalúziai muszlim jogtudós, filozófus és orvos. Arab nyelvű kommentárokat írt Arisztotelész számos művé-

hez (Topika, Retorika, Poétika), amelyek latinra fordítva nagy hatással voltak a középkori keresztény teológusokra, köztük Aquinói Szt. Tamásra.

Avicenna (980-1037) Abú Ali al-Huszajn Ibn Színá, a legnagyobb középkori - iráni származású - muszlim orvos és filozófus. Arisztotelész görögből fordított műveit értelmezte, és írta újra arabul. Főművét, a „Kánonit még a 19. sz. elején is használták az orvostudományban.

azán Az imára hívás, ami a minaretből - régen a müezzin szájából, ma hangfelvételről - ötször hangzik el naponta. Szunnita szöveg:

Isten a legnagyobb ***(4X)***

Tanúsítom, hogy nincs isten Istenen kívül (2x)

Tanúsítom, hogy Mohamed Isten Küldötte (zx)
Gyertek az imára (zx)
Gyertek az üdvösségre (zx)
Isten a Legnagyobb (zx)
Nincs isten Istenen kívül Síita szöveg (nem kötelező jelleggel):
Isten a legnagyobb ***(4X)***
Tanúsítom, hogy nincs isten Istenen kívül (zx)
Tanúsítom, hogy Mohamed Isten Küldötte (zx)
Tanúsítom, hogy AU Isten vallja (zx)
Gyertek az imára (zx)
Gyertek az üdvösségre (zx)
Isten a Legnagyobb (zx)
Nincs isten Istenen kívül

A síita szöveg számos interpretációt takar, az első sor úgy is értelmezhető, hogy „Isten Nagy”, és a továbbiakban „Ali Isten földi ügyintézője”.

Azerbajdzsán Az ország neve perzsa eredetű, és szerepel benne a tűz (ázár) szó. A lakosság azeri török, 94%-

ban síita. A terület 1800-ban az Orosz Birodalom része lett. 1918 és 1920 közt a Vörös Hadsereg foglalta el, és a Szovjetunió része lett, aminek szétesése után, 1991-ben függetlenné vált.

Azhar Al-Azhar. Mecset és egyetem Kairóban. A Fáti-midák alapítják 969-ben, Kairóval egy időben. A neve „fénylőt” jelent, feltehetőleg utalásként Mohamed lányára, Fátimára (az-Zahrá), akitől a Fátimidák származtatták magukat. Az „al-Azhar” ma a szunnita iszlám szellemi központja. Az egyetemnek több mint százezer diákja van az iszlám világ minden részéből. A vallástudományok mellett az összes világi tudományágat is oktatják itt. A mecset nagysejkje egyben a vallási cenzúra feje is Egyiptomban.

Ázsia Az iszlám kialakulásának és elterjedésének szempontjából jelentős kontinens. Azokon a területeken, ahol nem történt katonai hódítás, sajátos különbözőségek mutatkoztak meg. Szumátrán és Jáván is más-más volt az iszlám fogadtatása. A kontinens iszlám többségű országai: Afganisztán, Azerbajdzsán, Bahrein, Banglades, Brunei, Egyesült Arab Emirátusok, Indonézia, Irak, Irán, Jemeni Arab Köztársaság, Jemeni Demokratikus Köztársaság,

Jordánia, Katar, Kazahsztán, Kirgizia, Ku-vait, Libanon, Malajzia, Omán, Pakisztán, Szaúd-Ará-bia, Szíria, Törökország, Türkmenisztán, Üzbegisztán.

B, b

Baasz Párt Arab Újjászületés Párt. 1940-ben Damasz-kuszban alapíják meg. Első titkára Michel Aflaq. Az Arab Újjászületés Szocialista Pártja nevében csak később jelenik meg a szocialista jelző. Jelszava: „(arab) Egység, Szabadság, Szocializmus”. 1963-ban Szíriában, 1968-ban Irakban jut hatalomra. A két országban eltérőek a pártprogramok, és a két állam többnyire ellenséges viszonyban van egymással. Az arab nacionalizmus szellemében fogant pánarab államiság megvalósítására törekszik. Irakban Szaddám Huszajn rendszerének bukása a Baasz Párt eltűnését is magával hozta. Szíriában a párt hatalmát sokan megkérdőjelezik.

Báb (1819-1850) A szó, ill. felvett nevének jelentése: „kapu”. Eredeti nevén Szajjid Ali Mohamed Sírází. A Mahdí előfutárának tartotta magát. Átjelölte az „ima irányát” (kibla) oda, ahol éppen ő tartózkodott.Megváltoztatta az imák és a böjt rendjét, valamint az öröklés, a házasság és a válás jogi alapjait. Kivégezték. Szentélye Haifában található.

bábá *(perzsa-török)* Apa, atya. A bektási szúfi rendben a spirituális vezető.

Babócsa A Basa-kert Európa legnagyobb kiterjedésű összefüggő nárciszmezője. A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága védetté nyilvánította a mintegy tizenhárom hektáros területet, aminek a nevezetessége a csillagos nárcisz. Vélhetően még a török hódoltság idején ültettette be a helyi basa a háremhölgyei gyönyörködte-

tésére. A Török kutat a 19. sz.-ban építik meg, török tűrhet utánzó stílusban.

al-Badavi, Ahmad (1199-1276) Marokkóban született misztikus, akinek látomása volt, hogy Egyiptomba kell mennie. Az egyik legnagyobb egyiptomi szúfi rend, a Badavijja-rend alapítója. Harcolt a keresztesek ellen. Csodatevőnek tartják. Születésnapját zijára keretében - a szentek sírjának látogatása - a Nílus-deltában

fekvő Tantában minden évben megünneplik. Sírhelyén mecset is épült.

badri csata (624) A badri csata hozza meg Mohamed próféta első nagy győzelmét a mekkaiak ellen, a hidzsra után. A medinaiak segítségével, háromszáz muszlim élén legyőzi a háromszoros mekkai túlerőt. A muszlimok mindezt Allah - az Egy Isten - segítségének tudják be. Badr volt az egyiptomi hadsereg hadműveletének fedőneve az 1973-as Izrael elleni háborúban.

Bagdad A város 762-ben, az abbászida kalifa, al-Man-szúr alatt kezdett el kiépülni. A birodalom tudományos, gazdasági, valamint politikai központjává vált, és a „Béke Városa" nevet kapta. Itt működött az iszlám világ első papírmalma, valamint egy tudományos fordítóintézet: a „Bajt al-Hikma", a Bölcsesség Háza. 1258-ig az abbászida kalifák székhelye, amikor is a mongolok lerombolták, a lakosságát pedig megölték. Ezután különböző birodalmak tartományi központja volt, de korábbi jelentőségét sosem nyerte vissza. Ma Irak fővárosa, ami „nemzetközi békefenntartók" ellenőrzése alatt áll.

bahái hit A bahá'í vallást Mirza Huszajn Ali, azaz Ba-háullah alapítja meg 1844-ben Iránban. A hit követői minden prófétát elismernek. Ez a világvallás, amely az

iszlám síita ágából nőtt ki, egyetemes testvériséget és társadalmi egyenlőséget hirdet. Demokratikusan megválasztott helyi és nemzeti vezetőtanácsuk van, amely kilenc személyből áll. Tevékenységük nemzetközi jelentőségű. A legtöbb bahái hívő Indiában él, de központjuk Haifában van. A bahái hívők száma a világon mintegy ötmillióra tehető. Magyarországon néhány ezren vannak, de közösségeik aktívak. Az iszlám világban, különösen Iránban, diszkriminációnak, olykor üldözéseknek vannak kitéve.

Baháulláh (1817-1892) Eredeti nevén Mirza Huszajn Ali. Teheránban született, nemesi családból. A Báb követője lett, és ezt a nevet adta magának: „a bahái vallás meg-alapítója". Először börtönbüntetésre ítélték, majd emigrációba kényszerült. Miután bagdadi száműzetésében híressé vált, és tömegek kezdték el látogatni, az akkori szultán Isztambulban jelölte ki a lakhelyét, majd

később Akkóba száműzte. Tanítása alapján minden vallás egy Istentől származik.

Bahíra Sergius vagy Georgius. Nesztoriánus keresztény szerzetes. A legenda szerint a Szíriából Mekkába vezető úton találkozott a gyermek Mohameddel, akin felismerte a prófétaság jelét a hátán lévő anyajegyben. A szent ember megjövendölte a Próféta útját. A személyéhez kötött kolostor romjai a dél-szíriai Boszra városában találhatók.

Bahrein Bahrajn: „két tenger". Eredetileg a Perzsa-öböl partvidékét értették alatta. Ma néhány szigetre szűkült az elnevezés. Az ókorban az India felé vezető sumer kereskedelmi útvonal állomása (Dilmun néven) és jelentős temetkezési hely volt. A 10-11. sz.-ban a karmaták államának területe, ma királyság, az Ál Halífa (Ál Khali-fa)-dinasztia egyeduralma alatt.

Bájazíd Bisztámi (7-874) Abú Jazíd al-Bisztámi, középázsiai iráni származású misztikus, szúfi volt. A későbbi összes szúfi rend al-Dzsunaid mellett a lelki ősének tartja. Elsősorban extatikus állapotban tett kijelentései („satahát") híresek.

Bajt al-Hikma A Bölcsesség Háza. Al-Mamún abbászi-da kalifa alapította. Tudományos intézet és könyvtár, ahol görög, perzsa és szír nyelvből arabra fordították a fontosabb filozófiai, csillagászati, matematikai és orvostudományi műveket.

Bákir, Mohamed (676-735) Mohamed al-Bakir, az 5. síita imám. Visszavonultan élt Medinában. Tanai hatással voltak a tizenkettes siára, különösen az óvatosságból történő rejtőzés (takíjja) és politikai passzivitás tekintetében.

Balfour-nyilatkozat 1917-ben - az I. világháború alatt -a brit külügyminiszter ígéretet tesz a zsidó nép képviselőjeként fellépő, hangsúlyozottan cionista elkötelezettségű Rothschildnak, hogy támogatja egy „zsidó nemzeti otthon" (homeland) megalapítását. Az arabok ezt a korábbi ígéretek megszegésének tekintették. A brit kormánynak semmiféle (jogi) alapja nem volt dönteni palesztin területek odaítéléséről.

Banglades A világ egyik legsűrűbben lakott országa. A lakosság 85%-a muszlim. A munkanélküliség 40% körülire tehető. 1947-ben a

brit gyarmatosítók - a vallási határok mentén - felosztják a szubkontinenst Indiára és Pakisztánra.

bank Az iszlám bankrendszer alapelve a kamat-, ill. uzsoramentesség. Ma különösen erős Malajziában és Indonéziában.

al-Banná, Haszan (1906-1949) Egyiptomi muszlim politikai és szociális reformer. 1928-ban életre hívja a „Muszlim Testvérek" elnevezésű vallási-politikai mozgalmat. A szervezet már a királyság alatt iskolákat, könyvkiadókat és újságokat alapít. A Muszlim Testvérek szervezete komoly társadalmi tényezővé válik, és a Szabad Tisztekkel együtt harcol a monarchia ellen. Haszan al-Bannát, feltehetően a kormány parancsára, kivégzik.

baraka Áldás, kegyelmi adomány. Az isteni áldás. A „baraka" Istentől való tulajdonság, amivel egy erős hitű muszlim és szúfi szent rendelkezik. A muszlim szentek sírjainak látogatása is ebben a szellemben történik, hisz az áldást befogadó szent örök nyugvóhelye ezt sugározza ki. A hívők azt remélik, hogy a szent ember közelébe jutva ők is részesülhetnek az áldásból, még annak halála után is, ezt azonban a teológusok többsége nem fogadja el. A „baraka" az adott személy kiválasztottsága Isten által, akire az áldás száll, vagy egy családfára szálló áldás, ami örökölhető. A muszlim köszöntés meghosszabbított formában is használja a kifejezést: „szalám alejkum va rahmatu allhi va barakátuhu", „Béke szálljon rád, és Isten könyörületessége és az Ő áldásai".

barelvik Muszlim vallási mozgalom tagjai az észak-indiai vallási vezető, Sayyid Ahmad Reza Khan (?-i83i) után elnevezve, aki a szikhek elleni dzsihádban („szent háborúban") esett el. Nagy-Britanniában is aktívak.

al-Baszrí, Haszan (642-728) Ortodox aszkéta. Koránkommentárok készítője. A testvériség elvét hangsúlyozta az iszlám üzenetében. Sokat tett a mutazila tanainak népszerűsítéséért.

bátin Belső értelem. A misztika eszközeivel és elmélyüléssel közelíthető meg. A külsőség (záhir) ellentéte.

bazár *(perzsa)* Piac, üzlet.

bazári Hagyományos kiskereskedő, aki a nemzeti érzelmű középosztály tagja Iránban, ahol a gazdasági élet jelentős hányadát a mai napig ez a réteg uralja.

beduin Aki a sivatagban él. Nomád arab pásztor.

Bég Bej. Magasabb rangú katona és közigazgatási tisztviselő címe az Oszmán Birodalomban. Uralkodó címe is lehet. Később tiszteletteljes megszólítás.

beglerbég Bejlerbej, oszmán kormányzó, aki egy tartományt irányított. A budai pasa címe is.

bektási rend A szúfi rendek egyike. Hadzsi Bektás Véli alapította a 13. sz.-ban Anatóliában. Alapelveit először Fadlallah Hurúfi írta le. A rend szoros kapcsolatban állt a janicsárokkal. Musztafa Kemal intézkedései miatt Albániába tette át a székhelyét. 1990-ben újra megnyitotta a központját Törökországban.

berberek Eredetileg nomád népcsoport Észak-Afriká-ban. Hosszabb ellenállás után vették fel az iszlámot. Több közösségre, ill. törzsre oszlanak. A 20. sz. óta a berber nyelv használatáért küzdenek, és autonómiatörekvéseik vannak. Jelentős számban élnek Marokkó és Algéria hegyvidékein.

bidaa Újítás az iszlámban, elsősorban a vallási élet területén, és mint ilyen, általában a szunna ellenpólusának tekinthető. A fundamentalisták a legtöbb újítást eretnekségnek tartják.

bilá kajfa „Hogyan nélkül” sz. sz. Jelentése: a megkérdőjelezhetetlen. Eredetileg a hanbaliták jelszava volt, ami-

kor Isten antropomorf tulajdonságairól esett szó. Később a formális logikai alapon álló asarita teológia is átvette a fogalmat.

Bilál Mohamed próféta etióp társa, akit Abú Bakr váltott ki a rabszolgaságból. Az első müezzin Medinában.

Biszmillah Baszmala. Rövidítés, jelentése: „Isten,

a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében”. A Koránban a 9. szúra kivételével minden szúra elején ott áll. Az iszlám világban régebben minden hivatalos irat és kézírásos vagy nyomtatott könyv első mondata volt. A hívő muszlimok minden fontosabb cselekedetüket ennek felidézésével kezdik.

Boga István (1933-2005) Marokkói arab nevén: el-Házzs et-Turki, a „török haddzsi”. Magyar arabista. 1963 után Marokkóban, Rabat-Sale-ban telepedett le. Életének utolsó éveiben újra sokat tartózkodott Magyarországon is. Boga István áttért az iszlámra, és 1967-ben elvégezte a mekkai zarándoklatot. Az első és legnagyobb

magyararab szótár írója volt, ami csak 2000-ben került kiadásra. írt arab nyelvkönyveket, és megírta Mohamed próféta regényes életrajzát. Nagyobb fordításai arabból: TáháHuszajn: „Napok”, IbnBattúta: „Zarándokútja és vándorlásai”, de számos novellát is átültetett magyarra.

Bokhara Évezredek óta lakott város Közép-Ázsiában. A középkorban jelentős város, a selyemúton fontos kereskedelmi állomás és kulturális központ volt. 1500 körül türk kánság, 1785-től emírség központja lett. 1873-ban orosz befolyás alá került, 1920-ban a Szovjetunióba olvasztották. Ma Üzbegisztánban található.

Bosznia-Hercegovina Az iszlám a 15. sz.-i oszmán hódítás óta van jelen a területen. Az Osztrák-Magyar Mo-

narchia részeként magyar vonatkozása is lesz. A 20. sz.-ban az iszlám politikai színezetet ölt a térségben.

bozorg (= nagy, idős *perzsa*) Vallásos ember tiszteletbeli címe.

Brunei Az iszlám nemzeti vallás. Helyi ideológiája a maláj iszlám monarchizmus, amelyben a szultán abszolút uralkodó. A 20. sz.-ban a délkelet-ázsiai térség politikai átalakulásakor - akárcsak Szingapúr - nem óhajtott Malajzia része lenni. Olajban gazdag ország.

Buda (= Budin *török*) Közel százötven éven át (1541-1686) az Oszmán Birodalom fontos városa, a török uralom központja a térségben, és a budai vilajet székhelye volt.

al-Buhárí, Mohamed ibn Iszmáíl (810-870) A hadísz gyűjtemények közt al-Buhári „Szahíh”-ja az egyik elfogadott alapmű Muszlim Szahíh-ja mellett.

bujbuj Muszlim női viselet Kelet-Afrikában.

Bulgária Területén az oszmán jelenléttel párhuzamosan a 15. sz. kezdeteitől a 20. sz. elejéig erőteljesen jelen van az iszlám. A későbbi államszocialista bolgár nemzetpolitika nem kedvez a hitéletnek. Ma egyes adatok szerint a lakosság 13%-a muszlim: etnikailag pomákok, törökök, tatárok és cigányok.

Burák Al-Burák, ill. Al-Buraq, annak a csodálatos szárnyas lénynek a neve, amire Gábriel arkangyal felültette Mohamed prófétát, akit a hagyományok szerint először Jeruzsálembe vitt az „éjszakai utazás” (iszrá) során, majd felemelkedett vele (mirádzs) a

Hetedik Mennyországba. Az eseménysorozat teológiai vitákat is okozott, mert csak a hagyományokban (hadísz) szerepel. Kérdé-

ses, hogy a Próféta ébren, fizikailag, vagy csak álmában tette meg ezt az utazást, Isten segítségével. K17

burda Általában: köpönyeg, de Mohamed próféta kecskeszőrből készült köpenye is, amit Isztambulban őriznek.

burka Az egész testet és a fejet is elfedő muszlim női ruhadarab.

- c, C
- F,f
- L,l
- S, s
- Z, z

c, C

Camp David Az Anvár Szadat és Menachem Begin közötti - Jimmy Carternek, az USA elnökének közreműködésével - 1978-ban megkötött egyiptomi-izraeli különbéke helyszíne.

Ciprus 647-ben a muszlimok meghódítják, később a keresztény Bizánc fennhatósága alá kerül, amit Oroszlánszívű Richárdnak a keresztes háborúkban aratott győzelmei megerősítenek. 1573-ban oszmán (muszlim) megszállás alá kerül. 1959-től 1989-ig Nagy-Britannia ellenőrzi. 1964: a török (muszlim) kisebbség és a görög (keresztény) többség fegyveres konfliktusa. 1974 óta - a török megszállás miatt - megosztott, így az iszlám jelenléte a sziget északi részére összpontosul.

Comore-szigetek Több szigetből álló ország Afrika nyugati partjainál. Hosszú ideig francia gyarmat. 1975-ben a nagyobb szigetek kikiáltják a függetlenségüket, és három évvel később iszlám szövetségi köztársaságot hoznak létre. A mintegy félmillió lakos túlnyomó része muszlim.

Conseil National des Français Musulmans A Muszlim Franciák Nemzeti Tanácsa. 1989-ben alapítják. Fellép az idegengyűlölet és az „antiszemitizmus” ellen. Az iszlámot kormányzati szinten is hivatalos vallásként szeretné elismertetni. A szervezetet a francia állam tárgyalópartnerként kezeli.

Cordoba 711-ben hódítják meg az arabok. 756-tól kezdve a córdobai omajjád emirátus, majd kalifátus (929-1031) székhelye. Az iszlám legfontosabb városa volt az Ibériai-félszigeten. A középkorban utcai világítással, több száz fürdővel és több ezer könyvtárral rendelkezett. Lakóinak száma meghaladhatta a több százezret. A kasztí-liai királyság 1236-ban hódította vissza.

Cs, cs

Csád A lakosság jórészt muszlim. Az iszlám korán elterjedt, és túlnyomóan az északi országrészben van jelen. A francia

gyarmatosítók 1960-ban vonultak ki.

csádor Csador. Fekete köpeny. Muszlim női ruhadarab. Reza sah betiltatta a viselését, ami zavargásokhoz vezetett.

Csecsenföld Oroszország muszlim többségű tagállama. A csecsének az iszlámot a nemzeti identitás részeként értelmezik. A sztálini jogfosztás éveiben kitelepítések folytak. 1990-ben Dzsohar Dudajev elnök kikiáltja a köztársaságot. 1994-ben - Borisz Jelcin elnöksége alatt -Oroszország újra megszállja, „a helyi oroszok védelmé-re”, de vélhetően inkább az olajmezők feletti ellenőrzés biztosítására. A teljes orosz ellenőrzés 2000-ben állt helyre véglegesen.

csillagászat Az asztronómia és asztrológia kezdetben együtt jelenik meg az iszlám tudományosságban is. Az iszlám csillagászat az ókori görög-római, indiai és perzsa ismeretek alapján alakul ki. A tengeri navigáció szempontjából fontos felfedezések történnek.

csisti *(perzsa)* Szúfi rend. Csist - Herat közelében lévő - afganisztáni városról kapja a nevét. Pakisztánban, Indiában és Bangladesben elterjedt irányzat. Erős miszticizmus és a világi javakról való lemondás jellemzi. A mester-tanítvány viszony erős, a kavváli (qavvali) zene része az összejöveteleknek.

D, d

daava A misszionáriusi munkát jelölő kifejezés. Felhívás. Az iszlám érdekében kifejtett ismertető tevékenység (muszlimok esetében), vagy hittérítés (nem muszlimok körében). A politikai életben propaganda. Maláj megfelelője: „dakva”.

dadáhha *(perzsa)* Muharram hónap tíz napja. Arabul „ásúra”. A síiták ilyenkor nyilvánosan megsiratják Alit és társait.

Daddzsál Ad-Daddzsál: „A Hazudozó”. Antikrisztus. Az iszlám fefogás szerint a mahdí ellentéte. A világvége előtt negyven évvel vagy negyven nappal jelenik meg. A Korán nem említi. A hadi szókban fordul elő.

Dagesztán Kaukázusi ország. Természetes határai a hegyek és a Kaszpi-tenger. Lakossága 80%-ban muszlim. Az iszlám viszonylag

későn jelenik meg. 1920-tól a Szovjetunió „szocialista tagköztársasága”. Ma független állam az Orosz Föderáció részeként.

dahrí A korai iszlám fatalista vallási irányzata.

Damaszkusz Évezredek óta lakott város. Az Omajjád kalifák székhelye. Szíria fővárosa, ahol Zajnab - Haszan és Huszajn lánytestvérének - a sírja mellett megtalálható Szaladdin mauzóleuma, számos történelmi jelentőségű helyszín és épület: a damaszkuszi Nagymecset, amiben Keresztelő Szent János sírja is van.

dár al-harb A háború háza. Területek, amelyek nem muszlimok fennhatósága alatt állnak, és mivel ezeknek a lakóival a muszlimok nem állnak szerződéses viszonyban, az iszlám jog szerint egy ellenük folytatott esetleges háború megengedettnek tekinthető.

dár al-iszlám Az iszlám háza. A muszlimok fennhatósága alatt álló területek, ahol az iszlám jog szerint elvileg nem viselhető háború.

Dárfúr Dár Fúr: a fúr nép területe Nyugat-Szudánban. Hosszan tartó polgárháború (2003-2010) és ennek következtében humanitárius katasztrófa színtere.

dargah *(perzsa)* Szúfi szent síremléke.

Darkáví (1760-1823) Ahmad al-Arabí ad-Darkáví, szúfi reformer, akit a hívei megújítónak (mudzsaddid) és a világot fenntartó pólusnak (kutb) tekintettek. A sádzilíjja szúfi rend sejkje volt, követői a darkávi rend tagjai, ez a rend a sádzilíjja elágazása.

Darvis, Mahmúd (1941-2008) Világhírű palesztin költő.

daula Állam. A 19. sz.-ban az „iszlám állam”. A brit gyarmatosítók elleni küzdelemben vált fogalommá.

defterdár Kincstárnok, adóösszeíró, adóbehajtó az Oszmán-Török Birodalomban.

Deir Jászin Dajr Jászín. 1948. április 9-én az Irgun és a Stern zsidó terrorista szervezetek tagjai mintegy kétszáz lakost gyilkolnak le ebben a Jeruzsálemhez közeli arab faluban. A hírre megkezdődik a palesztin lakosság tömeges menekülése. A palesztinok „a katasztrófának” (an-nakba) nevezik.

Delhi Szultánságok (1206-1526) székhelye, majd a Nagymogul Birodalom (1526-1857) fővárosa. Az iszlám egyik jelentős központja

Indiában. A brit gyarmati közigazgatás és az indiai szövetségi állam fővárosa Új-Delhi néven.

Demak Az első muszlim állam fővárosa Jáván. A városban található aj ávai spirituális iszlám híres mecsete.

deobandik Irányzat, amelynek tagjai a Delhitől északra fekvő Deoband városról kapták a nevüket. Vallási iskolák hálózatát működtetik. A szervezet Nagy-Bri-tanniában erős befolyással bír. Tevékenységük a „politikai iszlámhoz” sorolható: naprakész fatvákat adnak ki, hogy a muszlim hívők a nem muszlim környezetben életvitelüket az iszlám szelleméhez igazíthassák.

dervis A 13. sz.-tól a misztikusok, a szúfik neve. Perzsa eredetű szó, jelentése: „szegény, koldus, ill. aki a küszöbön tartózkodik”. Az arab szó: „fakír” (szegény) tükör-fordítása.

devçirme Az oszmánok gyakorlata a Balkánon, amivel keresztény családok fiúgyermekeit muszlimokká és janicsárokká tették. Több magas rangú, a birodalmi köz-igazgatásban szerepet játszó tisztségviselő is erre vezette vissza származását.

dikka Dobogó a mecsetben, ahol a tanító vagy a Koránt olvasó személy ül.

din Vallás. Tágabb értelemben: „alávetettség Isten / Allah akaratának”.

dinár A középkorban vert aranypénz, váltópénze az ezüst dirhem. Számos arab országban ma is használatos pénzegység. A Korán egyszer tesz említést róla.

disdasa Disdása. Az arab államokban tradicionális férfiviselet. Leggyakrabban fehér, hosszú ujjú ruha, finom anyagból készül. Szinte megegyezik az egyiptomi gallábíjával.

disznóhús A Korán tiltja a muszlimoknak a sertéshús fogyasztását.

díván Könyv több lappal, jegyzék. Általában költészeti antológia. Régen bírósági ügyiratok, kincstárak könyvelési jegyzékei, továbbá kormányzati, ill. közigazgatási hivatalok megnevezésére is szolgált. Perzsa eredetű szó.

dívánijja Kuvaitban hagyományos összejövetelek, eszmecsere céljára díszesen berendezett, kényelmes ülőalkalmatosságokkal felszerelt helyiség. Az Öregek Tanácsa is.

dragomán Fordító, titkár az Oszmán-Török Birodalomban.

drúz A drúzok elképzelése szerint a hatodik fátimida kalifa, al-Hákim - aki 996-tól 1021-ig uralkodott -, isteni megjelenés volt. Ezt az egyik szószólója, ad-Darází, a drúzok névadója terjesztette el róla. A drúz hívok Libanonban, Szíriában és Izraelben élnek. Szent Könyvük a Nemes Tudás. A közösség tagjait két részre osztják: a bölcs értelemmel bírókra (ákil) és a tudatlanokra (dzsá-hil). A bölcs beavatott példás életet él: nem lop, nem hazudik, betartja az imákat. Tilos számára a vérbosszú, és ruházatában is megkülönbözteti magát. Lehet férfi és nő is. Aki ebben az életében nem lesz bölcs, az a következő életében lehetőséget kap erre. Ünnepi gyűlésük a „madzslisz”, ahol a szent könyvekből olvasnak fel. Fejlett teológiai rendszerük van, és hangsúlyozzák, hogy az iszlámhoz tartozónak érzik magukat. A későbbi drúz dogma szerint al-Hákim maga az „Egyetemes Értelem”.

Libanonban a maronita keresztényekkel hagyományos viszályban élnek. Izraelben katonai szolgálatot teljesítenek.

Durics Húszéin Hilmi (1887-1940) Bosnyák származású magyar muszlim vallási vezető. Isztambuli és kairói tanulmányai után a Monarchia hadseregében teljesített szolgálatot. A „rongyos gárda” tagjaként részt vett a soproni népszavazás után kialakult fegyveres harcban. Haláláig budai muftiként tevékenykedett.

Dzs, dzs

Dzsaafar asz-Szádik (699-765) A 6. imám a tizenkettes sía tanai szerint. A hagyományos síita jogi irányzat, a dzsaafaríjja mazhab kidolgozójának tekintik. A dzsaafari jogrendszer Iránban a legelterjedtebb. Dzsaafar asz-Szádik a fiát, Iszmáíl ibn Dzsaafart nevezte ki imámnak, de ő még apja életében meghalt, és mivel nem nevezett ki új utódot, halála után a síita közösség megosztott lett. A többség Músza al-Kázimot, a másik fiát fogadta el imámnak, míg többen Iszmáíl leszármazottai mögé álltak. Ők a hetes síiták, ill. iszmáíliták.

dzsadididizmus Új módszerek: uszúl dzsadíd. Középázsiai iszlám nacionalista reformmozgalom a 19. sz.-ban. Vezető alakja, Iszmail

Gaszprinszki (1851-1914) orosz-török kétnyelvű, lapot adott ki, és az (iszlám) iskola- és intézményrendszer megújítását is célul tűzte ki.

dzsáhilíjja A tudatlanság kora. A pogány kor. Az iszlám előtti korszak hagyományos elnevezése. A kor költészeti hagyománya fontos az arab kultúrában.

al-Dzsáhiz (776-869) Abú Oszmán al-Dzsáhiz. Klasszikus prózaíró, az „Állatok Könyve” szerzője, az adab irodalom kimagasló alkotója.

dzsamáa Dzsamáat. Gyűlés, gyülekezet. Szajjid Kutb gondolatrendszerében az „élcsapat”. A „dzsamáa” szót előszeretettel használják az iszlámisták a szervezeteik megnevezésében. A szó nem szerepel a Koránban, de a hadíszokban megtalálható. A szunniták hagyományos

megnevezése a közösség és a hagyomány hívei: „ahl asz-szunna va al-dzsamáa”.

Dzsamáat al-Dzsihád Szent Háború Gyülekezet. Iszlámista szervezet. 1981-ben a tagjai ölték meg Anvar Szádat egyiptomi elnököt.

dzsamáhírijja A „tömeg” és a „köztársaság” szavakból összeállítva. Líbiában a Kadhafi-féle Zöld Könyv - egy harmadikutas globális ideológia - alapján életre hívott „népi demokratikus” államforma (1977-2011). Az iszlám szocializmus és a pánarab ideológia ötvözete.

dzsámi Nagymecset, pénteki mecset. A közös pénteki imák helyszíne, ahol a szentbeszéd (hutba) elhangzik.

dzsanáza Szálát al-dzsanáza. Halotti ima.

dzsazíra Sziget. A szó a Koránban nem szerepel. Az isz-maílitáknál egy közösség vallási-hittérítő tevékenységének földrajzi behatárolása. Az „Al-Dzsazíra” a katari székhelyű nemzetközi tv-csatorna neve.

Dzsemáat-i Iszlámí Konzervatív muszlim politikai szervezet. 1941-ben Abú al-Alá al-Maudúdí alapítja meg Indiában. A szervezet Pakisztánban a rendszer támogatója lesz. Célja az „iszlám demokrácia” megvalósítása.

Dzsemajel, Pierre (1905-1984) Pierre Gemayel. Libanoni maronita keresztény politikus. A falangista (katáib) párt alapítója. A

párt és a milícia vezetését fia, Basír veszi át. Az ő halála után idősebb fia, Amin veszi át a vezetést. Mindkét fia libanoni köztársasági elnök lett.

Dzsibuti Dzsibuti Köztársaság. 1977-ben szabadul fel a francia gyarmati uralom alól. Jelentős kikötőváros. A la-

kosság 96%-a muszlim. Polgárháborús helyzet jellemzi. Bár a lakosság szomáli és afar, az arab a hivatalos nyelv. Az ország az Arab Liga tagállama.

Dzsidda A Vörös-tenger partján fekvő kikötőváros. Mekka közelében van. Szaúd-Arábia egyik gazdasági gócpontja.

dzsihád Erőfeszítés, küzdelem Isten / Allah útján. A muszlim hitmagyarázók a legfontosabb dzsihádnak az ördögi kísértés ellen önmagunkban vívott harcot tekintik. De dzsihádot folytathatunk a tudatlanság, a szegénység, az elmaradottság, sőt az elnyomás „minden formája" ellen is. A dzsihád új magyarázata jelenik meg al-Gazálí (1058-1111) írásaiban, majd al-Afgáni, Abdo, Ridá, Kutb, valamint a jelenkori muszlim gondolkodók műveiben. A korai iszlámban a földrajzi terjeszkedés elősegítésére folytatott háborúskodást is jelenthette. A 20. sz.-i politikai iszlám a neokolonializmus elleni harcként értelmezte. Ma a „szélsőséges iszlámisták" ideológiájának része. A vallási fanatizmus mögött a nyugati értékrend és a glo-balizmus elleni küzdelem állhat.

dzsihádista Jelentése a nyugati (globalista) média nyelvezetében: nemzetközi iszlámista. A dzsihádizmus híve.

dzsilbáb Általában fekete színű, a fej kivételével az egész testet és az alatta lévő ruhát lefedő női ruhadarab. A hagyományosan vallásos muszlim nők a hajat is beborító kendőt („imár") hordják mellette.

dzsinn Szellem, amelyet Isten / Allah füst nélküli tűz-ből teremtett. Ember által nem érzékelhető lény. Lehet muszlim és hitetlen is. **K 72:1**

Dzsinnah, Mohamed Ali (1876-1948) A Muszlim Liga vezetője. Az indiai szubkontinens felosztásának idején Pakisztán egyik szellemi atyja.

dzsizja Fejadó, amelynek mértéke területenként és koronként is változott. A dár al-iszlámban a dzimmi alattvalók fizették védelmük

és ún. állampolgárságuk fejében, amiért mentesültek a hadkötelezettség és a rendfenntartó feladatok elvégzése alól. Hol pénzben, hol pedig természetben fizették meg.

dzsumaa Az ima napja. Péntek. **K 62:9-10**

Dzsumblatt, Kamal (1917-1977) Kamal Jumblatt. Libanoni drúz vezető, a baloldali Haladó Szocialista Párt alapítója. Fia, Valid Dzsumblatt vette át a szerepét.

Dzsunajd sejk (?-1460) Az azerbajdzsáni szafavida rend vezéralakja, Iszmáíl sah nagyapja. Síita szúfi misztikus.

E, e/ É, é

efendi *(török)* Uram. A hivatalnokok megszólítására szolgált az Oszmán-Török Birodalomban.

Egyesült Arab Emírségek Fudzsajra, Raasz al-Hajma, Umm al-Kajvajn, Adzsmán, Sardzsa (Sharjah), Dubai (Dubaj), Abu Dhabi (Abú Dzabi).

Egyesült Királyság Az első muszlimok a Kelet-indiai Társaság gyarmatosító tevékenysége kapcsán érkezhettek. Valójában a II. világháború utáni időszak volt a nagyarányú muszlim bevándorlás kezdete. A muszlim közösség tagjai ma a brit társadalmi hierarchia minden szintjén jelen vannak.

egyetemek Az iszlám világban a mecsetek köré, ill. medreszékre épült. Ezek az intézmények eleinte csak vallásos célt szolgáltak, mint a Karavijjín (Fez) és a Zajtú-na (Tunisz). Az egyik legismertebb egyetem az al-Azhar (Kairó). Medinában is alapítottak egyetemet a vahhá-bizmus ideológiai hátterével és ennek népszerűsítésére, ugyanakkor Kuala Lumpurban is - jelentős tudományos teljesítménnyel a természettudományoktól a társadalomtudományokig - számos tanszékkel.

Egyiptom Egyiptomi Arab Köztársaság. Az iszlám 641-ben érkezik meg a térségbe. 1258-tól Egyiptom a szunnita iszlám és az arab világ kulturális központja. 1517-ben az Oszmán Birodalom hódítja meg. 1805-ben Mohamed Ali pasa örökös tartományként

kapja Egyiptomot. Modernizálja a hadsereget, vasútvonalakat, öntözőrend-

szereket hoz létre, és megépíti a Szuezi-csatornát. 1882-ben brit megszállás veszi kezdetét. 1922-ben az ország névleges függetlenséget kap, de a brit megszállás és a Szuezi-csatorna feletti ellenőrzés megmarad. 1952-ben a Nasszer vezette Szabad Tisztek veszik át a hatalmat, és egy évre rá kikiáltják a köztársaságot. Egyiptom elsőként köt békét Izraellel (1977), és az USA szövetségesévé válik. A 2011-es „arab tavasz" eseményei után a Muszlim Testvériség veszi át a hatalmat. Egyiptom lakosságának 90%-a muszlim, 10%-a kopt keresztény.

Elijah Muhammad (1897-1975) Több mint negyven éven át a „Fekete Muszlimok" vezetője. Erősítette az afroamerikaiak önbecsülését, de olykor hangot adott szélsőséges nézeteknek.

emír Amír. Parancsnok, hadvezér. Később helytartók és kormányzók megnevezése, a 8. sz.-tól uralkodói cím is. Ma a királyi családokban használatos Szaúd-Arábiában, az Öböl-országokban és Bruneiben.

enkeláb-e eszlámí Enqeláb-e eszlámí. Iszlám Forradalom. Az 1978-1979-es iráni rendszerváltás elnevezése.

Enver pasa (1881-1922) Ifjútörök vezető, katonai attasé Berlinben, és az Oszmán Birodalom hadügyminisztere az I. világháborúban. Az örmény népirtás egyik felelőse. Pántörök nézeteket vallott, és megkísérelte meghódítani Azerbajdzsánt. Később Tádzsikisztánban szervezte az ellenállást, ahol elesett a bolsevikok elleni harcban.

Érd Hamza bég dzsámijának minaretje.

Eritrea Lakosságának fele muszlim. Az olasz megszállás alatt virágzott az iszlám hitélet. Az etióp katonai jelenlét idején (1951-1971) a muszlim vallásosságot el-

nyomták. A lakosság nem arab, de az arab a hivatalos nyelv. Eritrea az Arab Liga tagállama.

Erçoy, Mehmet Akif (1873-1936) Az iszlámhoz kötődő török költő. A török nemzeti himnusz szövegének szerzője.

Etiópia A4, sz. óta keresztény állam Kelet-Afrikában. A 16. sz.-ban a szomáli partvidékről érkező területszerző dzsihádot a

portugálok segítségével visszaszorítják. Ma a lakosságának egyharmada muszlim.

eunuchok A hatalmi szférában fontos szerepet játszó rabszolgák. Többek között a háremet őrizték, de jelentős állami tisztségeket is betölthettek. Az iszlám törvény tiltja a kasztrálást.

euroiszlám Az iszlám kultúrkörből bevándorolt első generációs muszlimok önmeghatározásának ideológiai alapjai. A 20. sz.-ban a gyarmatosítók visszavonulásával az adott területekről megkezdődött a mai napig tartó bevándorlás az anyaországokba. De megjelentek önálló államalakulatok muszlim többséggel: Albánia mellett Bosznia-Hercegovina és Koszovó. Az euroiszlámban a „dár al-iszlám" (a béke háza) és a „dár-al-harb" (a háború háza) hagyományos ellenpólust ideológiai síkon felváltja a „dár ad-daava" (a hittérítés háza) és a dár as-sa-háda (a muszlim tanúságtétel háza). Az euroiszlám az európai muszlim gondolkodók munkái mellett - egyéb tényezők mellett - a Dublinban működő European Council for Fatwa and Research (FIOE) megalakulásával is jelen van.

Evlija Cselebi (1611-1684) Török térképész, utazó. Tízkötetes „Szejáhátnáme" (Az utazás könyve) c. munkájában Magyarországról is ír.

Ezeregyéjszaka Középkori arab mese- és történetgyűj-temény, ami több ismeretlen szerzőtől származó szöveget tartalmaz, indiai és iráni forrásokból. Európában a 18. sz. elején vált ismertté. A 20. sz. végén jelent meg magyarul hét kötetben, Prileszky Csilla arab eredetiből készült fordításában.

F,f

Fahr ad-Dín (1572-1635) Drúz emír. A modern Libanon atyja, az oszmán-törökök elleni függetlenségi háború vezetője.

Faiz, Ahmed Faiz (1911-1984) Baloldali, kommunista kötődésű pakisztáni költő.

fakíh Faqih. Az iszlám jog tudósa.

fakir Faqir. Nélkülöző, nagyon szegény. A Koránban is előforduló fogalom. Az ezoterikus iszlámban azok, akik lemondanak a földi javakról, és életüket Istennek szentelik.

falszafa Filozófia a középkori iszlám világban. A görög filozófia alapján fejlődött ki. Az iszlám gondolkodáson belül sosem tartozott a fősodorba, többen eretnekségnek tekintették. Jelentős képviselői: al-Kindi, al-Fárábi, Avicenna (Ibn Színá), Averroes (Ibn Rusd).

faná A szúfi út végső állomása: „feloldódás Istenben”. A földi tulajdonságok átcserélése isteni tulajdonságokra, az isteni közelség állomása. Párja a „baká” (megmaradás), mert hisz a „faná”-ból vissza kell térni.

Farábí (872-950) Abú Nászir Mohamed al-Farábí török származású, arabul író muszlim filozófus. Az iszlám politikai gondolkodás megalapozója. Kísérletet tett az arisztotelészi és a platóni filozófia harmonizálására. Latinra fordították műveit, és Alfarabius néven ismerték.

al-Farádzs, Mohamed Abd asz-Szalám (1954-1982), Az egyiptomi „iszlám dzsihád” mozgalom vezetője volt. Harcot hirdetett a kormány ellen, amely véleménye szerint „elnyugatiasodott”, és semmibe vette az iszlám értékeket, A Szadat elnök elleni merénylet egyik tervezője.

Fard, Wallace D* (1893-1934) Afroamerikai iszlám prédikátor. Rejtélyes módon tűnt el.

Fatah Al-Fatah. A győzelem. Mozaikszó és egyben rövidítés: Palesztin (Nemzeti) Felszabadítási Mozgalom („Harakat at-Tahrír [al-Vataní] al-Filasztíní”). Palesztin nacionalista, szekuláris politikai párt. A PFSZ-ben sokáig vezető frakció volt. 2004-ig Jasszer Arafat az elnöke. A 2006-os parlamenti választásokon egyeduralkodó

helyzete megingott, és Ciszjordániába szorult vissza, miközben a Gázai övezetben az iszlámista Hamász vette át a hatalmat.

Fathy, Hasan (1899-1999) Egyiptomi építész. Hagyományos egyiptomi építészeti anyagokat - vályogot és agyagtéglákat - használt.

al-Fátiha A Korán első szúrája. A Megnyitás. **K1**

Fátima (605-633) Mohamed próféta legkedvesebb lánya, Ali felesége, Haszan és Húszéin anyja. A muszlim nőideál.

Fátimida-dinasztia (909-1171) Síita, iszmáílita kalifák dinasztiája. Eleinte a Magrebben, 969-től Egyiptomban uralkodnak. Fénykorukban a mai Marokkótól Szíriáig tart a fennhatóságuk. Nevükhöz fűződik Kairó és az Az-har mecsetiskola alapítása.

fatvá Jogi vélemény, amit egy arra hivatott vallástudós (mufti) ad ki egy vitás kérdésben, mellyel egy személy

vagy szerv hozzá fordul. Nem határozat, sem bírósági ítélet vagy döntés, tehát betartása nem kötelező.

fedajin (fidáíjín t. sz.) Akik másokért feláldozzák az életüket, szabadságharcosok. A 12-13. sz.-ban az aszaszin harcosok neve, a 20. sz.-ban egy ideig az Izrael ellen harcoló palesztinok, valamint iráni radikális szervezetek tagjainak elnevezése.

Fedajin-e Halk Népi Fedajinok. A szervezet egy ideig kapcsolódott az Iráni Tudeh (Kommunista) Párthoz.

Fekete KŐ A Kába délkeleti sarkában található. Az iszlám hagyománya szerint Ádám helyezte el az eredeti Kábában. Később, amikor Ábrahám újra megépítette a Kábát, Gábriel arkangyal hozta vissza neki egy rejtekhelyről. Abd al-Malik omajjád kalifa iraki helytartója, Haddzsádzs ibn Júszuf mekkai ostromakor a kő megrepedt és három részre esett szét. 930-ban a harmatiak lerohanták Mekkát és elrabolták a követ, amelyet ezután Bahreinba vittek, majd 951-ben a kúfai nagymecsetbe dobtak be. Ekkorra a kő már hét részre esett szét. A hivatalos iszlámban nincs kitüntetett szerepe, de sok zarándok mégis igyekszik megérinteni és megcsókolni.

Fekete Muszlimok Black Muslims. Afroamerikai radikális muszlim szervezet.

fellah Egyiptomi földműves.

fez Tarbús. Piros színű fejfedő. A19. sz.-i nyugatosodás jegyében a turbánt felváltó fejfedő. Főképp török férfiak viselték. Több arab országban a hivatalnokok kötelező viselete volt. Egyiptomban a forradalom győzelmével (1952) betiltották.

Firdaúszi (940-1020) Abú al-I<ászim Manszúr al-Fir-daúszí. Költő. A „Sáhnáme” (Királyok könyve) szerzője, ami a középkorban a perzsa nemzeti eposzt testesítette meg. A perzsa irodalmi nyelv megújítója.

FIS Front Islamique du Salut. Iszlám Üdvfront. 1988-ban alakul meg Algériában. Az 1992-es választásokon sikereket ér el. A hadsereg betiltja, vezetőit bebörtönzi. Ez polgárháborúhoz vezet (1992-2002).

fitna Megkísértés. „Polgárháború”, a muszlim közösségen belüli hatalmi harcok elnevezése, pl. Ali uralkodása alatt (656-661). A szó másik jelentése: belső kétség, maga a kísértés, és az ellene vívott harc, az ún. „nagy dzsihád”.

Franciaország Nem hivatalos becslések szerint a lakosság 5-8%-a muszlim. Többségük a volt francia gyarmatokról - Algériából, Marokkóból és Fekete-Afrikából - települt be az anyaországba.

fundamentalizmus A 19. sz.-i észak-amerikai protestánsok ideológiájára használt gyűjtőfogalom. A 20. sz.-i szóhasználatban a zsidókra, a muszlimokra és a hindukra is kiterjesztik. A muszlim gondolkodók a fundamentalizmust mint visszatérést a gyökerekhez (uszúlíjja) értelmezik. A „mai iszlám fundamentalizmus” a négy igaz úton vezetett kalifa világának idealista felidézése, a tiszta hit, az iszlám értékek és a társadalmi igazságosság megvalósítása.

G, g

Gábriel Dzsibríl. Isten hírvivője. Az iszlám szerint Isten Gábriel arkangyal közvetítésével nyilatkoztatta ki a Koránt Mohamed prófétának.

gajba Rejtőzködés, elrejtőzés. A síita gondolatvilágban az imám testi távolléte, ami a legmagasabb rendű létforma. A misztikusok számára ez Isten világa, aminek a megismerésére a szúfik is törekszenek.

Caliev, Szultán (1880-1940) Tatár muszlim nacionalista bolsevik. A nómenklatúra kedvezményezettje. Sztálin parancsára kivégzik.

Gambia Az iszlám már a 10. sz.-ban megérkezik a területre. A lakosság több mint 80%-a muszlim. Az országot szoros kapcsolat fűzi Szenegálhoz.

Garnáti (1080-1170) Abú Hámid al-Garnáti. Andalúziái arab földrajztudós és utazó. Járt Magyarországon is. Csak tőle tudjuk, hogy a 12. sz.-i Magyarországon családostul éltek muszlim zsoldosok is, akiket nem kényszerítettek hitük elhagyására. Leírja, hogy Magyarország milyen gazdag és boldog a környező országokkal összehasonlítva.

Gaszprinszki, Iszmail (1851-1914) Közép-ázsiai muszlim reformgondolkodó.

Gáza A Palesztin Nemzeti Hatóság területe, ami Gázai övezet néven három évtizedig egyiptomi fennhatóság, majd egy ideig izraeli megszállás alatt volt.

gazai Az arab költészetben a szerelmi költészet versformája. Az iszlám előtti óda továbbvitele. A szúfi misztikában több nyelvterületen is megjelenik. A perzsa szóhasználatban 7-14 soros, monorímes vers, kötetlen témában.

al-Cazálí, Abú Hámid (1058-1111). A vallástudományok megújítója. A formális vallási előírásokat erkölcsi és szellemi alapokra kívánta helyezni. Mérsékelt irányzatot követett. Véleménye szerint azt, aki muszlimnak vallja magát, de nem igaz hívő (múmin), nem az emberek ítélik el ebben a földi világban, hanem az Isten fogja elítélni a túlvilágon. Pályafutása zenitjén elhagyta Bag-dadot, ahol a Nizámijja madrasza elöljárója volt. Tizenegy évre visszavonult, sokat utazott az iszlám világban, majd megírta főművét „A vallástudományok újjáélesz-tése” címmel.

Germanus Gyula (1884-1979) Háddzs Abd al-Karím *(arab nevén)*. Nemzetközi hírű keletkutató. Az 1950-es években a magyar országgyűlés muszlim képviselője. Főbb művei: „Az arab irodalom története”, „Allah Akbar”.

Gibraltár Dzsabal at-Tárik. Tárik-hegy. Az első muszlim hadak - Tárik ibn Zijád vezetésével - itt szállnak partra Európában (711).

Goldziher Ignác (1850-1921) Nemzetközi hírű orientalista, arabista és iszlámkutató. Néhány munkája ma is időszerűnek tekinthető. Határterületeket is érintett, mint „A buddhizmus hatása az iszlámra" c., a Magyar Tudományos Akadémián tartott előadásában. Német nyelven írt, kritikus hangvételű naplója kordokumentum értékű. Magyar zsidóként Magyarországhoz és ehhez az egy hazához tartozónak érezte magát.

Gökalp, Ziya (1876-1924) Az Oszmán-Török Birodalom megszüntetése után a Musztafa Kemal nevéhez fűződő reformok előkészítője.

Granada Az utolsó muszlim állam székhelye az Ibériai-félszigeten (1232-1492). A városban található az Alhambra.

Guayana Az országban a nyugati féltekén jelentősnek tekinthető muszlim népesség található.

Guinea A lakosság 85%-a muszlim. Sékou Touré marxista elkötelezettségű kormánya nem támogatta az iszlám hitéletet.

Guinea-Bissau Az iszlám a 19. sz.-ban jelenik meg, Oszmán Dán Fodio dzsihádjának következményeként.

gúlát Szélsőséges síiták elnevezése. Gyakran az iszmáí-litákat is ide sorolják.

gulú Túlzás. Szélsőséges síita tanítás, miszerint Ali nem halt meg, és Isten lett.

guszl Teljes rituális mosdás: az egész test és a haj meg-mosása. Nem mindennapos, csak nagy események előtt vagy tisztátalannak tekintett cselekedetek után kell elvégezni, ha valaki imádkozni akar.

gutra Az Öböl-országokban a férfiak által hordott fejkendő, valamint az ikál, amellyel azt a homlokon megkötik, tradicionális beduin fejdísz.

Gül baba A Rózsák Atyja (7-1541) Bektási dervis, híres szúfi mester és szerzetes. A sírja fölé emelt türbe (sírkápolna) zarándokhely.

H, h

hadára A szúfi rend spirituális célú összejövetelének elnevezése. Isten jelenléte.

haddzs Mekkái zarándoklat a Zú al-Hiddzsa hónapban. A zarándoklat az iszlám öt pillérének (árkán al-iszlám) egyike. A zarándoklat velejárói és állomásai:

T. *Két fehér ruhadarab viselése, amely elfedi a testet (ihrám). Tartózkodás a nemi élettől, erőszaktól, üzleti tevékenységtől és hasonló cselekedetektől*

2. *A Kába megkerülése hétszer (taváf), és a Kába sarkában lévő „Fekete Kő" megközelítése, megérintése vagy megcsókolása*.

3. *Szafá és Marvá (a két domb) közti futás vagy gyors séta hétszer, emlékezésként arra, hogy Hágár - Ábrahám felesége, Iszmáíl anyja - itt keresett vizet, és ekkor bukkant elő csodaként a Zam-zam-forrás. Itt a zarádokok megmossák magukat a vízzel*

4. *A zarándokok a hónap kilencedik napján összegyűlnek Arafáton és vallásos áhítatban időznek, vagy a Koránt olvassák fel hangosam*

5. A *zarándokok naplementétől kezdve az egész éjszakát a Muzdali-fán töltik szabad ég alatt*

6. *Minánál megkövezik a három oszlopot, ami a Sátánt jelképezi, aki vissza akarta tartani Ábrahámot fia feláldozásától Ezután állatáldozatot mutatnak be Ábrahám tettének emlékére*.

Hadidzsa (?-6i8) Mohamed próféta első felesége, és lányának, Fatimának az édesanyja. Elsőként tér be az iszlámra.

hadísz (ahádísz t. *szí)* Elbeszélés, közlés. Mohamed próféta és társai személyéhez kapcsolható közlések, ame-

lyeket halála után még mintegy kétszáz éven át gyűjtöttek. Részben a hadíszok tartalmazzák a szunnát, a muszlimok által követendő életvitelt. Minden hiteles hadísz része a szunnának, de nem minden szokás van rögzítve szóbeli hagyományban. Minden hadísz két részből áll: egy „közlési láncból” (isznád), amelyben Mohamed prófétáig vagy valamely társáig visszamenőleg név szerint fel vannak sorolva a hadísz továbbadói, és magából a szövegből (matn). A korai hadísztudomány elsősorban a hadíszlánc hitelességét vizsgálta, a közlők szavahihetőségét figyelembe véve. A tudományos (európai) hadíszkutatás tartalom alapján kívánta ugyanezt eldönteni.

Az a leghitelesebb hagyomány (szahíh), amelyik megszakítás nélkül, legalább két független láncon át visszavezethető a Prófétára. A legfontosabb szunnita hadíszgyűjtemények al-Buhárí (810-870) és Muszlim (819-875) „Szahíh” c. műve. A síiták saját gyűjteményekkel rendelkeznek.

Háfez (1325-1390) Samsz ad-Dín Mohamed Sírázi. Perzsa költő. A muszlim miszticizmus kiemelkedő képviselője.

háfiz Háfez. Aki kívülről tudja a Koránt.

Hágár Ábrahám ágyasa, Iszmáíl anyja. Az arabok ősanyja a bibliai és a muszlim hagyományban.

hakíka Igazság, valóság. A szúfizmus célja eljutni az igazi, „isteni valósághoz”, ami a szív belsejében van. Ez a „megvalósulás”, a célját elérő szúfi pedig „megvalósító” (muhakkik).

hakím Bölcs, orvos, filozófus.

halál Ami egy muszlimnak megengedett. A Koránban megtalálható kifejezés. Ennek ellentéte a „harám” (ti-

los, bűn). A birkahús fogyasztása „halál”, a disznóhús fogyasztása „harám”. A „halálvágás” az iszlám jog előírásainak követése: biszmilláhot kell mondani, az állat nyaki ütőerét kell elvágni, a vért kifolyatni. A vágást végző személynek rituálisan tiszta muszlimnak kell lennie.

al-Halládzs, Húszéin ibn Manszúr (857-922). Perzsa származású, arabul író misztikus. Híres mondása: „Én vagyok az Igazság”. Ezzel arra utalt, hogy egy misztikus utazáson önkívületben egybeolvadt Istennel. Hitkáromlás vádjával kivégezték. Keresztre feszítették és máglyán elégették. Művei közül csak néhány sor maradt fenn, hatása inkább a halála példázatában állt. Az utána következő szúfi nemzedékeket óvatosságra intette. Személye az iraki nép körében legendássá vált, sokan még évszázadok múltával is visszavárták a Tigris partjainál, ahová hamvait szórták.

Hamász Hamasz. Bátorság, buzgóság. Mozaikszó és rövidítés: „al-Harakat al-Mukávamat al-Iszlámíjja” (Iszlám Ellenállási Mozgalom). Palesztin muszlim szervezet és párt, amelynek létrejöttét Izrael is támogatta, hogy gyengítse a Fatahot. 1987-ben alakul a megszállt Ciszjordániában és Gázában. Humanitárius és oktatási tevékenységet fejt ki. A Muszlim Testvérek

palesztinai szervezeteként jelenítik meg. Mivel radikálisan ellenzi az izraeli megszállást, az USA-adminisztráció terrorista szervezetnek tekinti.

Hamdard Alapítvány Pakisztánban és Indiában működő egészségügyi alapítvány. A hagyományos muszlim (görög-arab „junání”) orvoslást egyesíti indiai és kínai gyógymódokkal.

hammám Fürdő, „törökfürdő”, nyilvános gőzfürdő. A középkori muszlim civilizációban fontos egészségügyi, higiéniai és szociális szerepet töltött be.

Hamzanáme Mohamed próféta egyik nagybátyjának, Hamzának a tetteiről szóló eposz. A művet Akbar mogul uralkodó alatt állították össze. Töredékekben maradt fenn.

hanafita Abú Hanífa ibn Szábit (697-767) alapította - toleráns - szunnita jogi iskola (mazhab). A Korán mellett csak a kétségtelenül hiteles hadi szokat veszi figyelembe.

hanbalita Ahmad ibn Hanbal (780-855) hadísztudós által alapított, az ún. modern újításokkal (bidaa) szemben legkevésbé toleráns szunnita vallásjogi iskola (mazhab) elnevezése. Az ítéletalkotásnál kizárólag a Koránra és a hadi szókra hagyatkozik, elutasítva az analógiás gondolkodást (kijász), az önálló véleményalkotást (raj) és a köz-megegyezés (idzsmá) elvét. A középkorban Bagdad volt a központja, ma Szaúd-Arábiában terjedt el.

hanif Egyistenhívő, ősmonoteista, Ábrahám-vallású. Istenkereső az iszlám előtti Arábiában. A Korán azokat nevezi így, akik „igaz egyistenhívők” voltak, anélkül, hogy zsidók, keresztények, vagy - az iszlám kinyilatkoztatása előtt - muszlimok lettek volna, mert nem érezték szükségét annak, hogy bárhová csatlakozzanak.

harádzs Földadó, harács. A korai muszlim hódítások során a nem muszlim földműves lakosságra (dzimmik) vetették ki, később több adónemet is így neveztek.

harám Ami tiltott egy muszlimnak.

Haram as-Sarif Al-Haram as-Saríf. Az iszlám harmadik szent helye, Mekka és Medina után. Jeruzsálemben található: az al-Akszát és a Sziklamecsetet jelöli.

hárem A háznak az a része volt, ahol a nők és a kisgyerekek laktak, és ahová a vendégeknek nem volt szabad belépniük. Uralkodók és gazdagok palotáiban a női lakosztály: itt nemcsak a négy feleség, hanem megszámlálhatatlan rabnő is élt. A 17-18. sz.-i oszmán-török szultánok udvarában fontos politikai döntések színtere, ahol idősebb nők, esetenként a szultán anyja és az eunuchok kezében összpontosult a hatalom.

háridzsiták Kivonulók. Se szunniták, se síiták, hanem a legkorábbi muszlim szakadár csoport tagjai. 657-ben válnak ki Ali támogatói közül, aki 659-ben nagy részüket lemészároltatta. Ezután Kufában bosszúból meggyilkolják Alit. Földrajzilag elszigetelt vidékeken - Észak-Afrika oázisaiban és Kelet-Irán hegyvidékein - telepedtek meg. Az ibaditákban élnek tovább.

Haríri, Abú Muhammad (1054-1122). Költő, a makáma mestere. A Hamadáni által kialakított műfajt a nyelvi bravúrok és formaművészet irányába vitte el, ezzel egy évszázadokon át követett modellt teremtve.

Harun ar-Rasíd (786-809) Hárún al-Rasid. Az Abbá-szida-dinasztia ötödik kalifája. Uralkodása a kalifátus csúcspontja. Udvarában jelentős kulturális élet folyik. Győzelmeket arat a bizánciak felett, és megszervezi a két birodalmat elválasztó végvári rendszert. Halálakor kettéosztja birodalmát a fiai között, ami polgárháborúhoz vezet. Legendás életét az Ezeregyéjszaka meséi is megörökítik.

Hárút és Márút Két angyal neve, akiket az iszlám a mágia mestereinek tart.

hasemiták A Kurajs törzs nagycsaládja, amihez Mohamed próféta is tartozott, míg egy másik nagycsalád az omajjádok voltak, akikből - Ali halála után - az első kalifák kerültek ki. A hasemiták Mohamed próféta déd-nagyapjára - a Kurajs törzsből származó - Hásim ibn Abd al-Manáfra vezetik vissza a családfájukat. A hasemiták az iszlám előtti korban a Kába őrzői voltak, majd a 10. sz.-tól a 20. sz.-ig (mintegy ezer évig) ellenőrizték Mekkát. Ekkor a szaúdik vették át a hatalmat. A hasemiták ma a jordániai királyi családban élnek tovább.

Haszan (624-670) Haszan ibn Ali. Mohamed próféta unokája, Ali idősebbik fia, a második síita imám. Apja halála után visszavonul. A síiták felfogása szerint ez kényszer hatására történt, és színlelés volt. / Férfinév. Jelentése „szép, jó”.

Haszan al-Baszri (642-728) Baszrai aszkéta, akit a szúfik is előfutáruknak tekintettek. Nevéhez fűződik az egyik legrégebbi Korán-kommentár. A mutazilita tanítások egyik előfutára.

Haszan-e Szabbáh (1050-1124) A nizári hétimámos síita irányzat megalapítója, a legendás iráni asszaszin állam első nagymestere.

Haszan, IL (1929-1999) V. Mohamed halála után Marokkó királya (1961-1999), felvette „a hívők vezetője” címet. A muszlim „Jeruzsálem Bizottság” elnöke is volt. Utóda fia, VI. Mohamed lett.

Hasszán Férfinév.

hátiba Házasságközvetítő nő, főleg vidéken.

hatnapos háború (1967. június 5-10.) Nasszer egyiptomi elnök - szovjet jelentések alapján - készültségbe helyezi a hadsereget, és blokád alá vonja a Tirán-szorost. Az izraeli hadsereg preventív csapása a földön megsemmisíti az egyiptomi, a jordániai és a szíriai légierőt. Izrael elfoglalja Kelet-Jeruzsálemet, Ciszjordániát, a Sínai-félszigetet és a Golán-fennsíkot. Nasszer vezető szerepe csökken, felerősödik a palesztin nacionalizmus, és a későbbiekben az „iszlámista” útkeresés.

Hazrat *(perzsa)* A szentek és egyéb tiszteletre méltó ősök címe. Az ázsiai iszlámban használatos.

Hebron Arab nevén: Al-Halíl: „A Barát”. Ábrahám / Ibrahim: „Isten / Allah barátja”. Mintegy 80 000 lakójával Ciszjordánia egyik jelentős városa. A Kr. e. 2. évezredben hettita település volt, így a világ egyik legrégebbi városának számít. Már Heródes idejében elkülönült mint „szent hely”. A városban található Ábrahám, Izsák, Jákob és feleségeik - Sára, Lea, Rebekka - sírja. A hely zsidók és muszlimok számára egyaránt fontos. A várost 1267-ben a mamlukok foglalták el, és megtiltották a „nem muszlimoknak” a „szent hely” látogatását. 1967-ben az izraeli hadsereg foglalta el a területet. A radikális zsidók számára lehetőség nyílt a letelepedésre.

henna A növény leveleiből vérnarancs színű, indigó hozzáadásával fekete színű festék állítható elő. Ünnepi alkalmakkor a nők kéz- és lábfestésre, a férfiak hajuk és szakálluk festésére használják, Mohamed próféta után, aki a szakállát festette vele. A népi iszlám hiedelemvilágában a szemmelverés ellen véd.

Hezbollah Hizb Allah, *(arab-perzsa)* Isten Pártja. Iránban alapították önszerveződő síita csoportosulásokból. Egykori jelszavuk: „Egy párt, Isten Pártja. Egyetlen vezető, Rúholláh", azaz Homeini ajatollah (Isten Lelke). Városi szegényekből, bazárikból és a középosztály tagjaiból toborozta követőit. Abolhaszan Báni Szadr elnök leváltását szorgalmazták. Egyetemeket zárattak be, és kötelezővé tették a csador viselését. A Hezbollah tagjai közül sokan harcoltak az Irak elleni háborúban. Támogatták a libanoni „Hizb Allah-ot", amely 1985-ben dzsi-hádot hirdetett Izrael ellen. Libanonban a Bekaa-völgy síita nagycsaládjaiból, menekültekből és a városi síita szegények köreiből toborozta híveit. A 2006-os izraeli megtorló hadjárat idején jelentős ellenállást fejtett ki. **K 5:56**

hidád A muszlim nőknek három napig szabad gyászolniuk a rokont, amennyiben a férjük ezt nem tiltja meg. Ennél hosszabb ideig nem gyászolhatnak, kivéve, ha férjük a halott. Akkor négy hónapig és tíz napig kell gyászolni. Addig nem mehetnek újra férjhez, nem viselhetnek díszes és színes ruhát, nem illatosíthatják és nem szépíthetik magukat. Ez az időtartam megegyezik az „idda" (a válás utáni kivárás) időpontjával. A nőknek egyik esetben sem lehetséges ezeknek az időpontoknak a letelte előtt újra házasodniuk, mert ennyi időre van szükség arra, hogy egyértelműen kiderüljön, hogy várandósok-e, és így az is, hogy kié lehet a születendő gyerek.

hidzsáb A muszlim nő haját és nyakát vagy akár egész arcát eltakaró kendő.

Hidzsáz Hedzsáz. A Vörös-tengerrel párhuzamosan futó hegylánc. Völgyeiben található az iszlám két legfőbb szent helye: Mekka és Medina.

hidzsra Kivándorlás. A törzs vagy a nemzetség elhagyása. A „hidzsra" jelentése történelmi dimenzióban: Mohamed próféta távozása Mekkából Medinába (622). Ez az évszám a muszlim holdéven alapuló időszámítás kezdete.

hilál Holdsarló. Újhold. Többnyire félholdnak fordítják. Az iszlám naptár szerint az ünnepek időpontját ehhez a jelenséghez igazítják.

Hirá Hegy neve Mekka közelében. Mohamed próféta itt kapta meg az első isteni kinyilatkoztatást.

hittagadás Az iszlám tagadása, hitehagyás. Istenkáromlásért, Mohamed próféta szidalmazásáért, a vallási előírások tagadásáért halálbüntetés járhat. A vallástudósok általában háromnapi gondolkodási időt adtak a kivégzés előtt.

hívők vezére Amír al-múminín. A címet először Omar kalifa vette fel. Ettől kezdve a kalifák világi elnevezése. A kalifa szót később csak vallási értelemben használták mint a muszlim közösség vezetőjének a címét.

hoddzsat ol-eszlám (Hodzsat ol-Eszlám) Magas rangú iráni síita vallási vezetők címe.

Homeini, Rúhollah ajatollah (1902-1989) 1979-től haláláig az Iráni Iszlám Forradalom vezetője és Irán Legfelsőbb Fakíhja. Törökországban, az iraki Nedzsefben és Párizsban hosszú éveket élt emigrációban. Politikai írásaiban az iszlám és a társadalom egymásra hatásának kérdéseivel foglalkozott. Harcot hirdetett a sah kizsákmányoló rendszere ellen, és elítélte az Egyesült Államok, valamint Izrael politikáját. Baloldali erőkkel is szorosan együttműködött az iráni monarchista rendszer megbuktatásában. A Korán és „a síita társadalmi igazságosság" szellemében munkálkodott az Iráni Iszlám Köztársaság létrehozásán. A velaját-e fákíh, a „vallásjogász hatalma" alapelv kidolgozója. A hatalomátvétel után fellépett a baháikkal szemben, és háborút viselt Irak ellen. Szorgalmazta az iszlám forradalom nemzetközi terjesztését.

hudúd (hadd *e.* sz.) Határ, ill. tiltás az iszlám jogban. Főbűnök, azaz Isten határainak (joghatárainak) átlépése, ill. megsértése: gyilkosság, istentagadás, rablás (útonállás), tiltott nemi kapcsolat vagy ennek hamis tanúsítása, alkoholfogyasztás. Ezekért mind halálbüntetés jár, de járhat száz bot- vagy korbácsütés is. Sza-úd-Arábiában a mai napig alkalmazzák, bár a legritkább esetben, hisz a

bizonyítottságot (négy szemtanú terhelő vallomását) szigorúan veszik.

humsz Ötöd. A síiták fizetik a vallási vezetőjüknek az alamizsnán, a „zakáton” felül.

Hunajn, ibn Iszhák al-Ibádí (808-877) Johanitius. Szír származású természettudós, a Bagdadban működött ab-bászida fordítási központ vezetője. Nesztoriánus keresztényként görög könyveket szírre, majd arabra fordított, saját orvostudományi művei is ismertek.

húri A muszlim hívő férfi nagy, fekete szemű felesége a Paradicsomban, aki szépségéről és erényességéről híres.

Huszajn, Táhá (1889-1973) Taha Húszéin. Egyiptomi író, irodalomtudós, politikus. A 20. sz. egyiptomi és arab prózairodalmának nagy alakja. Vak volt, és hatalmas erőfeszítésekkel végezte el tanulmányait Kairóban és Párizsban. A vallás és az állam különválasztását szorgalmazta. Önéletrajzi regényének első két kötete „Napok” címen magyarul is megjelent. 1929-ben eltávolították az Azhar Egyetemről, mert megkérdőjelezte a pogány kori költészet hitelességét, amely viszont a Korán nyelvi magyarázatának legfontosabb forrása. A királyság utolsó éveiben oktatásügyi miniszter volt.

Húszéin (626-680) Huszajn ibn Ali 680-ban, Muharram 10. napján esett el az I. Jazíd kalifa csapatai elleni harcban. Huszajnt, Ali második fiát az omajjádok Kerbelá-nál tőrbe csalták és megölték. A síita iszlám a mártírjának tartja. Halálának emlékét az Ásúrá őrzi, amelyet minden évben a holdév első tíz napján tartanak meg. Mivel Huszajn a halála előtt a sivatagban szomjazott, fekete lepellel borított víztartályokat helyeznek el a síita városok utcáin. A kerbelai temető, ahol Huszajn nyugszik, szent helynek számít.

hutba Egy imám prédikációja a pénteki istentiszteleten. Sok esetben társadalompolitikai színezetet vesz, mert az iszlám világ „hatalmi rendszereiben” legtöbbször ez az egyetlen lehetőség az igazságtalanságok kritikus megközelítésére. Fontosak a délutáni, a pénteki, valamint a két nagy iszlám ünnepen elmondott prédikációk. A hutba szerves része - a középkortól a legújabb időkig - az uralkodóra való áldáskérés.

I,i/U

ibaditák A háridzsitákról levált irányvonal. Hívei a tanulás mellett egymás segítését szorgalmazzák. Az imámot választás útján találják meg, és elnyomás esetén titokban működnek. Követői ma is megtalálhatók Ománban, ahol államvallás, és az irányzat vezetője a szultán,

Iblísz Sátán. A „fő sátán”. Ördög. A muszlim hagyomány szerint Isten tűzből teremtette, mert megtagadta, hogy letérdeljen Ádám előtt. Isten kiűzte a Paradicsomból, de meghagyta neki a hatalmat, hogy eltérítse az embereket a „helyes útról”. A muszlimok a Korán felolvasása előtt menedéket kérnek Iblísz elől.

ibn A „fia valakinek”. Arab és muszlim névösszetételekben fordul elő.

Ibn Abd al-Vahháb (1703-1792) A vallásjog tudósa. Fellépett az újításokkal szemben. Az Oszmán Birodalom ellen fordult, mert benne látta a „züllöttség” megtestesülését. Abd al-Vahháb politikai szövetséget kötött Mohamed ibn Szaúddal, aki a vahhábista ideológia segítségével alapozta meg a hatalmát Arábiában - a későbbi Szaúd-Arábia területén.

Ibn al-Arabí (1165-1240) A mai napig a legismertebb arab misztikus, az iszlám világon kívül is. Andalúziában született, de beutazta az arab világot. 1200 után Mekkában és Szíriában élt. Főműve a „Mekkái látomások”, ami ötszázhatvan fejezetből áll.

Ibn al-Mukaffaa (720-756) Al-Muqaffaa. Iráni zoroaszt-riánus, aki áttért az iszlámra. írnok volt abbászida kalifák udvarában. Az arab nyelvű próza úttörője. Fő művei a Kalila és Dimna című, indiai eredetű mesegyűjtemény fordítása és az „Al-Adab al-kabír” című királytükör.

Ibn Battúta (1304-1377) Tangerban született, és itt van eltemetve. Hagyományosan iskolázott kádi volt. Bejárta korának iszlám világát. Eljutott Fekete-Afrikába, Indiába és Kínába is. Művei magyarul is megjelentek Prilesz-ky Csilla és Boga István fordításában. Marco Pólóhoz hasonlítják.

Ibn Haldún (1332-1406) Abd ar-Rahmán ibn Haldún, Tuniszban született arab történelemfilozófus. Főműve „Al-

Mukaddima”, Bevezetés a történelembe, amivel évszázadokkal megelőzte az európai társadalomtudósok rendszerező elméleteit.

Ibn Hanbal, Ahmad (780-855) Ahanbalita ortodox szunnita mazhab alapítója. Iraki hagyomány tudós.

Ibn Hisám (7-827) Mohamed próféta életrajzának („Szí-ra”) szerzője, ill. szerkesztője. Az iszlám világban a legelfogadottabb műnek tartják ebben a témában.

Ibn Iszhák (704-767) Mohamed próféta első életrajzírója. Műve Ibn Hisám átdolgozásában maradt fenn.

Ibn Tajmíjja (1262-1328) Takí ad-Dín Ahmad ibn Tajmíj-ja. Hanbalita jogtudós. A felfogására épül a vahhábiz-mus.

Ibn Tufajl (1105-1185) Andalúziái és magrebi államférfi, ill. gondolkodó. „A természetes ember” c. regényében egy lakatlan szigetre került ember lelki fejlődését írja

le. A középkorban híres művet latinra is lefordították. A regényíró Defoe Robinson Crusoe története kapcsán merített belőle.

íd íd al-Kabír: „a Nagy Ünnep” és íd al-Adhá „az Áldozat Ünnepe”. A zarándoklat végén van, és arra emlékeztet, hogy Ábrahám engedélyt kapott Istentől, hogy ne áldozza fel a fiát. A különböző muszlim területeken és nemzeti nyelveken másként hívják: Büyük Bayram, Kurban Bayram *(török)* és Hari Raya Kurban *(indonéz)*. Az íd al-Fitr: „a Böjttörés Ünnepe”, a böjtölés végi ünnep, más nevén íd asz-Szagír: „a Kis Ünnep”. Ilyenkor a hívő muszlimok kölcsönös jókívánságokat mondanak egymásnak, és a gyerekek ajándékokat kapnak.

idzsáz A Korán „utánozhatatlansága”. A muszlimok számára a „Könyv” isteni sugallatának bizonyítéka. A hívő muszlim szerint ugyanis a Korán formai és tartalmi tekintetben is utánozhatatlan.

idzsmá Közmegegyezés, egyetértés. A muszlim jog- és gondolatrendszer egyik legfontosabb tényezője. A harmadik jogforrás. Különösen a málikita irányzat helyez rá hangsúlyt.

idzstihád Önálló véleményalkotás, források nélkül. A szunniták felfogása szerint a 14. sz.-ban vége lett. A síita vallásjogban máig használatos.

ifrít Szellem. A Koránban és a hadíszokban is megtalálható. A nyugati irodalomban az „Ezeregyéjszaka meséi” tették ismertté.

iftár Étkezés a ramadán idején, közvetlenül naplemente után. A böjt megtörése.

ihrám Rituális tisztaság a zarándoklat idején, de a két fehér ruhadarabot is jelöli, amit a zarándokok viselnek.

ihván Testvériség. Történelmi fogalom az iszlám világban.

ilm Tudás. A vallással, majd az oktatással kapcsolatos tudás, vagyis tudomány.

ilm al-fikh Fiqh. Az iszlám vallásjog tudománya. Jogtudomány. A saríával foglalkozik.

imám Általánosságban muszlim szellemi vezető, és általában véve az előimádkozó a mecsetekben. A tekintélyes vallástudósokat is ezzel a névvel illetik. A síiták és a háridzsiták a muszlim közösség vezetőjét nevezik így. A síiták szerint Alin és Fátimán keresztül Mohamed próféta leszármazottai a jogos imámok. Az egyes síita irányzatok öt, hét, ill. tizenkét imámot ismernek el. Az imám a síita iszlámban a kalifa feladatai mellett az iszlám jog magyarázatára és a szellemi vezetésre is jogosult.

imámiták Tizenkettes sía. Követői tizenkét imámot ismernek el. Elképzelésük szerint az utolsó imám „rej-tőzködik”, és a világvégén fog visszatérni mint mahdí. Tagjai hisznek az imámok feddhetetlenségében, tévedhetetlenségében és titkos, isteni tudásában.

India A muszlimok és a hindu többség közt olykor erős ellenhatások észlelhetők. India 1947-ben nyerte el függetlenségét a brit gyarmati uralom alól. A muszlim többségű területek - Pakisztán néven - leváltak róla. Indiában a muszlimok aránya 10%, társadalmi szerepük mégis jelentős. A 20. és 21. sz. viharos gazdasági fejlődése inkább a hindu többségnek kedvezett.

Indonézia A holland gyarmati uralom alól felszabadult legnépesebb muszlim országban az állami ideológia, a Pancsaszila (vallási tolerancia és humanizmus) a mértékadó. A misztikus iszlám jelenléte mellett erősödik az iszlámizmus, aminek az impulzusai az „arab világból” jönnek, de valós okai a kilátástalanság és a szegénység.

insallah In sáa Allah: „Ha Isten is úgy akarja”. A musz-limok szándéknyilatkozataik és a jövőre utaló kijelentéseik előtt

mondhatják. **K 18:24**

intifáda Megrázkódás, lerázás. Az 1987-es palesztin felkelés elnevezése. Az izraeli megszállás ellen, polgári kezdeményezésként - nem fegyveres felkelésnek - indult. A Második Intifáda („az al-Akszá intifáda") 2000-ben kezdődött.

Iqbal, Muhammad Sir (1877-1938) Újramagyarázta az iszlámot a szúfizmus és a nyugati eszmék tükrében. Pakisztán jelentős gondolkodója volt, elismert költő, perzsa és urdu nyelven alkotott.

Irak A Tigris és az Eufrátesz közti területeket az arabok 637-től hódították el az Újperzsa Birodalomtól. Az Abbászidák megalapították Bagdadot (762), és itt volt a kalifátus központja. A mongolok pusztításai után (1258) a terület a 16. sz.-i oszmán hódításig perzsiai birodalmak részévé vált. A modern államot három oszmán tartományból hozták létre: a moszuliból, a bagdadiból és a baszraiból. A Hásimiták irányította Iraki Királyság (1920-1958) brit gyámság alatt állt és nyugatbarát politikát folytatott. A királyságot Irakban nacionalista tisztek buktatták meg, akik kikiáltották a köztáraságot. 1968-ban a Baasz Párt kerül hatalomra. A hetvenes években erőteljes modernizáció zajlott Irakban. Szaddám Húszéin lerohanta Kuvaitot. Az USA és

szövetségesei kiverték az iraki hadsereget (1991). 2003-tól 2011-ig a „nemzetközi békefenntatók" megszállják Irakot. Az országban jelentős síita zarándokhelyek (Ne-dzsef, Kerbala) és oktatási központok (Bagdad, Baszra) vannak. A lakosság többsége síita, akik 2003-ig kiszorultak a hatalomból. A lakosság mintegy 10%-a kurd.

Irán Perzsia az emberiség több magaskultúrájának színhelye. Ma az ország lakosságának 98%-a síita muszlim. A soknemzetiségű ország lakossága: perzsa, azeri török, kurd, arab és kisebb népcsoportok. Az arab musz-limok a 640-es években hódítják meg a területet, és a 9. sz.-tól jelennek meg önálló tartományúri dinasztiák. A 10. sz. végén éled újjá a perzsa nyelvű kultúra, amely a 13. sz.-i mongol hódítások után végérvényesen a vallás és a tudomány területére szorította vissza az arab nyelvet. Iránban az 1500-as évek elejétől a tizenkettes síita iszlám az államvallás. A 19. sz.-ban megrendült a központi hatalom, és Irán brit, ill. orosz

befolyás alá kerül. A 20. sz.-ban a Pahlavik alatt jelentős modernizáció ment végbe. A nyugatbarát - és az iszlám előtti hagyományokat hangsúlyozó - ugyanakkor korrupt és elnyomó rendszert 1978-ban a népharag megdöntötte. 1979-ben kikiáltották az Iráni Iszlám Köztársaságot, és a forradalom lendületét a Homeini ajatollah irányítása alatt álló síita vallástudósok vették át. A rendszer az ellenzéket likvidálta.

Isten Allah, Alláh. Az arab nyelvű keresztények is ezt a szót használják Isten megnevezésére, a „rabb" mellett.

iszlám „Teljes alávetettség az egy Isten akaratának." Életvitel, amely átszövi a hívő muszlim mindennapjait. A legfiatalabb monoteista világvallás, amit Mohamed próféta alapított a 610-es években. Politikai filozófiaként is megfogalmazódik, lásd „az iszlám: vallás és államha-

talom" (din va daula). Ennek ellensúlyozásának tekinthető a Táhá Huszajn-féle liberális felfogás vagy az ún. „arab szocializmus".

Iszlám Dzsihád Radikális iszlámista szervezetek nevében fordulhat elő.

iszlámellenesség Az idegengyűlölet egyik formája. Az iszlámmal szemben táplált előítéletek.

iszlámizmus A fogalom „nyugati találmány". Az iszlám világban iszlám mozgalmakról vagy csoportosulásokról beszélnek. Az iszlámisták célja a társadalom reiszlamizálása, azaz politikai és gazdasági visszatérés az általuk igaznak tartott iszlám rendhez. Az iszlámisták nem tartják követendő példának a Nyugatot, a környezetrombolást, az elidegenedést, más nemzetek kizsákmányolását, ugyanakkor támadják a helyi elnyomó rendszereket is.

Iszlám Konferencia Szervezete 1969-ben döntenek a megalapításáról Rab atban, mintegy válaszként az al-Akszá mecsetben elkövetett cionista merényletre. Társadalmi és kulturális tevékenységet fejt ki, aminek hatékonysága kérdéses. Ötvennégy tagállama van, ami változhat. Néhány ország és szervezet megfigyelői státusszal rendelkezik.

iszlám naptár Holdnaptár, ami tizenkét 29 vagy 30 napos hónapból áll, így a napok száma egy évben 354. A15. sz. az iszlám

naptár szerint 1979-ben kezdődött.

iszlám öt pillére Árkán al-iszlám: tanúságtétel (sahá-da), ima (szálát), közösségi adó, adomány, alamizsna (zakát), böjt (szaum), zarándoklat (haddzs).

Iszlám Világliga 1962-ben alapítják. A szervezet hatékonysága kérdéses.

Iszmáíl Ábrahám legidősebb fia, akit Isten, anyjával, Hágárral együtt, a pusztába küld. Az iszlám szerint mindketten Mekkában éltek, és Ábrahám meglátogatta őket, majd közösen újjáépítették a Kábát.

iszmáíliták A sía 6. imámjának, Dzsaafar asz-Szádik-nak Iszmáíl nevű fia után kapja a nevét. Síita közösség, amely hét imámot ismer el. Elképzelésük szerint a „kül-sőség" (záhir) mögött nyugvó „belső lényeget" (bátin) kell megismerni, a szellemnek kell győzedelmeskednie a betű felett, és az igazságosságnak a törvény felett. Az iszmáílita imámot az elődje jelöli ki, és nem közösség dönt a személyéről választás útján. Az irányzatnak mintegy hétmillió hívője van.

isznád A hadi szók átadóinak láncolata.

Isztambul Konstantinápoly török neve. Bizánc. 330-tól 1453-ig a Bizánci Birodalom fővárosa. Az évszázadok alatt számos ostromot állt ki, végül II. Mehmet elfoglalta. Az Oszmán Birodalom fővárosa volt 1923-ig. Ma Törökország legnagyobb városa, kulturális és gazdasági központja.

Isztiklál Párt Függetlenség Párt. Marokkóban alapították 1944-ben, a nemzeti mozgalom utódpártjaként. Később a hazai nagytőke szócsövévé vált. Törökországban is hasonló név alatt működik.

Izrael A történelmi Palesztinában található a három monoteista világvallás, valamint a baháí hit szent helyeinek jelentős része. A Kr. u. 1-2. sz.-ban a zsidóság elhagyta a területet. A visszavándorlás a 19. sz.-

ban kezdődött el, a politikai cionizmus térnyerésével. A konfliktusok a palesztin-arab lakossággal a Zsidó Állam kikiáltásával (1948) felerősödtek.

Izz ad-Dín al-Kasszám A Hamász fegyveres csoportja. Egy szíriai palesztin ellenállótól kölcsönözte a nevét, aki a cionisták és a

brit fennhatóság ellen harcolt.

J, j

Jahjá Keresztelő János. A Korán szerint próféta és Isten ajándéka Zakariásnak és meddő feleségének, miután az Úr meghallgatta imáikat. Az iszlám szerint Jézus előfutára.

janicsár Az „új csapatok” tagja az Oszmán-Török Birodalomban. Az alakulatot 1383-ban hozták létre, és tagjai kemény katonai képzésben részesültek, ill. hangsúlyozottan „az iszlámra” nevelték őket. Vallási életükben a bektási dervis rend kiemelt szerepet játszott. Hagyományosan a polgári lakosságtól elszigetelten éltek, nem házasodhattak, és nem végezhettek gazdasági tevékenységet. Az isztambuli iparos- és kereskedőrétegekkel összefonódó janicsárok minden modernizációs kísérletnek ellenálltak, ami okot adott II. Mahmúd szultánnak, hogy 1826-ban, az ún. „szerencsés események” során tőrbe csalja és lemészároltassa őket.

Jászín, Ahmad sejk (1936-2004) A Muszlim Kongresz-szus alapítója, ami a Hamász előfutára. A családja egy - az izraeliek által lerombolt -, a mai Askelon mellett található faluból menekült Gázába. Kairóban végezte egyetemi tanulmányait, majd visszatért a Gázai övezetbe. Karizmatikus vallási és társadalmi vezetőként kritikával illette az Arafat vezette Fatahot. Az izraeliek célzottan likvidálták: a házat, ahol lakott, a benne lévő felnőttekkel és gyerekekkel együtt lebombázták.

Jazíd, I* (645-683) Jazid ibn Muávija, a második omajjád kalifa. Huszajn gyilkosaként a muszlim és különöskép-

pen a síita történetírásban nem tarthat számot kedvező megítélésre. Életében kezdődött a második fitna („polgárháború”), amikor Abdalláh ibn az-Zubajr ellenkali-fátust alapított Medinában.

jaziditák Dualista vallási elemeket ötvöző hitrendszer képviselői, akikre főként az iráni zoroasztrizmus és az iszlám szúfi irányzatai hatottak. Gyakran ördögimádóknak hívják őket. A Moszul környéki kurdoknál terjedt el az irányzatuk. Kisebb közösségeik a szomszédos országokban is megtalálhatók.

Jemen A római földrajztudósok „Arabia Felix”-nek hívták, a „jamana” (boldognak lenni) szótőből. Az Arabfélsziget déli részén terül el. A térség kereskedelmi kapcsolatban állt Indiával és a Termékeny Félholddal, fő exportterméke a tömjén volt. A lakosság Kr. u. 628-ban tért át az iszlámra, de az iszlám világon belül mindig is elszigetelt maradt. 800 körül a zajdita síiták telepedtek le itt. Imámátusuk 1962-ig maradt fenn. A britek 1838-ban vonták fennhatóságuk alá Aden kikötőjét, és később az egész partvidékre kiterjesztették befolyásukat. A 20. sz.-ban a zajdita imámátus királysággá alakult. A monarchiát 1962-ben a nasszeristák megdöntötték. A brit fennhatóság alatt álló területek Dél-Jemen néven 1967-ben függetlenné váltak. Az országban felerősödött a kommunista befolyás. A két jemeni állam 1990-ben egyesült. Jemennek nincsenek jelentős földgáz- és kő-olajkészletei. A rohamosan növekvő népesség vízellátása egyre nagyobb nehézségekbe ütközik.

Jeruzsálem Al-Kudsz. A muszlimok 637-ben veszik be a várost. Mohamed próféta éjszakai utazása miatt kitüntetett szerepet tölt be az iszlámban, ennek állít emléket az al-Akszá mecset. Másik jelentős vallási és építészeti emléke a 7. sz.-ban épült Sziklamecset. Jeruzsálem a ka-

lifátus felbomlása után egyiptomi irányítás alatt állt. A keresztes háborúk idején (1099-1187) a keresztény Jeru-zsálemi Királyság székhelye. Az ezt követő muszlim hódítás után stratégiai jelentőségét elveszíti.

Jézus Iszá. A Koránban megjelenik. Az iszlám prófétának tekinti. A muszlimok elismerik bűntelenségét, viszont tagadják, hogy Isten fia lenne. Úgy tartják, hogy nem halt meg a kereszten, hanem Isten magához vette.

Jordánia A Transzjordániai Emírséget az I. világháborút követően a szaúdi terjeszkedés elleni ütközőzónaként, részben a palesztin és iraki brit érdekeltségek közti összekötő területként hozták létre. 1946-ban vált függetlenné. Az 1948-as arab-izraeli háború után megszerzi Kelet-Jeruzsálemet és Ciszjordániát, és felveszi a Jordán Hásimita Királyság nevet. I. Abdallah király meggyilkolása után fia, Huszajn lesz az uralkodó. 1967-ben

Izrael megszállja Jeruzsálemet és Ciszjordániát. 1970-ben Huszajn király leszámol a palesztin menekültek fegyvereseivel. Az események Fekete Szeptemberként ismertek. Huszajn 1988-ban lemond a palesztin területekről, és 1994-ben békét köt Izraellel. A jelenlegi király, II. Abdallah (1962-) mérsékelt politikát folytat. Az ország természeti erőforrásokban szegény, nemzetgazdaságában kiemelt szerep jut a turizmusnak és a tranzitforgalomnak.

K, k

Kába Allah / Isten háza. Az iszlám elsődleges szent helye. Négyszögletes építmény, egy díszes fekete lepellel (kiszva) letakarva. A mekkai Nagymecset közepén áll, és a zarándoklat (haddzs) legfontosabb helye. A Kába falában található a Fekete Kő, amit a zarándokok megcsókolnak vagy megérintenek. A Kába az iszlám előtti korban is búcsújáró hely volt, és számos bálványnak adott otthont. Az iszlám hagyomány Ábrahámhoz és Iszmáíl nevű fiához köti a Kába alapítását.

kabilok Ősi berber szokásokat megtartó közösség. Nyelvileg és kulturálisan különálló. Többnyire Algéria északi hegyes vidékein élnek.

Kadhafi, Moamer (1942-2011) (Muammar al-Oaddzáfi) Ezredes. Líbia diktátora (1969-2011). Egyiptomi mintára létrehozta a „szabad tisztek” monarchiaellenes mozgalmát. 1969-ben - Idrísz király távollétében - átvette a hatalmat. 1977-ig a Líbiai Arab Köztársaság Forradalmi Parancsnoki Tanácsának elnökeként irányította az országot. Ekkor kikiáltott egy általa kitalált új államformát (dzsamáhírijja). Nacionalista, szocialista és iszlámista gondolatainak ötvözetét a „Zöld Könyvben” foglalta össze. Terrorszervezetek támogatása miatt a nyugati hatalmak diplomáciai és gazdasági szankciókkal sújtották Líbiát. Az 1990-es évektől Kadhafi - a növekvő olajbevételek segítségével - modernizálta az országot, amit jelentős korrupció kísért. 2011-ben lázadók megdöntötték a rendszert, Kadhafit pedig tisztázatlan körülmények közt megölték.

kádi Oadi. Bírói feladatot lát el. Vallási és jogi okmányokat és szerződéseket készít el. ítélőbíró házassági szerződések, válóperek, örökösödési és birtokviszonyokat érintő jogvitákban.

kádiríjja Oádirijja. A 13. sz.-ban alapította Abd al-Ká-dir Dzsiláni. Ez a szúfi rend a a történelem folyamán az egyik legelterjedtebb irányzat lett.

kadr Oadr. Isteni elrendeltetés.

káfir Hitetlen. A szélsőséges iszlámisták azokra a musz-limokra is vonatkoztatják, akik - véleményük szerint -nem élnek a Korán előírásainak megfelelő módon.

kaftán Hagyományos török köntös.

káida Qáida. Az alap, a rendszer. Mekka szinonimája, a „biztos alap" (al-káida asz-szulba). A nemzetközi dzsihá-dizmus ideológusainak elvárásaiban szerepelhet mint egy olyan hely, ahol a fiatalok az „igaz iszlám elvárásainak" megfelelő képzésben részesülnek (Afganisztán), és amelynek „szellemi műhelyeiben" felmerülhet akár Andalúzia visszahódításának igénye is.

Kairó Al-Oáhira. „A Győzedelmes." Al-Fusztát (Ó-Kai-ró) mellé épült a Fátimida-dinasztia idejében (969). Ma Egyiptom fővárosa, és egyben Afrika legnagyobb városa. Az 1932-ben alapított Arab Nyelv Akadémiájának székhelye. A 13. sz. óta a muszlim és az arab világ jelentős kulturális, gazdasági központja.

Kajraván Történelmi város Tunéziában. A 909-es fáti-mida hatalomátvételig a térség helytartóinak és emírjei-nek székhelye. Itt található az első afrikai mecsetként

ismert Szidi Okba mecset. A várost ezért Mekka, Medina és Jeruzsálem (al-Kudsz) után szent helynek tartják.

kalám Eszmecsere, vita dogmatikus kérdésekben, a muszlim teológiai hagyomány és a Korán, valamint a tafszír kapcsán. A racionális teológia megnevezése is egyben.

kalifa Utód, helytartó. Mohamed próféta halála után a muszlim közösség vezetője. A katonai és politikai küldetés folytatója, aki őrködik az iszlám törvényének (sa-ría) betartása felett. Az első négy „igaz úton járó" kalifa: Abú Bakr, Omár, Oszmán és Ali. Ezután a „választás" helyett a „dinasztikus elv" kerül előtérbe. A kalifa szerepét

és a kalifátus intézményét az iszlám történetében sokszor félremagyarázták a napi politika eszközeként.

Kalila va Dimna Indiai eredetű tanmesék gyűjteménye.

kalligráfia írásművészet. Mivel az iszlám a képi megjelenítést nem tartja megengedettnek, a kalligráfiát igen nagyra értékeli, és az építészet mögé rangsorolja. A naszhí a legismertebb írásforma, amit a nyomtatott sajtóban használnak, míg a modern arab kézírásban a rukaa (ruká) használatos. Régebben több szultán írta le saját kezével a Koránt.

kamattilalom Az uzsorakamat elvetése.

kanísza A keresztény templom arab megnevezése.

kánún Qánún. Az iszlám világ nyelveiben elterjedt fogalom. A világi közjogot jelöli, a saríával („isteni jog") ellentétben. Először az Ottomán Birodalomban, később az európai jogrendszerek adaptálásával válik napi gyakorlattá.

karáma Kerama. Csoda vagy csodatevő képesség mint Allahtól / Istentől kapott kegy. Egy csodatévő szent vagy egy híres előd sírja, amihez a hívők gyógyulásért és vágyaik beteljesüléséért járulnak.

karaván A sivatagi nomádok személy- és áruszállítási formája, aminek fő eszköze az egypúpú teve Észak-Afri-kában és a Termékeny Félhold területén, ill. a kétpúpú teve Iránban és Közép-Ázsiában.

karavánszeráj Fogadó, étterem, raktár, üzlethelyiség és imahely funkcióját betöltő létesítmény. A középkori iszlám építészetben jelentős szerepet kapott.

kári Aki felolvassa a Koránt. Kántor.

Karmat Hamdán A karmatí mozgalom alapítója. A közösség tagjai a társadalmi és gazdasági egyenlőséget hirdették. A mai Szíria és Irak területén működtek. 899-ben független államot alapítottak Bahreinon. Abú Szaíd al-Haszan al-Dzsannábí vezetésével 930-ban Mekkából elrabolták a Fekete Követ, ami húsz évig a birtokukban maradt.

Kasimirski, Albert de Biberstein (1808-1887) Magyar nemesi származású francia állami tolmács (dragomán). Franciára fordította a Koránt. A szöveg nem követi szorosan az arab eredetit, ennek ellenére a mai napig új kiadásokat ér meg. Archaizáló nyelvezete miatt kedvelik.

Kasmír India Dzsammu és Kasmír államaihoz tartozik, de egyes területeit Pakisztán és Kína ellenőrzi. A zömmel muszlimok lakta tartomány hovatartozása állandó konfliktusforrás Pakisztán és India között.

kaszbah Várnegyed.

kaszída Három állandó, meghatározott témájú részből álló célköltemény. Korábban csak arab nyelvterületen volt elterjedt. Valamely uralkodó kegyeinek elnyerésére írt vers, ami a végkifejletben dicsőítésbe csap át. A klasz-szikus arab költészet legáltalánosabb versformája. Magyarra régebben ódának fordították.

kaum Oaum. Nép, emberek. A modern (arab) terminológiában: „nemzet". A szó értelmezhetőségének határai elmosódnak, de kapcsolatba hozható vagy ellentétes lehet a „nép" (saab), ill. a „nemzet, haza" (vatan) fogalmakkal.

Kazahsztán A lakosság mintegy 47%-a muszlim. A Szovjetunió összeomlása után Szaúd-Arábia anyagi támogatásával mecsetek épültek. Területén számos nemzeti kisebbség él: oroszok, ukránok, németek és mások. Az ország 1991-ben vált függetlenné. Azóta Nurszultan Nazarbajev, a Kazah Kommunista Párt egykori főtitkára tölti be az államelnöki posztot. Az ország jelentős olaj-exportőr, és viharos modernizáción megy keresztül.

kedive Az alkirályok perzsa eredetű címe volt Egyiptomban 1914-ig.

Kégl Sándor (1862-1920) A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a Budapesti Tudományegyetemen a perzsa nyelv és irodalom első tanára, Goldziher Ignác és Vámbéry Ármin tanítványa volt. A tudós-földbirtokos készítette a keleti kéziratok első, máig használatos katalógusát. 11 000 kötetes könyvtára halála után fivére, Kégl János adományaként került az MTA birtokába.

Kemal, Musztafa (1881-1938) A modern török világi állam megteremtője, Törökország első elnöke. Az első világháborúban sikeresen védte Gallipolit, majd - a füg-

getlenségi harcokban - kiűzte a görög megszállókat. Megdöntötte VI. Mehmed szultán uralmát, és eltörölte a szultánátust (1922), majd a kalifátust is (1924). Kikiáltotta a Török Köztársaságot, bevezette a latin betűs írást, és megszüntette a dervis rendeket. Betiltotta a

hagyományos öltözködést és előírta a vezetéknév kötelező használatát. Politikáját az ún. „hat nyíl” politikája határozta meg: republikanizmus, szekularizmus, reformizmus, nacionalizmus, popularizmus és etatista gazdaságirányítás. A külpolitikában semlegességre törekedett.

képi megjelenítés Az iszlám a szentség képi megjelenítését, (személyek és állatok) tárgyiasítását elutasítja, de ez a vizuális művészetekben árnyaltabban jelenik meg. A Koránban kifejezésre jutó gondolat a többisten-hit és a bálványimádás kapcsán hangsúlyozza a tiltást. Ugyanakkor a geometriai formák mint díszítőelemek megengedettek. Az indiai, iráni és török iszlám kultúrában a 13. századi mongol hódítások óta gyakoriak a falfestmények és az illusztrált könyvek. A „képtilalom” ellentmondásainak egyike például a „karagöz” (török báb-, ill. árnyjáték) engedélyezése egy fatvában, már a 16. sz.-ban. Még meglepőbb a jávai vajang (wayang) - a Ramajána hindu eposz alapján ma is előadott - báb-, ill. árnyjáték engedélyezése, amelyben bizonyos figurák valós képi megjelenítése az iszlám öt pillérét jelképezi.

Kerbala A síiták szent városa Irakban. Zarándokhely a mártír Huszajn emlékére, és a társadalmi igazságosságért folytatott harc jelképe a síiták számára. Homeini ajatollah itt is élt száműzetésben.

kereszténység és iszlám Mohamed próféta életében az Arab-félszigeten elterjedt volt a kereszténység. Az iszlám elismeri a kereszténységet mint Isten által kinyilatkoztatott vallást. A középkortól a keresztény kisebbségek,

cserében egy magasabb adóért, védettséget élveztek. Személyük és vagyonuk sérthetetlen volt, a vallásukat szabadon gyakorolhatták.

keresztesek II. Orbán pápa a clermonti zsinaton felhívott a Szentföld felszabadítására (1095). A keresztesek 1099-ben elfoglalták Jeruzsálemet. A keresztes hadjáratok jelentős gazdasági előnyöket hoztak az itáliai kereskedővárosoknak. Az ekkoriban megjelenő lovagrendek szerepet kaptak a későbbi Európában.

kiai *(indonéz)* Az ország reiszlamizációjában jelentős szerepet játszó személy, aki vallástudós és közösségi vallási vezető volt egy személyben.

kibla Imairány. Mekka, pontosabban a Kába iránya, amit a mecset falába helyezett mihráb mutat.

koptok Egyiptomban és Szudánban élő keresztények. Elképzelésük szerint Jézusnak csak „isteni természete van”. Etnikai különállásuk megszűnt. A kopt ma már csupán liturgikus nyelv.

Korán A Korán. Al-Our'án. Olvasat, recitálás. Isten kinyilatkoztatása arab nyelven és üzenete, az „egyisten-hit”. A Korán száztizennégy hosszabb és rövidebb szúrá-ból és az ezeket alkotó versekből (ája) áll. A jelek száma szúránként háromtól kétszáznyolcvanhétig terjed. A Koránt a közösségi felolvasásokhoz harminc részre osztották. A Korán első francia fordítása 1647-ben jelent meg, és franciául mintegy 120 fordítás látott napvilágot napjainkig. Az érdemi fordítások száma angolban is legalább fél tucatra tehető. Említésre méltó munka Theodor A. Khoury német fordítása. Az interneten található különféle vallásos indíttatású fordítások minősége kétséges, és jórészt állami támogatással valósultak meg.

Serdián Miklós György közérthető szövegfordítása 2010-ben jelent meg. Teljes magyar-arab eredetiből készült Korán-fordítások: Simon Róbert (tudományos) és Mi-hálffy Balázs (vallásos) fordítása, kétnyelvű kiadásban.

korejsiták Kurejsiták. Ourays. Mohamed próféta törzsének tagjai. Az iszlám előtt Mekka kizárólagos urai, gazdag kereskedők.

Koszovó A lakosság többsége albán nemzetiségű musz-lim. A középkori szerb állami és a nemzeti gondolkodás számára kiemelt fontosságú területei a 20. sz.-ra váltak muszlim többségűvé. A koszovói albánok 1998-1999 között - NATO-segítséggel - elszakadtak Jugoszláviától, majd 2008-ban kikiáltották az ország függetlenségét, amit Szerbia és jó néhány ország nem ismert el.

Könyv népe Az iszlám az Istentől kinyilatkoztatott írással rendelkező vallások hívőit - a zsidókat és a keresztényeket - érti ez alatt a gyűjtőfogalom alatt, de ide tartozhatnak hagyományosan a szábeusok és a mágushitűek, vagy újabban a hinduk is.

körülmetélés A Korán nem említi, de a hadi szók utalnak rá „a férfi személyiségvonásaiként (fitra). Egyes nézetek szerint kötelező,

míg mások szerint nem az. Csak a férfiaknál kell elvégezni. Tisztán pogány kori hagyomány, amit az iszlám átvett.

kubba Oubba. Kupola. Sírhely, amire mecsetet építenek.

kúfíjja Férfi fejkendő. Legelterjedtebb színei: fehér alapon piros vagy fehér alapon fekete mintázat.

kunja Megtisztelő név, amit az apa kap a fiúgyermeke után vagy „nőm de guerre": Abu Ammár (Jasszer Arafat).

kurszí Olvasópult a mecsetben.

kutb Outb. Sarokpont, tökéletes ember.

Kutb, Szajjid (1906-1966) Sayyid Outb. A Muszlim Testvérek vezető ideológusa volt. Számos alapvető könyvet írt iszlámista nézőpontból. 1966-ban Nasszer felakasztatta.

kuttáb Korán-iskola.

kutya Az iszlám történelmi hagyománya szerint tisztátalan állat.

L,1

Lahore Város Pakisztánban. A il. sz. óta áll muszlim uralom alatt. Fénykorát a Mogul Birodalom idején (1526-1757) élte. Jelentős kulturális központ, számos híres épülettel.

Lajla va Madzsnún Lajla és Őrült. A hagyomány szerint a 7. sz. végén élt Kajsz ibn Mulavvah - Lajla iránti -be nem teljesült szerelme miatt vált őrültté (madzsnún). Az arab eredetű szerelmi történetet más muszlim irodalmakban is feldolgozták.

lajlat al-kadr Az „elrendelés” éjszakája. Ramadán hónap utolsó tíz napjának valamelyik páratlan éjszakája, legvalószínűbben a 27. nap. Ekkor szállt alá a Korán a „hetedik égből az első égbe”, ahonnan Mohamed próféta a rákövetkező huszonhárom évben kinyilatkoztatásként megkapta. **K 97**

lajlat al-mirádzs A „mennyei utazás” éjszakája. Annak az eseménynek a megünneplése, hogy Mohamed prófétát a muszlim időszámítás, a hidzsra 10. évében Gábriel arkangyal felvitte a mennyországba. Az utazás két részből áll: az első rész az „éjszakai utazás” a „szent imahelyről” a „legtávolabbi imahelyre”, a második rész pedig a mennyei utazás során a „mirádzs” (utak a meny-nyei felemelkedéshez), amikor Mohamed próféta felment Isten közelségébe - Gábriel arkangyal segítségével - egy Burák nevű csodálatos, lószerű lény hátán. Ez utóbbira csak a hagyományok (hadíszok) utalnak, amelyeket nem minden vallástudós fogad el.

lakab Ragadványnév. Gúnynév: al-Dzsáhiz („a dülledt-szemű”), al-Halládzs („a gyapjúkártoló”) vagy becenév: Abú Nuvász (a „fürtös” hajú).

laskar Hadsereg. A modern szóhasználatban: gerilla. Az ázsiai iszlám világ nyelveiben - urdu, perzsa, pastu - „lasker-e iszlám”, egyenlő a mudzsáhid fogalmával. A szociális munkától a szélsőséges iszlámizmusig kiterjed ezeknek a csoportosulásoknak a működési területe.

Lát Al-Lát. A dzsáhilíjja nő istene, akit Uzzával együtt Kábánál imádtak. Szobrát Mohamed próféta idején ösz-szetörték. Az ún. „sátáni versekben” (a Sátán sugallta Korán-versekben) Mohamed

próféta utal ugyan rájuk mint Isten / Allah lányaira, de később visszavonja az említett sorokat, mert úgymond rádöbben, hogy mindez a Sátán ihletése volt, nem Isten sugallata.

A Legszebb Nevek Allah/Isten Legszebb Nevei: „Al-asz-má al-husszná”. A Korán és a hadíszok alapján Isten kilencvenkilenc neve, ill. attribútuma (jelzője, tulajdonsága). Az iszlám misztikában és a hívők imáiban jelentős szerepet játszik.

Levante Kelet *(olasz)*. Régies szóhasználat. Nagyjából egybeesik azzal a térséggel, amit az arabok a 20. sz. előtt „Nagy-Szíriának” (Szúrijá al-Kubrá) neveztek. Az említett területen élő arabok néphagyományai, zenei stílusa, ételei és nyelvjárásai hasonlóak.

Libanon Az ókori Fönícia területén fekszik. A szárazföld felől a Libanoni-hegység zárja el, ezért hagyományosan a tenger felé orientálódik. A középkorban is már a kikötőiről volt nevezetes: Tripoli (Tarábulusz), Türosz (Szúr) és Szidón (Szajdá). A modern Libanon történelmi gyökerei a 16. sz.-ra nyúlnak vissza. A 19. sz.-ra a ma-

ronita keresztények jó kapcsolatokat építenek ki Franciaországgal és a pápasággal, és meghatározó szerepre tesznek szert. Ez fegyveres konfliktusokhoz vezet, főleg a drúzokkal. Libanon 1861-ben - nyugati nyomásra -„különleges státuszt” kap. 1918 után francia megszállás alá kerül, függetlenségét 1946-ban nyeri el. Az arab-izraeli konfliktusok „eredményeként” nagyszámú palesztin menekült él az országban. A muszlimok a lakosság mintegy kétharmadát teszik ki. A szunniták a politikai és gazdasági hatalmat birtokolják, míg a„tizenkettes síiták” mára a legnagyobb lélekszámú és legszegényebb közösséggé váltak. Az ország északkeleti részében élő, a lakosság mintegy 7%-át adó drúz kisebbség komoly belpolitikai erőt képvisel. Az alaviták, elenyésző számuk ellenére - Szíria befolyása miatt - szintén jelentőséggel bírnak. A közmegegyezésen nyugvó, felekezeti alapon kialakított hatalmi egyensúly még ma is (!) az 1936-os állapotokat veszi figyelembe. Akkoriban a maronita keresztények voltak túlsúlyban, és a szunniták képezték a legnagyobb muszlim közösséget. Ezért a köztársasági elnök és a hadsereg főparancsnoka maronita keresztény, a miniszterelnök szunnita, a parlament elnöke pedig síita.

libanoni polgárháború (1975-1990) Előzményeinek egyike, hogy a PFSZ Jordániából áthelyezi a központját Libanonba, így jelentős politikai tényezővé válik. Libanoni területről izraeli célpontokat támad, ami a maronita vezetők jogos ellenérzését váltja ki. A maronita keresztények minden gazdasági és társadalmi baj forrásának a palesztin menekültek jelenlétét tartják. 1976-ban Frandzsié elnök behívja az országba a szíriai csapatokat, hogy állítsák vissza a hagyományos hatalmi egyensúlyt. A Zsidó Állam hadserege 1978-ban („Litáni hadművelet"), majd 1982-ben („Békét Galileának hadművelet")

bevonul Dél-Libanonba. A libanoni központi hatalom elveszti befolyását, számos vezetője politikai merénylet áldozata lesz, Szaad Haddád tábornok pedig kikiáltja saját bábállamát. 1982-ben a PFSZ kivonul Bejrútból, és Tuniszba helyezi át székhelyét. 1983-ban az Iszlám Dzsi-hád öngyilkos merényleteket hajt végre az USA bejrúti nagykövetsége és a nemzetközi haderők támaszpontja ellen. Az izraeli hadsereg 2000-ben elhagyja az országot, különösen a síita Hezbollah erős ellenállásának köszönhetően. 2005-ben a szír hadsereg is elhagyja Libanont.

Libéria Az országot 1822-ben felvilágosult észak-amerikaiak alapítják meg felszabadított rabszolgáik számára. Libéria (ezért is) etnikailag rendkívül vegyes képet mutat. A betelepített észak-amerikai feketék gyarmatosítóként viselkednek a helyi őshonos fekete-afrikaiakkal. 1989-2003 között polgárháborúk zajlanak. A helyi musz-lim kisebbség hitélete aktív.

Líbia Lakossága szinte 100%-ban muszlim. Az ország természeti adottságai miatt nomád berberek és arabok lakták. A 640-es években került arab uralom alá. Később a terület keleti részét olykor Egyiptomból, nyugati területeit pedig a mai Tunéziából irányították. A térséget az Oszmán Birodalom egyesítette a 16. sz.-ban. 1912-ben az olasz gyarmatosítók élesztették újjá az ókori eredetű Líbia elnevezést, megkezdték az úthálózat kiépítését. A megszállók elleni harc vezető alakja Omar al-Muhtár. Líbia a II. vh. végéig olasz megszállás alatt állt, majd angol védnökség alá került. 1951-ben (független) királyság lett. Idrísz asz-Szanúszí, a legnagyobb líbiai szúfi rend alapítójának leszármazottja lett a király. 1969-ben

Moamer Kadhafi (Muammar al-Oaddzáfi) vette át a hatalmat, aki politikai ideológiájában számos elemet megőrzött a sza-núszijja rend tanításaiból. A rend hatalma megszűnt.

lója dzsirga Hagyományos törzsi tanácsok Afganisztánban, amelyekben az iszlámnak meghatározó szerepe van. A pastu törzsek befolyásos tagjainak tanácskozása, mára az összes afgán etnikum vezetői részt vehetnek rajta. A18. sz. óta hívják össze.

Lukmán Luqman. Az iszlám megjelenése előtt élt bölcs. A Koránban Mózest vezeti a sivatagban. **K 31:16**

M, m

al-Maamún (813-833 ur.) A Megbízható. Abbászida kalifa, Hárún ar-Rasíd fia. Bagdadban megalapította a Bölcsesség Házát (Bajt al-Hikma), továbbá állami irányzattá tette a mutazilita tanokat.

maarifa Ismeret. A szúfiknál a misztikus megismerés, szemben a vallástudományokkal (ilm).

al-Maarrí (979-1058) Abú al-Alá al-Maarri arab költő. Elítélte az igazságtalanságot és a képmutatást. Csakis az őszinte vallásosságot tekintette elfogadhatónak, ami akkor hiteles, ha segít másokon. Vak emberként, szülőfalujában, a szíriai Maarrat an-Numánban élte le életét teljes visszavonultságban. Feltevések szerint buddhista hatások is érték. Költészetére kifinomult formaművé-szet jellemző. Főműve a „Levelek a megbocsátásról" (Ri-szálat al-gufrán), ami egy vitapartnere utazását írja le a pokolba és a mennybe.

Ma Ba Diakhou (1809-1867) Szenegáli muszlim vallási vezető. Sírja zarándokhely.

madrasza Medresze. Iskola. A szunnita iszlámban a vallási tudományok tanulmányi központja. A11. sz.-ban Bagdadban Nizám al-Mulk idején alapították az első medreszéket. Mai szóhasználatban: iskola. Nagy múltú, máig fennálló mecsetiskolák: al-Azhar (Kairó), Zajtúna (Tunisz), Karavijjín (Fez). Mecsetiskolaként iszlámista ideológiák népszerűsítésére is szolgál.

madzslisz Törzsi gyűlés. Később a kalifa, ill. más magas rangú személy által összehívott politikai, tudományos vagy irodalmi

összejövetel. Ma bármely tanács, amelyet közügyek intézésére hoznak létre.

Madzsliszí (1627-1698) Muhammad Bákir al-Madzsli-szí. Szafavida kori iráni vallástudós, aki államvallássá tette a tizenkettes síát, és üldözte a szúfizmust.

Magreb Maghreb. Nyugat. Ahol a nap lenyugszik. Az Egyiptomtól nyugatra fekvő észak-afrikai területek gyűjtőneve: Algéria, Líbia, Marokkó, Mauritánia, Nyu-gat-Szahara, Tunézia, és bizonyos muszlim vélemények szerint a Kanári-szigetek. A középkorban Andalúziát is beleértették. A15. sz. óta Marokkó megnevezése is.

Magyarország Az iszlám már a történelmi Magyarországon jelen volt. A középkorban az iszlámot az ún. izmaeliták és böszörmények képviselték, akik a gazdasági életben fontos szerepet játszottak. Az 1541-ben kezdődő török uralmat nem kísérte jelentősebb térítés, de a megszálló katonaság és adminisztráció igényeit kielégítve több vallási jellegű épületet emeltek: mecseteket, dzsámikat, türbéket és fürdőket. Napjainkban az Európai Unióba történő bevándorlással a muszlimok jelenléte erősödik. A török-iszlám emlékhelyek megőrzése a magyar állam védnöksége alatt valósul meg. A magyar muszlimok száma harmincezerre tehető.

Magyarországi Muszlimok Egyháza Magyarországon élő muszlimok alapították 2000. szeptember 22-én azzal a céllal, hogy vallásukat, az iszlámot, amelyet a „Mindenható és Egyedüli Isten kinyilatkoztatott szavának" tartanak, a Korán és Mohamed próféta tanításai szerint gyakorolják. A Magyarországi Muszlimok Egyházának

céljai a következők: a hittételeknek megfelelő életvezetés elősegítése, a vallások közötti párbeszéd előmozdítása.

mahdi „Isten által az igaz úton vezérelt." Muszlim messiás, aki az idők végezetével, a béke és igazságosság korában fog visszatérni a Földre. Visszahozza az igaz iszlámot az igazságtalan uralkodók és a hibás tanokat terjesztő vallástudósok ellenében, és megbünteti az iszlám ellenségeit. A síita felfogás központi eleme.

Mahdi (1844-1885) Mohamed ibn Abdallah al-Mahdi, szudáni szabadságharcos. A19. sz. utolsó évtizedeiben sikeresen küzdött az

egyiptomi és brit megszállók ellen. A mahdisták hosszabb időre fennhatóságuk alá vonják Szudánt. Al-Mahdi leszármazottai alapították meg az Umma Pártot, ami mind a mai napig vezető politikai párt az országban.

Mahfúz, Nagíb (1911-2006) Nadzsíb Mahfúz. Egyiptomi regényíró, irodalmi Nobel-díjat kapott (1988). Elsősorban kairói trilógiájával vált híressé. Magyarul a „Kezdet és vég" c. regénye jelent meg.

mahkama Bíróság. Hagyományosan a vallásjogi bíráskodás színhelye. Később az európai jogrendszerekből átvett elemekkel bővített állami törvények (kánún) alkalmazásának színhelye lett.

Ma Hua Lung (7-1871) Kínai szúfi vezető. Felkelést szervezett az ország északnyugati részén a muszlim autonómia elnyerésére, aminek a kínai birodalmi gondolkodásmód nem kedvezett.

Majmonidész (1137-1204) Múszá ibn Majmún Abdallah al-Kurtubí al-Iszráílí. Mose ben Majmún rabbi, RáMBáM

(héber röv.) Zsidó rabbi, filozófus és orvos, aki főleg Córdo-bában élt.

makáma Klasszikus arab rímes próza. A „tanmesék" állandó főszereplője egy eszes kalandor, aki történeteket mesél el az elbeszélőnek (a szerzőnek) találkozásaik során. A közönséget is ámulatba ejti elkápráztató ékesszólásával, és gyakran kicsalja a pénzüket. A két legnagyobb makámaszerző a n. sz.-i Hamadáni és a 12. sz.-i Harírí. Magyarul „A szűz és az asszony" címmel jelent meg válogatás. Arany János is írt mintájukra makámát „A poloska" címmel.

maláika (t. sz.) Angyalok. A Koránban Gábriel (Dzsibríl) és Mihály (Mikáíl) szerepel. A hadíszokban név szerint előforduló további angyalok: Munkár és Nakír, a rossz hírt hozó angyalok, míg Mubásar és Basír a jó hírt hozó angyalok. Malik a Poklot vigyázó tizenkilenc angyal vezetője.

Maláj Iszlám Ifjúsági Mozgalom Angkatan Belia Islam Malayzia (ABIM *maláj* röv.), 1972-ben alapították. Célkitűzése az iszlám életvitel népszerűsítése volt. Kritikusan viszonyult a kormányzati korrupcióhoz. Tagjai számos társadalmi szervezetben döntéshozó szerepre tettek szert.

Malajzia Az iszlám a 16. sz.-ban - kereskedők közvetítésével - érkezett meg a térségbe. Ma a lakosság mintegy 53%-a muszlim. Az iszlám a helyi vallásokból is befogadott elemeket. Mivel a gyarmatosítók az őshonos malájokat mind a gazdasági, mind a politikai hatalomból kirekesztették, a 20. sz.-ban az iszlám üzeneteire hivatkozva kezdődtek meg a reformmozgalmak. Mahászir Mohamed elnöki idején példátlan gazdasági fejlődésnek indul az ország. Kuala Lumpurban megépült a világ legmagasabb épülete. Megalapították a Nemzetközi Iszlám

Egyetemet, az Iszlám Bankot, az Iszlám Gondolkodás és Civilizáció Intézetét és az Iszlám Múzeumot.

Malcolm X (1925-1965) Amerikai polgárjogi harcos, aki az afroamerikai „Nation of Islam” karizmatikus vezetője is volt. Politikai ellenfelei gyilkoltatták meg.

Mali Az iszlám viszonylag korán megérkezett a térségbe, és a sivatagi kereskedelmi utak mentén jelentős gazdasági-politikai központok jöttek létre: Timbuktu, Gao. Ma a lakosság 90%-a muszlim. A francia gyarmatosítók távozása után az első független kormány államszocialista nézeteket hirdetett. Moussa Traoré elnök később türelmesnek mutatkozott az iszlám hitélettel szemben. Az északi területeken élő tuaregek - akik a központi hatalmat megkérdőjelezik (2011) - erős iszlámista befolyás alatt állnak.

Málik ibn Anasz (715-795) A málikita jogi iskola alapítója, az első „hagyománytudós”. A „Muvatta” c. hadísz-gyűjtemény megalkotója, ami egyben jogi kézikönyv is. A Mohamed próféta által fővárosul választott Medina hagyományait és jogszokásait adja közre. Málik ibn Anasz Medinában élte le egész életét, és a várost csak a mekkai zarándoklat (haddzs) idejére hagyta el.

málikita A Málik ibn Anasz alapította ortodox szunnita vallásjogi irányzat. Hangsúlyt helyez a hagyományokra és a közmegegyezésre (idzsmá). A Magreb-országokban, Szudánban és Felső-Egyiptomban elterjedt.

máltai nyelv Erősen romanizált helyi arab nyelv, amit latin betűkkel írnak.

mamlúk Rabszolga. Mameluk *(magyarosított formában).* A katonaként használt rabszolgák neve. A közép-ázsiai

és kelet-európai törökök, később a kaukázusi népek közül toborozták őket, de afrikai feketék és egyéb etnikumok is képviseltették magukat köztük. A mamlúkok kemény katonai képzésben részesültek, és az iszlámra térítették őket. A tehetséges mamlúkok magas katonai és állami állásokat is betölthettek. A bagdadi kalifák a 9. sz.-ban fiatal rabszolgákat vásároltak, akikből személyükhöz hű hadsereget hoztak létre. A módszer később az egész arab világban elterjedt. A mamlúk parancsnokok olykor átvették a hatalmat, és önálló szultánságokat alapítottak: Delhiben (1206-1290) és Egyiptomban (1250-1517). Az oszmán janicsárság lényegében a mamlúkrend-szer egy sajátos változata. A mamlúkság - Egyiptomban és Irakban - a 19. sz. elejéig fennmaradt. Az egyiptomi mamlúkokkal véres leszámolásban végeztek (1811).

al-Manszúr (754-775 ur.) A 2. abbászida kalifa nevéhez fűződik a dinasztia hatalmának stabilizálása. Megalapította Bagdadot, a „kerek várost", amit megtett a kali-fátus székvárosának. Üldözte a síitákat, de „hitbuzgóbb" híveivel is leszámolt.

marabu A „rendházban lakó". Szúfi szent Észak- és Ny ugat-Afrikában. A „ribát" (rendház) az utazó szent emberek és zarándokok számára volt ideiglenes szállás vagy állandó rendház. Esetenként erődként működött.

Marakes Marrákes. 1062-ben az Almorávidák alapították. A 13. sz. közepéig főváros maradt. A 16.-19. sz. között ismét a szultánok fővárosa volt. Jelentős kulturális, vallási és kereskedelmi központnak számított. Az óváros középpontja a híres „Zsma al-Faná" *(marokkói arab),* a „Holtak tere". A franciák által kiépített modern város csatlakozik hozzá.

mardzsá-e taklíd *(perzsa)* A tizenkettes sía követői számára a legfőbb vallási és jogi szaktekintély, akinek a döntéseit (fatva) a hívek követhetik. Ez volt Homeini ajatollah címe is. Egyszerre többen is viselik ezt a címet.

Marokkó Marokkói Királyság. A lakosság 99%-a musz-lim, de 30%-a berber, míg 70%-a arab anyanyelvű. Európai elnevezését az egykori fővárosról, Marakesről kapta. A marokkói állam gyökerei a 13. sz. közepéig nyúlnak vissza. A francia gyarmati uralom alól 1956-ban szabadult fel. Az uralkodó ekkor vette fel - a szultán helyett -a

király címet. Ma az iszlámista csoportok érezhető erősödése ellenére kiegyensúlyozott hatalmi viszonyok jellemzik.

maronita A Libanoni-hegységben és Szíriában élő keleti keresztény felekezet. A 17. sz.-ban elismerték a római pápa fennhatóságát, de megtartották rituális sajátosságaikat. A közösségre erős a francia kultúra hatása.

marszíja Elégia. Régen valakinek a halálára írt költemény, de később a nemzet vagy más téma dicsőítésére is szolgált.

masallah Má sáa Allah. Amit Isten akar. A Koránban megtalálható. A közbeszédben gyakran előfordul. Jelentése: „Isten akaratának megfelelő tett”.

Maudúdí (1903-1979) Abú al-Alá al-Maudúdí. A Dzsa-maati Iszlámi alapítója (1941). Pakisztáni gondolkodó. A modern iszlám államelmélet egyik megalkotója. Szaj-jid Kutb és ajatollah Homeini mellett említik.

maulá (mavålí t. sz.) Védő, mester, szent. A korai iszlámban a „nem arab áttértek” elnevezése, akiknek egy arab törzs védelme alá kellett helyezniük magukat. Az

Omajjád korban adózás szempontjából megkülönböztetésben volt részük. A perzsában móllá lett. A marokkói arabban: muláj („moulay” *nemzetközi átírásban).* Marokkóban az uralkodócsalád tagjainak címe, akik Mohamed próféta leszármazottainak tekintik magukat.

maulid an-nabí Mohamed próféta születésnapja, amelyet „rábí al-avvaF 12. napján ünnepelnek meg. Az iszlám vallásjog nem tekinti hivatalos ünnepnek, deai2. sz. óta az iszlám világban mindenütt megtartják.

Mauritánia Az iszlám a 8. sz.-ban jelenik meg. Ma a mintegy kétmilliós lakosság szinte 100%-ig muszlim, és jobbára arab anyanyelvű, bár etnikailag többségében fekete-afrikai. Az ország 1958-ban szabadult fel a francia gyarmati uralom alól.

mavâlí (maulá *e. sz.)* Nem arab muszlimok. Azok, akik áttértek az iszlámra, és ezután egy arab törzs védelmét élvezték. Széles réteget alkottak, és részt vettek az „ab-bászida forradalomban” (750).

mazhab Vallásjogi iskola. A négy szunnita jogi iskola: hanafita, hanbalita, málikita és sáfiita. Az egyes iskolák közti különbözőségek a

jogforrások hozzáférhetőségétől, alkalmazási sorrendjétől és hangsúlyozásától függtek.

mecset Maszdzsid. A leborulás helye. Muszlim imahely. Az imákon kívül a mindennapi társas érintkezés, a Korán-olvasás, a Korán-magyarázat, valamint a jogi kérdésekre történő válaszadás színtere.

Medina Al-Madína. Az iszlám második szent városa. 622-632 között itt élt Mohamed próféta. 656-ig a kalifá-tus fővárosa. A városban van Mohamed próféta sírja.

Medinai Alkotmány Aqd al-Salah. A Mohamed próféta által a 620-as években kialakított szabályok összessége. Nem egy dokumentum. A kivándorlók jogi helyzetének tisztázása és a helyi törzsek közötti társadalmi béke megalapozása volt a célja.

Mehmed Mehemed *(törökből magyarosított formában)*.

Mehmed, IL (1451-1481 *ur.)* Török szultán. „A Hódító” nevet kapta. 1453-ban elfoglalta Konstantinápolyi. 1456-ban sikertelen ostrom alá vette Nándorfehérvárt (Belg-rád), és meghódította a Krím-félsziget, Bosznia, Albánia és Anatólia jelentős részét.

Mekka Mohamed próféta szülővárosa. A muszlimok legszentebb helye. A hívők mindennap ebbe az irányba fordulnak imáik elvégzésekor. A Koránban régi nevén - Bakka - fordul elő. **K 3:96**

mellah Zsidónegyed Fezben.

mihráb Az imairányt (kibla) jelző, díszes bemélyedés a mecset belső falában.

millet (milla *arab)* A Török Birodalomban az elismert vallási kisebbségek neve. A Koránban a vallási közösséget jelöli.

minaret A mecset tornya, ahonnan a müezzin imára szólít.

minbar Szószék a mecsetben, ahonnan a prédikáció elhangzik. Szimbolikus jelentőségű emelvény.

modernitás és iszlám A19. sz.-ban kibontakozó reform-mozgalmak azt hangsúlyozzák, hogy nem zárultak be

az „önálló véleményalkotás” (idzstihád) kapui, hanem újra kell értelmezni az iszlámot, visszatérve az alapokhoz, Mohamed próféta és első követőinek közösségi iszlámfelfogásához.

Modzsahedín-e Halk Baloldali szervezet Iránban. Ideológiájában síita és marxista tanokat ötvözött.

mogul Közép-ázsiai eredetű „mogul szultánok”.

Mohamed Muhammad. (Kr. u. 570/71-632 / hidzsra előtt 53 - hidzsra után 10) Az „áldott” vagy „hajnalcsillag” (Ahmad), Mekkában született a Korajs törzs egyik ágában, Abdullah és Amina fiaként. Az iszlám prófétája (nabí), valamint „Isten küldötte” (raszúl Alláh), egyben a próféták pecsétje (hátim al-anbijá), az iszlám felfogás szerint az utolsó próféta. Kisgyermekként árvaságra jutott, először a nagyapja, majd a nagybátyja és egyben Ali apja, Abú Tálib nevelte. Mohamed 25 évesen elvette feleségül Hadídzsát, egy kereskedő tekintélyes özvegyét, akitől Fátima született. Mohamed gyakran visszavonult Hira barlangjába, ahol - a muszlim hagyomány szerint - az első isteni kinyilatkoztatásokban volt része, amelyeket Gábriel arkangyal közvetítésével kapott. Amikor Mohamed próféta figyelmeztette a mekkai hitetleneket Isten / Allah ítéletnapjára, akkor a Korajs törzs vezetői -vélhetően előjogaik vélt megkérdőjelezése miatt - üldözni kezdték az iszlám követőit. Ezért 622-ben, a hidzsra évében a közösség Mohamed próféta vezetésével „kivándorolt” Medinába. Ezután számos harci cselekmény következett az iszlám hívei és a Korajs közt. A legfontosabb csaták Badr és Uhud mellett voltak. Miután a Korajs, ill. a mekkaiak a hudajbíjjai békét megszegték, Mohamed próféta és követői megtámadták Mekkát, amit Abú Szufján harc nélkül adott át. Mohamed próféta összezú-zatta Mekkában a bálványokat, és visszatért Medinába,

ahol 632-ben elhunyt, itt is temették el. Halálakor szinte az egész Arab-félsziget a muszlimok kezében egyesült. Mivel nem rendelkezett az utódlásáról, belső hívei helyettest (kalifa) választottak. Az első kalifa az egyik első híve, Abú Bakr lett. Mohamed próféta nevének említése után minden esetben ki kell írni a „szállá Allahu alajhi va szallama” mondatot, amelynek jelentése: „Isten áldja meg őt és adjon neki (örök) békét”, rövidítve: „béke legyen vele” (BLV).

Mohamed Ali (1805-1849 ur.) Egyiptom (albán származású) török helytartója, a modern Egyiptom megteremtője. Tartományát a gyapotexportra építve modernizálta, flottát és sorozott hadsereget hozott létre. Jelentős közmunkákat végeztetett a mezőgazdaság

felvirágoztatására. Bevételei növelése érdekében megkezdte Szudán gyarmatosítását. Az első időkben a szultán hű alattvalójaként tevékenykedett, parancsára kiűzte a vahhábitá-kat Mekkából és Medinából, majd segélycsapatokat küldött a görög szabadságharc leverésére. Később - miután hálátlannak ítélte meg a szultánt - megtámadta és legyőzte az oszmánokat, majd meghódította Nagy-Szíriát és Kréta szigetét (1831-1832). Ezután megkísérelte átvenni a hatalmat Isztambulban (1839-1840), amit a nyugati hatalmak megakadályoztak. Utódai alkirályokként, ill. királyokként uralkodtak Egyiptomban az 1952-es Szabad Tisztek vezette forradalomig.

móllá A vallási ranglétra alján lévő tanító Iránban és Törökországban.

mongolok A szunnita arab történetírás erős kritika alá vonja a mongolokat a történelmük pusztító hadjáratai miatt. Más muszlim ideológusok - az általuk elképzelt helyes iszlám szempontjából - „képmutatóknak” tartják őket, mert „szabadon értelmezik” az iszlámot. Dzsin-

gisz kán idején a mongolok Iránban pusztítottak. Két mongol utódállam is felvette az iszlámot: a kelet-európai Arany Horda államalakulata, ill. az Anatóliát és Iránt uraló ílhánidák állama.

Moro Nemzeti Felszabadítási Front Muszlim ellenállási csoportosulás a Fülöp-szigeteken, főleg Mindanaón. A keresztény betelepülők ellen jött létre. A szervezetről később levált a szélsőségesebb Moro Iszlám Front.

mórok A muszlimok elnevezése volt az Ibériai-félszigeten. Ma is használatos Spanyolországban pejoratív értelemben. A Fülöp-szigeteken és Srí Lankán a helyi muszlimok elnevezése.

Mózes Múszá. Küldött és próféta, aki hallotta Isten szavát. A Koránban az isteni törvény, a Tóra hírhozója.

muataziliták A 8. sz.-ban létrejött racionális teológiai, szellemi irányzat, amely a logikai alapú, vitatkozó vallási gondolkodást („kalám”) részesítette előnyben a „hagyományok” hangsúlyozásával szemben.

Muávija, ibn Abí Szufján (661-680 ur.) Az első omajjád kalifa volt. Alit legyőzte a polgárháborúban. A kalifátus székhelyét Medinából áthelyezte Damaszkuszba. Fő célja Konstantinápoly

meghódítása volt, de az ötéves ostrom nem járt sikerrel. Muávija kénytelen volt megbékélni Bizánccal, örökösének a fiát, Jazídot nevezte ki, ezzel megalapozva a „dinasztikus kalifátust”. Uralkodását az abbászidák világi uralomnak (műik) nevezték.

mudáraba Az iszlám finanszírozási alapelve, ami tiltja az uzsorát.

mudzsáhid Aki erőfeszítést tesz, küzd Isten útján. Ma többnyire a politikai iszlámmal hozzák összefüggésbe. A szovjet megszállók elleni afgán harcosok elnevezése.

mudzstahid Vallástudós, jogtudós. A síita iszlámban az önálló, források nélküli vélemény- és jogalkotást (idzstihád) gyakorolhatja. A szunnita iszlámban minden olyan vallástudós „mudzstahid”, aki a jogforrások alapján önálló értelmezésre képes.

mufti Az iszlám vallásjog szakértője. Döntéseket hozhat egyedi esetekben (fatva). A Török Birodalomban „hivatal”, de a modern iszlám világban is megőrizte „vélt függetlenségét” az államhatalomtól.

muhádzsirún Kivándorlók. Az első muszlim hívők, akik Mohamed pófétát elkísérték Mekkából Medinába. Hidzsra (622).

Muhammadíjja Muhammadiyyah. Muszlim reformista mozgalom Jáván. Kiai Ahmad Dahlan alapította 1912-ben.

mukri Muqri. A Koránt felolvasó, recitáló személy, aki magas felkészültségre és népszerűségre tehet szert.

műik Világi uralom. Korszak, amelyben nem érvényesülnek az iszlám alapelvei. A Koránban a legfőbb hatalom, a „Királyság”.

murídíjja rend Murid („akaró”): a szúfi tanítvány. Nevét - ellentétben más rendekkel - nem egy szúfi szent után kapta. A legismertebb szenegáli szúfi rend.

murtadd Hitehagyott. Az iszlám jog szerint az egyik legsúlyosabb bűnt elkövető személy.

műszállá Mushollah *(indonéz, maláj)*. Imahely, ami zárt térben, tető alatt, de akár szabad ég alatt is lehet.

muszlim Aki feltétel nélkül aláveti magát Isten akaratának, és elmondja a hitvallást (sahＡda): „Nincs isten Istenen kívül” (Iá iláh ilá Alláh), „és Mohamed Isten Küldötte” (va Mohammad raszúl Alláh). Az egyedüli helyes kifejezés az iszlám híveire.

Muszlim (7-875) Buhárí kortársa és az egyik legelfogadottabb hadísz-gyűjtemény összeállítója, ami szintén a Szahíh („helyes, ép") címet viseli.

muszlim férfiruházat A beduin viseletek - a nők ruházatában is - meghatározó elemnek számítanak, és számot vetettek a sivatag időjárási tényezőivel. Rövid ujjú, lábfejig érő, hosszú ruha. A dzsallábíjja (gallábíjja *egyiptomi arab)* hagyományos egyiptomi férfiviselet; főképp vidéken, de a sivatagi arab országokban „önmeghatározó népviseletként" hordják. A ruha ujjai különböző hosz-szúságúak lehetnek. Megfelelői: szaub, disdasa (Földközi-tenger országai), kandura (emírségek).

muszlim naptár Holdnaptár, ami nem követi az évszakokat. A hónapok nevei: t. *Muharram* 2. *Szafari*. *Rabía al-Av-val* 4. *Rabía asz-Szánís*. *Dzsumádá al-Avval* ***6***. *Dzsumádá asz-Szání* 7. *Radzsab* ***8***. *Saabán* 9. *Ramadan* to. *Savval 11. Zu al-Kaada n. Zu al-Hiddzsa*.

muszlim női ruházat A muszlim női ruházatra érvényesíthető kitételek kizárólag közvetett és körülírt módon találhatók meg a Korán szövegében. Ez lehetőséget ad a különféle magyarázatokra, így valójában a vallástudósok és a hadíszok szerkesztői kezdtek el „előírásokat megalkotni". A Korán szövege ajánlásokat tartalmaz, és nem előírásokat. Az „abája" hosszú női

ruha, amely a nyakat fedetlenül hagyja. A „burka" az egész testet, egyben a fejet, az arcot és a szemeket is elfedő női ruhadarab (Afganisztánban, Pakisztánban). A „csador" fekete színű női ruhadarab, amely csak az arcot hagyja szabadon: Iránban és a síita közegben használatos. **K 33:59**

muszlim nők A hagyományos „arab felfogás" szerint, amelyet az „iszlám jog" is alátámaszt, a nő a férfi és az egész család, nemzetség becsületének letéteményese, aki gyenge és védelemre szorul. Ennek az egyik jele a fátyol vagy fejkendő. Az első mozgalom a muszlim nők felszabadításáért a 19. sz. végén Egyiptomban indult. Célkitűzései közé tartozott a fátyol levetése, valamint a tanulásban és a munkában való részvétel, ami a 20. sz. második felére az arab világ nagy részén megvalósult. A fátyolt az 1979-es Iráni Iszlám Forradalom hatására újra használni kezdték. A családjogi kérdésekben kevés helyen történt változás, bár Tunéziában

betiltották a többnejűséget, és kötelezővé tették a férfiaknak is, hogy bíróság előtt nyújtsák be a válókeresetet.

Muszlim Testvériség Muszlim Testvérek. Fundamentalista muszlim szervezet, amelyet 1928-ban Haszan al-Banná alapított Egyiptomban. A szervezet a későbbiekben Jordániában, Szudánban, Eritreában, Tunéziában és Marokkóban is megvetette a lábát. Az államhatalom idővel a legtöbb országban betiltotta a tevékenységét. Jótékony szociális és oktatói tevékenységet is folytatott. Ma részesül a hatalomból. Politikailag vitatott.

al-Mutanabbi (915-955) Abú at-Tajjib Ahmad ibn al-Hu-szajn írói neve. Nagy tehetségű, már életében széles körben ismert arab költő. Hírneve dicsverseinek köszönhető, melyekkel több fejedelmet „szolgált".

muvassah Andalúziában a io. sz.-ban megjelenő arab költészeti forma.

müezzin A minaretből imára hívó férfi. Ma többnyire - elektronikus úton felerősített - élő hang.

Myanmar 1968-ig Burma néven volt ismert. A mintegy 10%-nyi muszlim lakosság egy része Bangladesbe települt át a katonai diktatúra elől.

N, n

nabi Próféta. Aki átadja az Isten üzenetét, figyelmezteti az embereket, s mindezt életvitelével is alátámasztja. A Korán számos prófétát említ.

Nadzsaf Nedzsef. A várost Hárún ar-Rasíd kalifa alapította (791). Nadzsaf a hagyomány szerint Ali - az első síita imám évszázadokon át titokban tartott - sírja köré épült. Síita zarándokhely, az utóbbi évszázadokban a tizenkettes síita iszlám meghatározó vallási központja.

Nadzsibullah, Mohamed (1947-1996) Afganisztán szovjetbarát elnöke (1987-1992), akit a tálibok - a megszállók távozása után - felakasztanak, majd holttestét megcsonkítva közszemlére teszik.

Nadzsmuddín-e Kubra (1145-1220) A kubravíjja szúfi rend alapítója.

nafsz Lélek. Amit Isten lehelt az emberbe. Filozófiaiteológiai fogalom az iszlámban, váltakozó jelentésszintekkel.

nahda Újjászületés, megújhodás. A 19. sz. közepétől a

20. sz. elejéig tartó korszak kulturális vonulatainak megnevezése. Az irodalomban új műfajok és formák jelennek meg, Libanonban az arabot - keresztény kezdeményezésre - hivatalos nyelvként ismerik el, Szíriában és Egyiptomban társadalompolitikai mozgalommá válik, a

21. sz.-ra politikai párt neve.

Nahdatul Ulama Jáván alapított iszlám szociális szervezet (1926). Iskolákat, imaházakat alapít, foglalkozik a szegényekkel, az árvákkal, és „személyes beszélgetése-ket" szervez az érintettekkel. A szervezet akkori vezetője, Abdurrahman Wahid az első demokratikusan megválasztott elnök lesz Indonéziában (1999).

nahv „Út", nyelvtan. Az arab nyelvtan első rendszerezésének - mind a mai napig - Szíbavajh: „Kitáb fi an-nahv" c. könyvét tekintik.

naszhí Elterjedt és könnyen olvasható arab (kalligrafikus) írás. A nyomtatott sajtóban és könyvekben használják.

Nasszer, Gamal Abdel (1918-1970) *(egyiptomi arab)* Egyiptom, majd az Egyesült Arab Köztársaság elnöke, a harmadik világ vezető politikusa. A Szabad Tisztek mozgalma élén megdönti a királyságot (1952), majd köztársasági elnök lesz. Államosítja a Szuezi-csatornát. Válaszul - a francia és angol háttértámogatást maga mögött tudó -Izrael elfoglalja a Sínai-félszigetet. A szuperhatalmak ekkor az agresszorok kivonulását követelik, így Nasz-szer erkölcsi győztesként került ki a konfliktusból, majd munkakapcsolatokat létesít az államszocialista táborral, szovjet fegyverekkel modernizálja a hadsereget, és szorgalmazza a „nasszerizmus" (pánarab szocializmus) megvalósítását, ami a nagytőke „játékterének" szűkítését, valamint a vallás és az állam különválasztását tűzi ki célul. Az arab egységre irányuló törekvéseit nem koronázza siker, utóda Anvar Szadat lesz.

Nation of Islam 1930-ban Detroit fekete gettójában feltűnik egy ismeretlen afroamerikai, aki a „kék szemű ördög" ellen beszél. Az

iszlámot hirdeti a kereszténység

ellen, iskolát és egyetemet alapít. A nyomtalanul eltűnő prédikátor szerepét Elijah Muhammad veszi át.

Naurúz „Új nap.” Az iráni - a hidzsrától induló, de szo-láris - naptár újévi ünnepsége, amely a Gergely-naptár szerint március 21-ére esik. Irán nemzeti ünnepe. Eredetét tekintve nem iszlám ünnep. Nagyjából két hétig tartó (vidám) ünnepségek sorozata: tűzugrással, maszkos felvonulásokkal és rokonlátogatásokkal.

Nemzeti Felszabadítási Front Front de Libération National. Algériában szerveződik meg (1954), és fontos szerepet játszik a francia gyarmatosítók elleni harcban. A hatalom megszerzése után egypártrendszerben működik. Később elveszíti politikai egyeduralmát (1991).

nikáb Két szövetdarabból álló női ruhadarab. Az egyik a hajat, a másik az arcot és esetleg a szemeket takarja el. Gyakran a dzsilbáb mellé hordják.

Nizám-e Műik (1018-1092 k.) A szeldzsukok nagyvezíre, birodalomépítő, a közigazgatás szervezője. Alp Arszlán és Maliksáh vezíre. Nevéhez fűződik a szunnita iszlámot megerősítő medreszék rendszerének kiépítése. Híres -perzsa nyelvű - „királytükre” a „Szijászatnáme”.

nizári iszmáíliták Al-Musztanszir (a nyolcadik fátimi-da kalifa) idősebb fiának, Nizárnak a követői, akik ma Aga Khan (az „aga kán”) vezetése alatt élnek tovább.

O, o / Ó, ó

Októberi háború (1973. október 6-24.) A „negyedik arabizraeli háború”. A hatnapos háborúban elszenvedett vereség után Szíria és Egyiptom összehangoltan megtámadja Izraelt. A zsidó állam meglepett hadseregének egy hétre van szüksége, hogy válaszcsapást adjon. A háború Izrael katonai győzelmével végződik. Az araboknak azonban sikerül megkérdőjelezniük egy mítoszt: Izrael Állam védelmi erejének legyőzhetetlenségét. Az OPEC (Olajexportáló Országok Szervezete) arab tagállamai bevetik az „olajfegyvert”, és Szadat tárgyalóasztalhoz kényszeríti az izraeli vezetőket. A Camp David-i egyezménnyel „visszaszerzi” a Sínai-félszigetet (1978).

Omajjád mecset Mecset Damaszkuszban. A Kr. e. 2. évezred óta vallási célokra használt épület: az ókorban Hadad, a viharisten, a hellenisztikus időkben Zeusz, a római hódítást követően pedig Jupiter temploma volt. A4, sz. végén keresztény templommá alakították át, és Keresztelő Jánosnak szentelték, akinek az épületben van a síremléke. A templomot egy omajjád kalifa vásárolta meg a keresztényektől (708), aki - szíriai és bizánci építőmesterek segítségével - mecsetté alakította át.

Omajjádok (661-750) Az iszlám első uralkodói dinasztiája, amely 14 kalifát állított. Eredetileg gazdag mekkai kereskedőklán volt, melynek vezetői sokáig a Mohamed elleni harc élén álltak, de Mohamed próféta mekkai bevonulása előtt - Abú Szufján vezetésével - felvették az iszlámot. A harmadik kalifa, Oszmán (644-656 ur.) is a családhoz tartozott. Az Omajjádok Damaszkuszi tették

meg fővárosnak. Uralkodásuk alatt a muszlimok elfoglalták Észak-Afrikát és az Ibériai-félsziget nagy részét, de terjeszkedési kísérleteik - Bizánc ellen - kudarcot vallottak. A család igyekezett kiemelt szerepet biztosítani az arabságnak, ezért nem támogatta az iszlám terjedését. Az Abbászidák 750-ben a család csaknem minden tagját megölték. Egyedül Abd ar-Rahmán menekült el Észak-Afrikán át Andalúziába, ahol Córdobában megalapította „a nyugati omajjád birodalmat” (756-1031), amelynek Andalúzián kívül időnként befolyása volt a mai Marokkó és Algéria egyes területeire is.

Omán Ománi Szultánság. A belső területek lakossága már Mohamed korában felvette az iszlámot. A 8. sz. során erre a területre menekültek az ibádita háridzsi-ták. Elszigeteltsége miatt a tengeri kereskedelem mindig is jelentős volt, ezért időnként különböző tengeri hatalmak próbálták ellenőrizni: irániak, portugálok, végül a britek vonták ellenőrzésük alá a partvidéket. A jelenleg is uralkodó Ál Bú Szaíd-dinasztiát a 18. sz.-ban alapította Ahmad ibn Szaíd ibádita imám. Az ománi állam ebben az időszakban az Indiai-óceán egyik legjelentősebb tengeri hatalmává vált: megszerezte a mai Pakisztánban lévő Gvádar kikötőjét, illetve a kelet-afrikai partvidék jelentős részét. Központjuk a térségben Zanzibár szigete volt. Brit nyomásra 1856-ban Zanzibár elszakadt Omántól, és mindkét állam brit védnökség alá került. Omán 1971-ben nyerte el a

teljes függetlenséget. Szultán Kábúsz ibn Szaíd felvilágosult politikát folytat, nevéhez fűződik a modern államszervezet és infrastruktúra kiépítése.

Omar (583-644) Omar ibn al-Hattáb. A második „helyes úton vezetett” kalifa (634-644). Hódításaival az iszlám birodalom megalapítója volt; a mekkai Kurajs törzsből származott. Az első kalifa, Abú Bakr jelölte ki halálakor,

s a közösség elfogadta. Mohamed próféta és Abú Bakr mellett temették el Medinában. Uralkodása alatt az iszlám elterjedt az Arab-félszigeten kívül a mai Egyiptom, Irak, Szíria, Palesztina és Jordánia területén. Omar csapatai az iráni térséget is meghódították. Birodalomszervezőként szintén múlhatatlan érdemeket szerzett.

Omar Hajjám (1048-1132) Omar Khajjám. Arabul író perzsa költő. Négysoros versei (rubáíjját) ismertek az euroatlanti kultúrkörben. Matematikával és csillagászattal is foglalkozott, részt vett Maliksáh szultán naptárreformjának kidolgozásában.

orientalizmus A 18-19. sz. során kialakult művészeti és irodalmi irányzat elnevezése, ami a Kelet varázsát igyekezett - elsősorban Galland Ezeregyéjszaka-fordításai nyomán - átültetni Európába. Edward W. Said az orientalizmus fogalmával a Nyugatnak a Kelettel kapcsolatos gondolkodásmódját határozta meg, ami érvelése szerint a gyarmatosítás volt, és ma is megtalálható a neokolonializmus eszköztárában. Nem alaptalanul, de némi túlzással azt is állította, hogy az európai tudósok kivétel nélkül nagyhatalmi zsoldban tevékenykedtek.

orvostudomány A népi gyógyítók és varázslók (ta-bíb) mellett jelentős orvostudomány jött létre, miután szír közvetítéssel lefordították a görög orvosi könyveket arabra. A legnagyobb orvosok (hakím) mind filozófusok is voltak. Ibn Színá és Rázi műveit a középkori és újkori Európában is ismerték és használták, latin fordításban, egészen a 19. sz.-ig.

Oszama bin Laden (1957-2011) Uszáma bin Ládin, szaú-di szélsőséges iszlámista, az al-Káida terrorista szervezet vezetője. Építőiparban meggazdagodott apjától jelentős vagyont örökölt. Drezdában mérnöki tanulmányokat

folytatott, amelyeket nem fejezett be. Részt vett az afganisztáni szovjet megszállás elleni harcban. 1988-ban alapította meg az al-Káidát, amely számos terrorcselekményt hajtott végre: a legismertebb a 2001. szeptember 11-i támadás a New York-i Világkereskedelmi Központ ellen. Rejtőzködő életet élt Pakisztánban a családjával. Az USA célzottan likvidálta.

Oszmán (574-?) Oszmán ibn Affán. Gazdag mekkai kereskedő, az Omajjád család tagja. Az első időkben Mohamed próféta mellé állt. Vagyonával segítségére volt a prófétának az iszlám kezdeti időszakában. A harmadik lett az igaz úton járó kalifák sorában (644-656). Híres tette volt, hogy elrendelte a Korán mássalhangzós szövegének egységesítését. Uralkodása alatt lelassult a terjeszkedés, ami a katonáskodó muszlimok körében feszültségekhez vezetett. Családtagjait fontos pozíciókba juttatta, ezzel széles körben elégedetlenséget váltott ki. Ellenfelei „újításokkal” (fitna) vádolták meg. Ennek következményeként Ali hívei Medinában meggyilkolták.

Oszmán Birodalom (1281-1924) A szunnita oszmán-törökök közép-ázsiai eredetű török néptörzs, akárcsak a szeldzsukok. Az Oszmán család a szeldzsukok egyik vazallusa volt, és egy kis emírséget vezetett a bizánci határ közelében. A14. sz. közepén az emírség terjeszkedni kezdett keresztény és muszlim szomszédai rovására. 1400-ra Anatólia és a Balkán zömét is uralma alá hajtotta. Timur Lenk 1402-ben legyőzte az oszmánokat, és felosztotta birodalmukat, de ez néhány évtized alatt újraegyesült. 1453-ban az oszmánok meghódították Konstantinápolyi, és a század végére újra megszilárdították hatalmukat a balkáni és az anatóliai térségben. A16. sz.-ban a birodalom elérte legnagyobb kiterjedését. Ellenőrzése alá vonta az arab világ nagy részét Marokkótól a Perzsa-öbölig, északon pedig elfoglalta Magyarország jelentős részét.

A további terjeszkedés megtorpant, a szultáni trónt pedig egyre alkalmatlanabb uralkodók foglalták el, akikre sok esetben az „intrikus hárem” gyakorolt befolyást. A korábban rettegett janicsár haderő az évszázadok folyamán elavulttá és fegyelmezetlenné vált. Az Oszmán Birodalom az első komoly területveszteségét 1699-ben -

Magyarország felszabadításakor - szenvedte el. A 18. században a megerősödő orosz birodalom jelentett mind nagyobb fenyegetést. Az orosz térnyerést ellensúlyozni kívánó britek jóvoltából a szultánság fennmaradhatott, és a 19. században jelentős modernizáció indult meg. Mindezek ellenére területe tovább zsugorodott: Észak-Afrika francia, olasz és brit gyarmati uralom alá került. Az oszmánok a század végére Németország szövetségesévé váltak, így a központi hatalmak oldalán vettek részt az első világháborúban. Az 1920-as béke értelmében a szultánság nemzetközi gyámság alá került, és nemzetiségi területeit elvesztette. Az idegen megszállás ellen Atatürk vezetésével függetlenségi harc bontakozott ki, amelynek nyomán 1923-ban új - egy jóval enyhébb - békeszerződés született. Atatürk 1923-ban szüntette meg a szultánságot, egy évvel később pedig a szintén Oszmán-ház által vezetett kalifátust. Helyét a modern Török Köztársaság vette át Kis-Ázsiában, amely világi államot épített ki. A 20. sz. végén újra megerősödött az iszlám befolyása a néptömegekre, ami a hatalomban is érezhető változásokat hozott.

P, P

Pahlavi, Mohamed Rezá sah (1941-1979 ur.) A Pahl-avi-dinasztia második, utolsó képviselője. Apját, a németbarát Rezá sahot a brit-szovjet megszállók mondatták le az ő javára. Mindvégig nyugatbarát politikát folytatott. 1953-ban konfliktusba került - a külföldi gazdasági függést elítélő - Mohammad Moszaddek miniszterelnökkel, és csak a CIA segítségével tudta megőrizni a trónját. Bukását erőltetett nyugatbarát politikája okozta. Bűnéül rótták fel, hogy idegen érdekeket képviselt, és nem az iráni nemzeti igények szerint politizált, valamint az iszlám előtti időket népszerűsítette. Mindezt kevéssé ellensúlyozta az olajjövedelmekből végrehajtott modernizáció. Az Iszlám Forradalom elől vagyonával együtt külföldre menekült.

Pakisztán Lakosságának 97%-a muszlim. Az egyetlen ország, amelyet az iszlám nevében alapítottak. 1947-ben Brit India többségében muszlimok lakta területeiből hozták létre, és 1971-ig a mai Banglades is hozzá tartozott. Pakisztán szellemi atyja, Mohamed

Ali Dzsinna egy liberális demokratikus iszlám államot képzelt el, amiből a valóságban katonai diktatúra lett. 1977-től bevezették a saríát a hudúd büntetésekkel együtt, és iszlamizálták a tankönyveket. Ma a vallási vezetők nem mindenben értenek egyet a kormányzat nyugatbarát politikájával. Pakisztánnak - az állam kikiáltása óta - területi vitái vannak Indiával (Kasmír), ami több alkalommal is háborúba torkollott. Ennek eredményeként Pakisztánnak atomfegyverei vannak. A soknemzetiségű ország hivatalos nyelve a jelentős irodalmi hagyománnyal rendel-

kező, de anyanyelvként senki által sem beszélt urdu. A központi kormányzat gyenge, és nem képes ellenőrizni az ország számos területét, ami kedvez a különféle iszlámista színezetű terrorszervezetek működésének.

Palesztina Muszlim és keresztény arabok által lakott terület volt. A keresztények jelenléte csökken. Mivel az 1947-es ENSZ-határozat után nem jött létre önálló palesztin állam, az araboknak ítélt területek jordániai (Cisz-jordánia) és egyiptomi fennhatóság (Gázai övezet), majd az 1967-es háború után izraeli megszállás alá kerültek. Az 1990-es években Ciszjordánia nagy részéből és a Gázai övezetből - Kelet-Jeruzsálem nélkül - létrejött a jelentős mértékben Izrael által ellenőrzött és részben megszállt Palesztin Nemzeti Hatóság. Jeruzsálem (al-Kudsz) „felszabadítását” a muszlim vallási vezetők jelentős része szent célnak tekinti. A várost a Palesztin Nemzeti Hatóság is fővárosának tekinti. 2012-ben a Palesztin Állam megfigyelői státuszt kapott az ENSZ-ben.

Palesztin Felszabadítási Szervezet (= PFSZ) Több palesztin politikai pártot magába foglaló szövetség, amelyet 1964-ben alapítottak. 1969-től Jasszer Arafat vezette. Hosszú ideig a palesztin nép egyedüli jogos képviselőjének tekintette magát. Ezt az arab államok és a nemzetközi közösség is elismerte. 1974-ben megfigyelői státuszt kapott az ENSZ-ben. Az oslói békefolyamat során elismerte Izrael Állam jogát a létezésre.

Pancsaszila Öt alapelv: istenhit, indonéz nemzeti érzés, humanitárius viselkedésmód, demokrácia, társadalmi igazságosság. Sukarno elnök kormányzati politikájának a programja (1945).

pániszlámizmus A 19. sz. második felében al-Afgání tanításai alapján megindult mozgalom az egyre erősödő

európai gyarmatosítás ellen, az elmaradottság és széttagoltság felszámolására. Először a török szultán mint kalifa vezetésével képzelték el. A 20. sz.-ban különböző szervezetek tűzték zászlajukra az iszlám világ egységét, de nincs közös szervezetük vagy ideológiájuk.

pasa Basa. Magas rangú hivatalnok, tartományi kormányzó volt az oszmán-török birodalmi közigazgatásban.

Pécs Gázi Kászim pasa dzsámija: 1543-1546-ban épült. Ma katolikus templomként működik. A Haszan Jakováli pasa dzsámi a város másik ismert török-iszlám építészeti emléke.

pénteki ima A péntek déli ima a muszlim közösség számára a heti legfontosabb esemény az utána következő szentbeszéddel (hutba) együtt. A péntek az iszlámban a keresztény vasárnap, ill. a zsidó szombat megfelelője, de vallásilag nincs előírva az, hogy nem szabad dolgozni. A modern időkben rendszerint a hétvége része a csütörtökkel vagy szombattal együtt.

perzsa Indoeurópai nyelv. Az új-perzsa irodalmi nyelv a 10. sz. során alakult ki. Arab írást használnak. Szókincsének jelentős hányada arab eredetű. Az afganisztáni dari és a tádzsik ugyanennek a nyelvnek a régebbi (ar-chaikusabb) változatának tekinthető.

pír *(perzsa)* Szúfi mester.

próféta Az iszlám különbséget tesz próféta (nabí) és küldött (raszúl) között. A próféták hirdetik az isteni igazságot és harcolnak a hitetlenség ellen, míg a küldöttek új kinyilatkoztatást hoznak Istentől. Minden küldött próféta, de nem minden próféta küldött. Az iszlám tanítása szerint a próféták kora Mohameddel lezárult.

R, r

raasz Fej, fő, fok. Földrajzi nevekben, Raasz al-Kajma, Raasz Muhammad.

rabszolga A fekete rabszolga és a rabszolga általában (abd), míg az eurázsiai fehér rabszolga megnevezése: mameluk.

rabszolgaság Mivel a Korán sem tagadta meg az iszlám előtti gyakorlatot, a rabszolgaság a 20. sz.-ig fennállt. A muszlim jogalkotó számára csupán a muszlim és a nem muszlim rabszolga közt volt különbség. A Korán említi a rabszolga felszabadítását. A19. sz.-ban megtörtént a rabszolgák tömeges felszabadítása, a gyarmati közigazgatások közreműködésével.

rádzsá Visszatérés, remény. Rejtőzködő imám a síita iszlámban. Jáván a szultán megfelelője.

rahma Áldás, könyörületesség. Isten / Allah két legfontosabb jelzője és szinonimája: a Megkönyörülő, a Könyörületes.

rai Raï. *(francia)* Zenei irányzat. Az algériai társadalmi viszonyok kritikája. Francia közvetítéssel vált ismertté.

raísz Vezető, elnök. Egyiptomban és a nyugati médiában fogalommá nőtte ki magát.

ramadán A hidzsra szerinti holdév, az iszlám naptár 9. hónapja, a „böjt hava”. A napkeltétől („amikor már meg-

különböztethető a fehér fonál a feketétől”) napnyugtáig tartó időszakban a nagykorú muszlimoknak nem szabad enniük, inniuk, dohányozniuk, a nyálukat lenyelniük és nemi életet élniük. Az iszlám tanítása szerint Mohamed prófétának ramadán hó 27-e éjjelén vitte le Gábriel arkangyal az isteni kinyilatkoztatást, a Koránt, teljes egészében, de csak az isteni elrendelés szerinti időpontokban adta át a Könyv részeit a Prófétának.

rásidún A „négy igaz úton vezérelt kalifa” (al-hulafá ar-rásidún), az első négy kalifa - Abú Bakr, Omar ibn al-Hattáb, Oszmán ibn Affán és Ali ibn Abí Tálib - ösz-szefoglaló neve. Uralkodásuk alatt terjedt el az iszlám Egyiptomtól Kelet-Iránig, és ekkor szilárdult meg a Mohamed próféta alatt létrehozott vallási közösség és birodalom. A szunniták mindannyiukat legitimnek tartják, míg a síiták csupán Alit tekintik legitimnek, és a többi kalifát „bitorlónak”.

raszúl Küldött. A Koránban Isten küldöttei: Noé, Lót, Izmáéi, Mózes, Suajb, Húd, Szálih, Jézus és Mohamed, aki a próféták pecsétje. A küldöttek nem azonosak a prófétákkal az iszlámban, és az utóbbiak számszerűen is kevesebben vannak. K **10:47,** K 16:36

razzia Rajtaütés. A „béke háza” (dár al-iszlám) határain élő „hitetlenek” ellen folytatott dzsihád és egyben zsákmányszerző

hadjáratok, rablóháborúk elnevezése. A jelenlegi iszlámista szóhasználatban a hitetlen (káfir) nyugatiak mellett a helyi muszlim elit elnyomó rendszerei ellen vívott forradalmi harc is.

Reconquista Visszahódítás *(spanyol)*. A Toledo bevétele (1185) és a Granada eleste (1492) közötti háromszáz éves időszak. A keresztények fokozatosan kiszorítják a musz-limokat az Ibériai-félszigetről.

Refah Párt A Jólét Pártja. Necmettin Erbakan iszlámista színezetű pártja Törökországban. Erbakan miniszter-elnök lesz, de lemondatják, és a pártot feloszlatják (1998).

Ridá, Rasíd (1865-1935) Egyiptomi író, újságíró. A 19. sz.-i iszlám reformmozgalom elindítójának, Mohamed Abdónak volt tanítványa, majd munkatársa. Ő adta közre mestere írásait, és fejezte be az első modern Korán-kommentárt, a „Manár”-t (Világítótorony), amely Ridá reformista folyóiratáról kapta a nevét, ahol először megjelent.

ridda Hitehagyás, istentagadás. Ha egy muszlim más vallásra tér át, vagy bizonyíthatóan nem tartja magát muszlimnak, akkor hitehagyott (murtadd) lesz, és ez az iszlám jog szerint a halálbüntetést vonja maga után. Történetileg annak a törzsi háborúnak a neve, amelynek keretében 632-ben, Mohamed halála után egyes arábiai törzsek el akarták hagyni az iszlámot, mert úgy gondolták, hogy az csak a hagyományos törzsszövetség (hilf) egyik formája, amely a vezető halálával megszűnik. Mohamed utóda, az első kalifa, Abú Bakr egy év alatt leverte a lázadókat.

rukaa Mozdulatok, amelyek az imákat és recitálásokat (Korán-felmondások, Korán-olvasások) kísérik. A hívő muszlim viselkedésének része, amivel az isteni akaratnak fizikai síkon is alárendeli magát.

Rúmí, Dzsalál ad-Dín (1207-1273) Szúfí költő és filozófus. Konjában élt és tanított. Műveit főként perzsául írta. Tanítványai folytatták tevékenységét. A mevlevi dervis rend szellemi atyjának tekintik. Főműve a 28 ezer párversből álló „Mesznevi”, amelyben közismert történetek misztikus értelmezését adja.

S, s

saab Nép. A fogalom bővítése napjainkban mint ideológia (suúbija, vö. saab / = suúb t. sz.), ami magába foglalja a „nemzeteket”, az iszlámisták szemében ellentmond az iszlámnak. Számukra a vallási közösség (umma) a mértékadó.

as-Sáfíi, Mohamed ibn Idrísz (767-820). A négy szunnita vallásjogi iskola (madzhab) egyikének megalapítója. Jelentős szerepe volt az iszlám jog (fikh) kialakításában. A sáfíita jogi felfogás a gyökerek (uszúl) meghatározásával megújította a jogtudomány tanulmányozását. Kelet-Afrikában, Alsó-Egyiptomban, a kurd területeken, Szíriában, Malajziában és Indonéziában elterjedt.

sah Király, uralkodó. Padisah (császár) és sahensah (a királyok királya) a perzsa kultúrkörben, valamint az általa befolyásolt török és indiai iszlámban.

Sah Dzsehan (1628-1658 ur.) A Mogul Birodalom szultánja, a Tádzs Mahal megépíttetője a mogul kultúra csúcspontján.

Sah Valiullah (1703-1762) Indiai muszlim gondolkodó és vallástudós. Elsők közt ismerte fel a nyugatosítás veszélyeit.

saháda Tanúságtétel az iszlám mellett, az iszlám hitvallása: „Nincs isten Istenen kívül, és Mohamed Isten Küldötte”.

sahíd Mártír. Vértanú, akit vallási elkötelezettsége miatt ölnek meg, vagy aki életét áldozza a „szent háború” (dzsihád) során.

sajtán Sátán. Ördög.

saría Isten által kijelölt életmód, út. Egy muszlimnak az élet minden területén követnie kell, mert ez Isten akarata. Az iszlám jogtudomány (fikh) az isteni akarat feltárása és kifejtése a Korán és a hagyományok alapján. A saría vallásjog, de világi ügyekre is vonatkozik.

Sariatí, Ali (1933-1977) Iráni gondolkodó. A síita világképet ötvözte marxista baloldali forradalmisággal. Vélhetően a sah titkosszolgálata gyilkolta meg.

Sázilí (1196-1258) Abú al-Haszan as-Sádzilí. A sázilíjja szúfi rend alapítója, számos vallásos szöveg szerzője, amelyeket a mai napig

ismernek és fordítanak. A rend követői nem vetik el a földi javak birtoklását és azok élvezetét.

sejhüliszlám Sajh al-iszlám. Az iszlám sejkje. Isztambul főmuftijának, ill. az Oszmán Birodalom muszlim vallási vezetőjének a címe, akit a szultán nevezett ki.

sejk Öregember, törzsfő, tudós, mester, tiszteletreméltó ember. Egyiptomban a falvak, kerületek főnöke (sejk al-balad). Kis hercegségek, emirátusok feje.

serif Saríf. Előkelő, a törzsfőnök családjához tartozó ember. Mohamed próféta lányának, Fátimának és Alinak a házasságából született Haszan és Húszéin, valamint leszármazottaik, a Haszanidák és a Huszainidák viselték a címet. Mekka kormányzói több mint egy évezreden át magukénak tudhatták a mekkai serif címet.

Bizonyos marokkói uralkodói családok is a cím birtokosai voltak.

sía A síiták: Ali pártjának követői. Elképzelésük szerint Mohamed próféta Alit jelölte ki utódjának. A „Próféta Háza Népé”-hez (ahl al-bait) tartozott, így Ali leszármazottai az iszlám közösség jogos vezetői, és isteni sugallatokkal rendelkeznek. Nem fogadják el a szunnita elképzelést, amely szerint közmegegyezéssel kell megválasztani a vezetőt. A síita irányzatnak számos ága alakult ki: iszmáíliták, imámiták, zajditák, alaviták. A síiták szent városai: Kerbala, Nedzsef, Számárrá, al-Ká-zimajn, Kom, Mashad. Iránban, Irakban és Bahreinben többségben vannak, de közösségeik megtalálhatók Libanonban, Szíriában, Pakisztánban és Indiában is.

Sikákí, Fathi Abd al-Azíz (1951-1995) Matematikus, orvos. A családja Jaffából menekült Gázába. A palesztinai Iszlám Dzsihád alapítója volt. A szervezet tagjai merényleteket követtek el az izraeli megszállók ellen. Libanonba deportálták. Vélhetően izraeli ügynökök gyilkolták meg Cipruson.

Siklós Malkocs bej dzsámija.

sirk Társítás. Isten mellé mások (bálványok) társítása. A Korán szerint nem megbocsátható bűn. **K 4:36**

súra Súrá. Tanács. A törzsi tanács neve, ahol a törzsfőnek csak javaslattevő joga van, és csak egyhangú döntéseket lehet hozni a fontos kérdésekben. Ha azonban meghozták a döntést, a törzsfőnek megkérdőjelezhetetlen joga van intézkedni, amíg meg nem rendül

benne a törzs hite gyengesége vagy gyávasága miatt. Az iszlám történelmében először a második kalifa, Omar megválasztásához hívták össze az iszlám közösség (umma) ta-

nácsát. Ma egyes országokban a parlamentet helyettesíti, vagy e mellett működik mint szenátus.

Suriname A holland emberkereskedők „munkálkodá-sa" nyomán 1660 óta élnek muszlimok a területen. Ma a lakosság 25%-a muszlim, mert a rabszolgaság eltörlése után (1863) Indiából érkeztek muszlim bevádorlók. Függetlenségét 1975-ben nyerte el.

suúbíjja Az Abbászidák idejében (750 után) indult politikai és kulturális mozgalom, amely az iszlám univerzalitása nevében lépett fel az arabság egyeduralma és kulturális felsőbbrendűségének eszméje ellen. A nem arab muszlimok, legfőképpen a perzsa maulák (mavālí) nyelvi, civilizációs és kulturális nagyságát hirdette a civilizálatlan sivatagi arabsággal szemben.

Sz, sz

Szaad Zaglúl Szaad ibn Ibrahim Zaghlul (1858-1927) Muhammad Abduh tanítványa. Egyiptomi reformpolitikus, a függetlenségi mozgalom vezéralakja, később oktatási és igazságügy-miniszter. A Vafd párt vezetője.

szábeusok A Korán említést tesz róluk mint vallási közösségről, „akik hisznek", a keresztényekkel és a zsidókkal együtt. A bagdadi kalifák udvarában a 9-10. sz.-ban számos udvari hivatalnok és tudós került ki a körükből.

szabii Üt. A Koránban sokszor előfordul: „Isten útja" (szabii Alláh).

szabr Nyugalom, türelem, kitartás. A Koránban több helyen említés történik a próbatételekről, amelyekkel a hívő muszlimoknak türelemmel és istenhittel kell szembenézniük.

Szabra és Satila 1982 szeptemberében, a libanoni elnök, Basír Dzsemajel ellen elkövetett bombamerénylet után, maronita keresztények különítményei megtorlásként számos palesztin menekültet gyilkoltak le.

Szabti (1130-1205) Abú al-Abbász asz-Szabti marokkói szúfi mester. Mauzóleumát ma is látogatják. Marrákes „védőszentje” vagy a „hét védőszent egyike”.

szadaka Önkéntes adakozás. A társadalmi szerepvállalás része, a kötelező adakozás (zakát) mellett működik.

Szadat, Anvar (1918-1981) Anvár asz-Szádát, Nasszer halála után Egyiptom elnöke (1970-1981). Szadat fordulatot hajtott végre az egyiptomi külpolitikában. Ameri-ka-barát irányzatot kezdeményezett, és békét kötött Izraellel. A „nyitás” (infitáh) politikája súlyos társadalmi feszültségekhez vezetett. A „különbéke” miatt szélsőséges iszlámisták látványos módon megölték.

Szaddám Húszéin (19377-2006) Szaddám Huszajn, a Baasz Párt politikusa, Irak elnöke (1979-2003), szegény, szunnita családban született Tikrít környékén. Húszévesen belépett a Baasz Pártba. Később a párt milíciájának és titkosszolgálatának megszervezésével komoly befolyásra tett szert. A hetvenes években leszámolt a párton belüli ellenfeleivel, majd lemondatta az elnököt. Belpolitikáját a síitákat, a kurdokat és az ellenzékieket sújtó terror, valamint a gátlástalan személyi kultusz jellemezte. 1980-1988 között háborút viselt Iránnal, 1990-ben megszállta Kuvaitot. Válaszul az USA és szövetségesei szétzúzták az iraki hadsereget és az ország infrastruktúráját, majd 2003-ban megszállták Irakot. Szaddám Huszeint több hónapos bujkálás után elfogták. Egy iraki bíróság kötél általi halálra ítélte. A katonai megszállás alatt az ország múzeumainak és könyvtárainak egy részét kifosztották.

Szádi, sejk Muszlih ad-Dín (7-1291) Szúfi mester és költő. A perzsa irodalom klasszikusa. Mauzóleuma Síráz-ban található. Erődi Béla perzsából fordította magyarra.

Szadr, Múszá (1928-1978) Síita vezető Libanonban. Nyomtalanul eltűnt egy Líbiában tett látogatása során.

Szafavida Birodalom Iráni síita dinasztia uralkodása (1501-1722). A Szafavida Birodalom az Oszmán Birodalom keleti ellenfele volt. A birodalom központját Tebriz

után Kazvinba tették át, majd I. Abbász uralkodása alatt Iszfahán lett a főváros. 1722-ben az afgánok végigpusztították Iránt és

bevették Iszfahánt. Bár még néhány évtizeden át a Szafavidák viselték a sahi címet, a birodalom gyakorlatilag szétesett.

szahába Mohamed próféta „társai”. Egyik csoportjuk: a „kivándorlók” (muhádzsirún), akik a Prófétával együtt hagyták el Mekkát, a másik: a medinai muszlimok, a „segítők” (anszár). A „társak” őrizték meg emlékezetükben és írták le a Koránt, ill. adták tovább a hadíszokat. Életvitelüket a muszlimok példaértékűnek tekintik.

Szahal Szarmaszt (1739-1839) Szúfi költő. Békességet és emberiességet hirdetett. Hét nyelven írt, ezért a hét nyelv költőjének hívták: Sáir-é-Haft-Zaban *(urdu)*. Síremléke Pakisztánban van.

száhib Mester, úr. Tiszteletre méltó személy címe a síita iszlámban. Indiában a brit gyarmatosítók megszólítása volt.

szahíh Egy hadísz lehet szahíh („egészséges”, bizonyos) haszan („jó”) és daíf („gyenge”), annak függvényében, hogy mennyire elfogadható a vallástudósok számára.

szajjid Törzsfő, úr. Akik a származásukat Mohamed próféta családjára tudják visszavezetni. Régebben zöld turbánt viseltek. A leszármazás oldalági is lehet.

szakina Nyugalom, „belső béke”. Annak a muszlim hívőnek a tudatállapota, aki tisztában van Isten létével és önmagával. **K 48:4**

Szaladin (1171-1193 *ur.)* Szaláh ad-Dín ibn Ajjúb, az Aj-júbida-dinasztia megalapítója. Lemondatta a trónról az

utolsó fátimida kalifát (1171), és szultánná kiáltotta ki magát. Ezután Szíria jelentős részét a fennhatósága alá vonta. Sikeresen harcolt a keresztesek ellen, és elfoglalta Jeruzsálemet. Híres volt nagylelkűségéről és lovagiasságáról. Oroszlánszívű Richárd ellenfele volt. Kettejük harca Európában legendássá vált.

szalafita A „jámbor régiek” (asz-szalaf asz-szálih) életviteléhez, vagyis az iszlám első században élt muszlimok gyakorlatához való visszatérést hirdető fundamentalista irányzat. A társaknak (aszháb), a társak követőinek és azok követőinek életvitele mindig is példaként állt minden muszlim előtt. Ha valamire nem volt sem a Koránban, sem a hadíszban külön utasítás, akkor az ő szavaikat és tetteiket kellett figyelembe venni. A hanbalita irányzat követői azonban ennél tovább mentek, és csak az ősök példáit fogadták el, elutasítva az

analógiát és az egyéni véleményalkotást. A 19. sz.-ban kialakult iszlám reformmozgalom, amit al-Afgáni, Mohamed Abdo és Rasíd Ridá képviseltek, a Korán és a szunna alapján a Nyugathoz képest lemaradt iszlám törvényeit, szabályait és gyakorlatát a kor követelményeihez szerette volna igazítani, ezzel újra megnyitva az idzstihád (az egyéni véleményalkotásra tett erőfeszítések) kapuját, mintegy félretolva a középkori vallástudósok munkásságát. A mai szalafiták kritizálják a nyugatbarát oligarchikus rendszereket, és azokat a vallástudósokat, aki támogatják a nyugatbarát politikai hatalmat. Ibn Abd al-Vah-háb tanaiból merítenek. A földrajzi hely függvényeként többféle irányzat és ennek számos változata létezik: reformisták, tradicionalisták és dzsihádisták.

szalám alejkum Asz-szalám alajkum. Muszlimok között szokásos köszönés, jelentése „béke legyen veletek”. A válasz: „va alajkum asz-szalám” (veletek is béke le-

gyen). A béke szó azonban itt az „örök békét”, a békességet, a megbékélést, a Paradicsomot jelenti.

szálát Az Egy Istenhez tartozás legmagasabb rendű ki-nyilvánítása az iszlámban. A kötelező (közösségi) ima, amelyet naponta ötször Mekka felé fordulva, a rituális tisztálkodást követően meghatározott mozdulatokkal kell elvégezni. Mekkán belül a Kába az irányadó.

szantri *(indonéz)* Hagyományos értelemben véve „vallásos” szunnita muszlim Jáván.

asz-Szanúszí, Mohamed ibn Ali (7-1832). Reformista szúfi gondolkodó, a szanúszíjja rend alapítója.

szaracénok A „régebbi” - bizánci eredetű - megnevezés a keresztesek leírásaiban. Ellentétben az „újabb” musz-limokkal, akik alatt az oszmán-törököket értették.

szaszanidák Perzsa dinasztia (205-641). A háború Bizánc ellen és a trónviszályok állandósulása teljesen kimerítették az államkincstárt az arab hódítás idejére. Az első muszlimok a Kádiszíjánál vívott csatában (637) elvitatták tőlük Mezopotámiát, a nahávandi csatában (641) Irán nagyobb részét, később pedig - az Amu-Darja melletti harcokban - végleg kiszorították őket a

perzsa térségből (644). A szaszanidák kultúrája és udvari hagyományai tovább éltek az Abbászida Kalifátus idején Bagdadban.

szaum Böjtölés. Ramadán idején hajnaltól napnyugtáig.

szeldzsukok Szeldzsuk törökök. Turkesztánból kivándorolt nomád törzs. Szeldzsuk után kapták a nevüket. Togril és Csagri bég vezetésével meghódítják Perzsiát (1030), majd bevonulnak Bagdadba (1055). A manzikerti

csatában (1071) legyőzik a bizánciakat. Ennek nyomán tömeges török bevándorlás kezdődik Anatóliába. A birodalom fénykora a 11. sz. második felére - Alp Arszlán és Máliksáh uralkodása idejére - esik. A nomád törökök kezelhetetlensége és a rendezetlen öröklési rend miatt állandósulnak a belviszályok. A Szeldzsuk Szultán-ság 1194-ben megszűnik létezni. A szeldzsukok szerepét Kis-Ázsiában az oszmán-törökök veszik át (13. sz.).

Szenegál A lakosság szinte 100%-ban muszlim. A kereskedelem és a gazdasági élet ellenőrzése a francia gyarmatosítók távozása után marabu-családok és vallásos társaságok kezébe kerül.

szent A spirituális iszlámban megfogalmazódott az igény, hogy bizonyos személyek, akik befogadják Isten / Allah áldását, szentek lehetnek. A hivatalos iszlám elítéli a népi vallásosságban jelen lévő szentkultuszt.

szent helyek A két legszentebb hely a hívő muszlimok számára Mekka és Medina, amelyek a zarándoklat és Mohamed próféta tevékenységének színhelyei. Kiemelt fontosságú Mohamed próféta „éjszakai utazása” miatt Jeruzsálem (al-Kudsz), valamint az első afrikai mecsetnek otthont adó tunéziai Kajraván. További helyszínek is lehetnek szentek a hívők szemében.

szeráj Eredeti török jelentése: palota. A későbbi nyugati irodalom sokszor a háremmel azonosította.

szidi A maghrebi szentek megnevezése, akik visszavezetik a családfájukat Mohamed prófétáig. A térség földrajzi neveiben is megtalálható.

sziffíni ütközet (657) Ali, a negyedik kalifa és a hatalmat magának követelő szíriai helytartó Muávíja köz-

ti csata. Bár Ali katonai fölényben volt, Muávija elérte, hogy tárgyalásos alapon rendezzék a konfliktust. Ezért Ali követőinek egy

része, a háridzsiták (kivonulók) kinyilvánították Ali alkalmatlanságát a kalifátusra, és később megölték.

Szigetvár Szulejmán szultán dzsámi, Ali pasa dzsámi, Korán-iskola, karavánszeráj, Magyar-Török Barátság Park.

Sziklamecset Abd al-Malik kalifa (685-705 *ur)* alatt épült fel Jeruzsálemben, a Templom-hegyen, az al-Akszá mecset mellett.

Szíra Mohamed próféta életrajza, amelyet a 8. sz.-ban jegyeztek le.

Szíria A mintegy huszonkétmillió lakos 90%-a musz-lim. Szíria ma szunnita többségű ország (74%), de a politikai hatalmat Háfez al-Aszad óta az alaviták - egy síita kisebbség - gyakorolja. Számottevő a keresztények és drúzok aránya. Az évezredek óta lakott térség az emberi civilizáció egyik bölcsője. Peremvidékein már jóval az iszlám megjelenése előtt éltek arabok. A hódítások idején a Bizánci Birodalom része volt. Az Omajjádok idején (661-750) a kalifátus központja volt, de az Abbászidák idejében jelentősége csökkent. A 9. sz. második felétől részben egyiptomi, részben önálló helyi dinasztiák uralták. 1516-ban az Oszmán Birodalom bekebelezte, 1920-ban francia uralom alá került. A mai országhatárokat ekkor „húzták meg”, és ekkor választották le Libanont Szíriáról. Szíria 1946-ban függetlenné vált. 1958-ban egyesült Egyiptommal, Egyesült Arab Köztársaság néven, de 1961-ben kilépett a szövetségből. 1963-ban a Baasz Párt vette át a hatalmat az országban. 1970-től a párt és az állam élén Háfez al-Aszad állt, aki egy „szocialista típusú katonai diktatúra” talaján állva kormányzott. 2000-ben

bekövetkezett halála után fia - Bassár al-Aszad - követte az elnöki székben, aki modernizálta ugyan a gazdaságot, de a politikai berendezkedésen nem változtatott. Jelenleg (2013) polgárháborús viszonyok jellemzik.

Szomália A lakosság szinte 100%-a muszlim. Az ország az Arab Liga tagja, bár arab lakosságának lélekszáma csekély. 1991 óta politikai zűrzavar van a területén, ahol számos „állam” és fegyveres szervezet működik, és jelen van a szélsőséges iszlámizmus.

szuahéli Kelet-afrikai nyelv. Tanzánia nemzeti nyelve. Kenyában, Mozambikban és a Kongó folyó mentén is beszélik.

Jelentős irodalma van. Kezdetben arab betűkkel írták, de később áttértek a latin ábécé használatára.

Szudán Az egyiptomiak brit segítséggel a 19. sz.-ban gyarmatosították. A Mahdi-felkelés (1882-1899) egy időre kiűzte a gyarmatosítókat. A független Szudánban a muszlim arabok szerezték meg a politikai hatalmat. Az ország modern történelmét a függetlenség elnyerése után számos katonai puccs és a dél-szudáni nem muszlim szaka-dárokkal vívott harc jellemezte, ami mára elcsitulni látszik. Az ország vezetője 1989 óta Omar al-Basír.

szudzsúd Földre borulás az ima közben.

szúf Durva szövésű gyapjú, ebből készült régen a szúfik foltokból összevarrt köpenye (hirka). A szúfik erről kapták a nevüket.

szúfizmus Az iszlám misztikus irányzata. Bár az új-platonikus filozófia és a korai keresztény misztika is hatással volt rá, alapvetően mégis a Korán sajátos értelmezésére és Mohamed próféta személyére támaszkodik. Követői, akiket a szúfi (misztikus) képvisel, az Isten

(„Hakk” / = igazság sz. sz.) felé vezető úton (taríka) akarnak menni, a belső tudás (bátin) és a belső, isteni valóság (hakíka) megismerése felé, hirkát viselnek. Az útnak állandósult állomásai (makámát) vannak, amiket egyéni erőfeszítéssel és a mester (sejk) vezetésével érhet el a tanítvány (murid); valamint múló állapotai (ahvál), amelyeket Istentől lehet kapni. Az egyes állomások elérését és az állapotok megszerzését folyamatos ájtatos-sággal lehet elérni. Ennek eszközei az éhezés, az állandó könyörgés (duá) és fohászkodás (vird), de legfőképpen az Istenről való állandó megemlékezés (dzikr). Ez lehet hangos és néma, egyéni és közösségi. Utóbbi sajátos formája a „meghallgatás” (szarná) szertartás, amelyet zene és tánc kísér. A tánc sokkal ritkább, elsősorban a mevlevi dervis rend jellegzetessége volt. A cél az eksztázis elérése, de csak a szó eredeti értelmében: kilépni az e világi állapotból, és másik állapotba (hál) kerülni. Az elmélyülés más eszközökkel is történhet: „magányba vonulással” (halva). Nincs egységes rendszere: a mester személyétől és a régebbi mesterek láncolatától is függhet az adott szúfi út (taríka, rend). Szúfi rendek: kádiri, naksbandí, szuhravardi, rifáii, sádzili, mevlevi, bektá-si, tidzsáni, szanúszi, murídí, niamatulláhi, csisti.

szuhúr Étkezési idő ramadán idején, a hajnali ima kezdete előtt.

szúk Piac, bazár.

szultán Uralkodó címe. Eredeti jelentése: hatalom. A bagdadi szeldzsuk katonai parancsnok használta elsőként a címet, amivel jelezte, hogy a világi hatalmat birtokolja. A kalifa csupán a „vallási vezető” szerepére tarthat igényt.

szunna Szokás, hagyomány. Mohamed próféta és társainak életvitele, akár vannak róluk szóbeli hagyományok (hadíszok), akár nincsenek. A hadíszok ezért csak részben fedik át a szunnát. A muszlim hívok számára a Korán utáni második (másodlagos) forrás. A hívó a Próféta cselekedeteit példaképként követi, és Istennek tetsző életvitelt valósít meg.

szunnita Európai értelmezésben: ortodox muszlim. A szunniták alkotják a muszlimok 90%-át. Mohamed próféta halála után a legrátermettebbeket tartották a muszlim közösség vallási és politikai vezetőinek. A szunnita kalifátus is különbözött a síita imámátustól.

szúra A Korán 114 fejezetének a neve. A szúrák versekre (ája) tagoltak. A Korán összeállítását Mohamed próféta halála után, a szövegek végleges összegyűjtésekor végezték el. Ezért egy fejezet egyes részei különböző időből és helyről (Mekka vagy Medina) származnak. Az első szúra (fejezet) - „A Megnyitás” (al-Fátiha) - után a fejezetek egyre csökkenő hosszúságban vannak elrendezve. A fejezetek elnevezése hagyományokon alapul, és időnként változott. Nem része a kinyilatkoztatásnak. **Ki,K 114**

Szülejmán, I. (1520-1566 *ur)* Az oszmán hivatalnoki rendszer tökéletesítője. A törökök Kánúninak, Törvényalkotónak nevezték el. Az utolsó jelentős oszmán hódítóként tartják számon. Csapatai meghódították Irakot és Magyarország nagy részét. Uralmát Észak-Afrikában is kiterjesztette. A Perzsa-öbölben és az Indiai-óceánon felvette a harcot a portugálokkal. 1565-ben megtámadta Máltát, de kudarcot vallott. Szigetvár ostromakor halt meg.

T,t

taalím Tanítás. A síita iszlámban az imám adja tovább a híveknek.

taavíl Korán-értelmezés a korai iszlámban. Később az allegorikus Korán-értelmezést jelenti. Az iszmáílita irányzatban hangsúlyozottan használatos.

at-Tabarí, Abú Dzsaafar Muhammad ibn Dzsarir (839-923). Arabul író iráni történész és vallástudós. Az első „muszlim világtörténet" és egy átfogó - a muszlimok körében mai napig becsben tartott - Korán-magyarázat szerzője. Művei: „Prófėták és királyok történelme", közismert nevén „Tabarí történelme" (Táríh at-Tabari). Ebben a világ teremtésétől a saját koráig írja le a történelmi eseményeket, számos korábbi, mára már elveszett forrást felhasználva.

at-Tabatabáí, Muhammad Huszajn (1901-1982). Síita Korán-magyarázatok és filozófiai munkák szerzője.

tablíg Eljuttatás. A muszlimnak a „kinyilatkoztatást" magával kell hordoznia, bárhová kerül. A 20. sz.-ban összemosódik a hittérítés (daava) fogalmával.

Tablighi Jamaat *(urdu)* Társaság a hit terjesztéséért. A társaságot Muhammad Ilyas (1885-1944) alapította (1926), hogy Indiában a hinduizmusra vagy a kereszténységre áttérni akaró embereket (vissza)vezesse az iszlámhoz. Európában, Észak- és Dél-Amerikában, még a Karib-térségben is aktív a kivándorlók közt.

Tádzs Mahal Mauzóleum Agrában (India). Sah Dzse-hán mogul uralkodó építtette elhunyt felesége, Mumtáz Mahal emlékére.

tadzsvíd A Korán-felolvasás művészete. Számos fajtája létezik: gyors, lassú vagy ritmikus, de a felovasó stílusa és hangja is mértékadó. A muszlim országokban versenyeket rendeznek Korán-felolvasók számára. Ramadán-kor éjszakánként, esküvőkön, temetéseken és más eseményeken is tartanak Korán-felolvasásokat.

tafszír Magyarázat. A Korán magyarázata. A történelem folyamán szükségképpen számos Korán-magyarázat született a helyi muszlim közösségek nyelvein, az adott korhoz illő mondanivalóval.

tahríf Egy szöveg szándékosan helytelen megváltoztatása. A Koránban a zsidók ellen felhozott érv az, hogy megváltoztatták az Istentől kapott írásokat, és kitörölték belőlük az utalásokat Mohamed próféta eljövetele kapcsán. A magyarázatok ezt a keresztényekre is kiterjesztették. **K 4:46**

Tahtáví (1801-1873) Rifáat Ráfi az-Tahtáví. Vallástudós, a modernizáció híve. Az egyiptomi kulturális élet vezető egyénisége, az (arab) „ébredés” (nahda) egyik gondolkodója. Franciaországi élményeit útleírásban örökítette meg. Számos európai könyvet fordított le arabra.

Táif Mekka közelében található, az iszlám szempontjából fontos történelmi hely, ahol számos politikai egyezséget kötöttek.

takámul A modernista iszlám fogalomalkotása a teljes és tökéletes társadalomról.

takbír Isten / Allah nagyságának kimondása: „Allahu akbar”.

takfír Kiközösítés. Hitetlennek nyilvánítás.

takíjja Önmaga megvédése. A hit eltitkolása, ami veszély esetén megengedhető.

taklíd A hagyomány megkérdőjelezés nélküli követése, ami az igazhívők kötelessége. Ellentéte az idzstihád (egyéni erőfeszítés). Ez utóbbira csak a vallástudósok képesek hosszú tanulás után, Isten segítségével, ill. a síitáknál az imámoknak Istentől kapott és általuk továbbadott rejtett tudása révén.

takvá Különböző formákban jelenik meg a Koránban. Az iszlámban az önbecsülés, az etikai-morális értékek tisztelete, a társadalommal és Istennel szembeni felelősségvállalás. **K 47:17**

tálib Tálibán *(perzsa* t. sz.). Kereső. A tudományt kereső diák. Az afganisztáni iszlámisták és az általuk létrehozott rendszer elnevezése. A szovjet invázió (1979-1989) elleni fegyveres ellenállók csoportosulása, amelynek ideológiája az iszlám konzervatív értelmezése. 1999-re gyakorlatilag ellenőrzésük alá vonták Afganisztánt és a jelentősnek mondott kábítószer-kereskedelmet. 2001-ben a tálibok a Buddha-szobrok elpusztításával kivívták a világ ellenérzését.

tanászuh Lélekvándorlás. Az iszlám tagadja.

Tanzánia Tanganyika, Zanzibár és Pemba egyesülése. Bár az iszlám már a 9. sz.-ban megérkezett, valós térnyerése csak a későbbiekben következett be. A muszli-

mok aránya Zanzibárban a lakosság 90%-a , míg a kontinentális részen 40% lehet.

Tanzimát Rendezések, reformok *(arab-török*). I. Ab-dülmecit oszmán szultán (1839-1861 ur.) által 1839-ben megkezdett reformátori törvényhozás. Az alattvalók -muszlimok és keresztények vagy más vallásúak - polgári egyenjogosultságot kaptak. A hadsereg, az államszervezet, az oktatás és a jogrend nyugati minták szerint történő modernizációja mellett a szultán hatalma abszolút maradt. A reformokat utódja, Abdülaziz (1861-1876 ur.) is folytatta.

Tárik ibn Zijád (?-720) Muszlim berber hadvezér, aki seregeivel 711-ben átkelt a Gibraltári-szoroson, és a nyugati gotokat legyőzve meghódította az Ibériai-félszigetet. A gyülekezési helyet Tárik-hegynek nevezték el.

taríka Ösvény, út. Istenhez vezető „szúfi út". Rendnek fordítják. A mester (pír *perzsa* és sejk *arab);* a tanítvány, „az (isteni utat) akaró" (mursid); a „szertartás" (dzikr); a „vird" (misztikus litániaszerú ima). A legfontosabb szúfi rendek: rifáíjja, kádiríjja, sádzilíjja, valamint a táncoló derviseknek is nevezett mevlevíjja, továbbá a naksaban-díjja, a török bektási rend és az indiai csistíjja. A legrégebbi rendnek a kádiríjját tartják. A taríka az iszlám spirituális vonala mindazok számára, akik nem elégednek meg a saría adta lehetőségekkel. Olykor rendkívül erős gazdasági és politikai szervezetekké váltak a hívők adományaiból és egyéb forrásokból, pl. kereskedelmi tevékenységből, lásd a szafavida állam megalapítását Perzsiában a 16. sz.-ban, vagy a Líbiai Királyság létrehozását a 20. sz.-ban.

taszavvuf Szúfizmus, ill. misztikus gondolkodás, irányzat.

taszbíh Miszbaha. Dicsőítés. Kilencvenkilenc gyöngyből álló füzér, ami Isten neveinek felmondására szolgálhat, ami Isten (Allah) 99 nevét is szimbolizálja. A rövidebb imalánc, a harminchárom gyöngyből álló, a „Dicsőség Istennek!" (Szubhán Alláh!) vagy a „Nincs isten Istenen kívül!" (Lá iláha illá Alláh!) ismétlésére szolgál. A gyöngy lehet más anyagból, kavicsból, kőből, féldrágakőből is. A keresztesek közvetítésével került Európába a 12. sz.-ban, vö. rózsafüzér.

tatárok A Volga mentén és a Krímben élő, törökül beszélő muszlim népesség. A 13. sz.-i mongol hódításban segédnépként vettek részt. A birodalom felbomlása után a kelet-európai sztyeppe

államainak meghatározó etnikumává váltak. A szovjet időszakban súlyos megtorlásokat kellett elszenvedniük.

tauhíd Egyistenhit. Annak a megvallása, hogy Istennek nincsenek társai. Ellentéte a sirk (társítás, politeiz-mus, többistenhit, bálványimádás). A muszlim ember létformaként és életvitelben az isteni egység elismerésére és ennek megvalósítására törekszik.

taváf Körözés. A mekkai Kába hétszeri, az óramutató járásával ellentétes irányban való körüljárása, amelyet mind a nagy zarándoklat (haddzs), mind a kis zarándoklat (umra) alatt el lehet végezni.

tavakkul A bizalom Istenben.

tázíja Elsiratás mint a muszlim temetési szertartás része. Ugyanakkor a síiták népi ünnepi játékai, amelyek Húszéin mártírhalálára emlékeztetnek. A résztvevők a vallási önkívületben gyakran korbácsolják magukat, és sebeket ejtenek a saját testükön.

Templom-hegy Az al-Akszá mecset és a Sziklamecset is itt található. A Második Intifáda („lázadás az izraeli megszállás ellen”) kiváltó oka Ariel Sáron, akkori izraeli miniszterelnök több száz izraeli rendőr kíséretében itt megtett sétája.

Termékeny Félhold Az arábiai sivatagokat övező szíriai és mezopotámiai mezőgazdasági területek elnevezése. A gyarmatosítók 1918 után az egykori török tartományokból Irakot, Jordániát és Palesztinát alakították ki brit védnökség alatt, valamint Szíriát és Libanont francia protektorátusként.

tidzsáni Szúfi rend (taríka), amelyet Ahmad at-Tidzsá-ni (1737-1815) alapított. Szenegálban elterjedt.

Timbuktu A 12. sz.-ban alapított város Maliban, amelyet Ibn Battúta is meglátogatott. Fontos kereskedelmi és kulturális központ.

tizenkettes sía Imámiták.

Tóra A Korán számos helyen említi. Az iszlámban nemcsak Mózes öt könyvének, hanem az egész Ószövetségnek a neve.

török nyelvek Törökország nemzeti nyelve mellett, amelyet 1924 óta latin ábécével írnak, az azeri, az üzbég, a tatár, atürkmén, azujgurésmás, a Kaukázusban, Kelet-Eu-rópában, Közép-Ázsiában és Szibériában beszélt nyelvek.

Törökkoppány Turbános sírkövek.

Törökország A modern Törökország Mustafa Kemal (Atatürk) vezetésével az Oszmán-Török Birodalom anatóliai területein alakult meg laikus államként, ahol min-

den vallási tevékenységet betiltottak. Külpolitikájára a nyugati orientáció jellemző. A NATO tagja, és erőfeszítéseket tesz, hogy csatlakozhasson az Európai Unióhoz. A múlt század hatvanas éveiben kezdődött el az iszlám újraéledése. A szekuláris államrend védelmében a hadsereg többször is puccsot hajtott végre.

Trinidad és Tobago A mintegy hárommillió lakosú szigetországban főleg indiai bevádorlók alkotják a musz-lim kisebbséget.

Tunézia Észak-afrikai arab ország. A középkori Ifríkíjja tartomány központja. Az iszlám a 670-es években érkezett meg a térségbe, de az arab hódítás csak 698-ban vált véglegessé. A területet 800-tól a kalifátustól független, önálló dinasztiák uralták. Az 1574-ben oszmán uralom alá került terület a 18. sz.-ra önállósodott, a török nyelvű elit a 19. sz.-ban arab lett. A modernizációs kísérletekben anyagilag megroppanó bej ség 1881-ben került francia védnökség alá. 1956-ban Habib Burgiba vezetése alatt független köztársasággá vált, ahol igyekeznek az államot teljes mértékben kettéválasztani a vallástól, és a vallásgyakorlás túlzónak ítélt formáit visszaszorítani. Tunéziában eltörölték a többnejűséget, és csak polgári bíróság előtt lehet elválni.

Tunku Abdul Rahman (1903-1990) A köznyelvben: Tun-ku. A független Malajzia első miniszterelnöke 1957-1970 között. Nagy-Britanniában végezte egyetemi tanulmányait. Az állam és a vallás szétválasztását szorgalmazta.

turbán Kendőből fejre csavart hagyományos fejfedő.

türbe *(török)* Sír. Elsősorban szent emberek sírja. Gül baba türbéje.

Türkmenisztán Közép-ázsiai köztársaság. A lakosság mintegy 85%-ban türkmén, a maradék javát az üzbég és orosz kisebbség teszi ki. A muszlimok aránya 90%. Területe nagyrészt sivatagos, ezért lakosságát hagyományosan nomád törökök alkották. A mongol hódítást követően kialakuló közép-ázsiai kánságok része volt, majd a 19. sz. végén az Orosz Birodalom kebelezte be. Az államot a

Szovjetunión belül hozták létre 1924-ben. 1991-ben függetlenné vált a korábbi pártfőtitkár, Saparmurat Niyazov vezetésével, aki 2006-os haláláig örökös elnökként - rendkívüli személyi kultusz mellett - irányította az elmaradott országot. Az egypártrendszer ma is fennáll.

Tuszí, Naszír ad-Dín (1201-1271) Mintegy százötven filozófiai, asztronómiai és egyéb munkát írt arabul és perzsául. Önéletrajzi ihletésű spirituális-misztikus utazásában az iszlám ezoterikus értelmezését tárgyalja.

U, u

Uganda Az iszlám a 19. sz.-ban érkezik meg, de mára -a becslések szerint - minden negyedik lakos muszlim. Idi Amin (1925-2003) diktátor, akinek az apja tért át az iszlámra, kegyetlenségéről hírhedt rendszerének bukása után Líbiába, majd onnan Szaúd-Arábiába menekült, ahol meghalt.

ujgurok Türk etnikumú muszlimok elnevezése Hszin-csiangban.

ulamá Ulemá. Vallástudósok.

umm Anya. Átvitt értelemben: Umm al-Múminín „a hívők anyja", Mohamed próféta feleségének címe. Umm al-Kitáb „a Könyv anyja", maga a Korán.

umma A muszlimok közössége, amely minden kötelék felett áll. Eredetileg a törzsi rendszert váltotta fel vallási alapon. Ma az iszlám híveinek összességét jelöli. Inkább hipotetikus, mintsem valóságközeli fogalom. A Koránban mintegy negyven helyen kerül említésre. **K 3:104**

Umm Kulthum (1898-1975) Egyiptomi énekesnő. Egy szegény falusi imám lányaként született. Csodálatos hangja miatt már kiskorában vallásos dalokat adott elő esküvőkön. Pályafutása csúcsán az egész arab világban ismert volt. Hatása és népszerűsége mindmáig érezhető.

umra Látogatás, „kis zarándoklat". Bármikor elvégezhető, a haddzs időpontjának kivételével. A megtisz-

tulási folyamat ugyanaz, mint a „nagy zarándoklat" (haddzs) alkalmával. A mekkai Nagymecset (Maszdzsid al-Harám) területén

történik. A Kábát hétszer kell körbejárni, a Zamzam-forrásból kell inni, a Szafa- és Mar-va-domb közt hétszer kell futni vagy gyors léptekkel járni. Az előírt gyakorlatok végén a zarándok haját levágják.

urdu Pakisztán nemzeti nyelve, jelentős irodalmi nyelv.

urf Szokás. A hívőknek javasolt „íratlan szabályok”. A különböző jogi iskolák többféle magyarázatot adhatnak.

usr Tized. Adófajta.

usztáz Usztádz. Professzor. Az egyiptomi köznyelvben udvarias megszólítás: „Uram!”.

uszúlíjja A „gyökerek, alapok” (uszúl) szóból képzett elvont főnév. Ragaszkodás a hagyományokhoz. Egy tanulatlan ember is mondhatja, hogy „én uszúlí vagyok”, ami alatt a következőket érti: betartom az iszlám előírásait, és az iszlám jognak megfelelően adom férjhez a lányomat. Nem áll kapcsolatban az „iszlám fundamentalizmus” fogalmával úgy, ahogy azt ma használják a nyugati világban. A fundamentalizmusnak - abban a pozitív értelemben, ahogy a szót a 19. sz.-ban használták a reformált keresztény vallások: „vissza az alapokhoz” -inkább a szalafíjja felel meg.

utazás A szúfik misztikus utazása (szulúk), ami a következő előkészítő állomásokból állhat: bűnbánat, lemondás, szegénység, több állomást (makám) érintve halad a valóság (hakíka) elérése és az isteni Igazsággal (Hakk) történő személyes kapcsolat létesítése felé, majd a visszatéréssel (rudzsú) fejeződik be. A tapasztalatait a szúfi megosztja azokkal, akik útra akarnak kelni (mu-

rid). A szúfi utazás előképének Mohamed próféta meny-nyei utazását (mirádzs) tekintik.

uzsoratilalom A szó szoros értelmében vett banki kamattilalom.

V, v

vádi Kiszáradt, időszakos folyómeder. Csak nagyobb esőzések után van benne víz. Szárazföldi közlekedési útként használták.

vahhábita Vahabita. A szunnita iszlám „szélsőségesen hagyománytisztelő” irányzata. Ibn Abd al-Vahháb iszlámértelmezése.

Ma Szaúd-Arábia hivatalos vallási irányzata.

vahj Isteni sugallat. Kinyilatkoztatás. Muszlim vélemény szerint Mohamed prófétának egész életében része volt benne. Egyes magyarázatok szerint a hadísz kudszí (szent mondások) is alkotják.

vakf Muszlim vallási alapítvány. Földbirtokok, ingatlanok vagy vagyontárgyak alkották, amelyeket hívők adományoztak Istennek. Ezek jövedelméből jótékonysági célokat támogatnak, kórházakat, mecseteket, iskolákat építenek. A történelmi vakf lényege az volt, hogy nem kellett a vagyont több tucat részre osztani az iszlám örökösödési törvényének megfelelően. Nem lehetett elkobozni, és az adományozó kinevezhette egyik fiát jószágkormányzónak.

valája Egy további pillér a drúz és az iszmáílita közösségekben. „Isten, a PrófétVák és az imám szeretete, valamint az odaadás feléjük."

valí (aulijá t. sz.) Barát, aki közel áll valakihez. A szúfiz-musban a muszlim szent neve. Isten / Allah barátja.

válí Véli *(török)*. Kormányzó. A Török Birodalomban is használták, nem tévesztendő össze a „valí"-val (szent).

Vámbéry Ármin (1832-1913) Dunaszerdahelyen született és Budapesten halt meg. Egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Orientalista, turkológus, nyelvész és utazó. Nagy vihart kavart elméletével, amellyel a magyar nyelvet a törökből származtatta. Közép-ázsiai utazásairól könyvet írt. Több nyelvre lefordították „Küzdelmeim" című önéletrajzi regényét is. Vámbéry hosszú ideig a közép-ázsiai politikai kérdések legnagyobb szak-tekintélyének számított Angliában. Életrajzírók utalásai alapján fizetett brit ügynök lehetett.

vatan Haza. A fogalom 19. sz.-i európai mintára jött létre, és a kulturális nemzet (kaum) fogalmával ellentétes. Az arab országokat nevezik „arab hazának" (al-vatan al-arabí). Az iszlámisták újra a „Béke Háza" (dár al-isz-lám) megjelölést használják inkább.

velaját-e fakih A „vallásjogtudós" uralma.

vezír Vazír. Történelmileg „főminiszter", kancellár. Mai szóhasználatban: miniszter.

vird A Korán egy részének (hizb) felolvasása (recitálása) személyes indíttatásból.

volof Szenegálban és Gambiában beszélt nyelv.

Vörös Félhold Az iszlám világban a vöröskeresztes szervezetek megfelelője. A szimbólum az 1870-es évek óta van használatban, de csak 1929 óta tekinthető hivatalosnak.

vudú Kis - az arcot és a végtagokat érintő - rituális mosdás. A napi öt közösségi ima (szálát) előtt el kell végezni.

Z, z

zaffaa A muszlim lakodalom. A vőlegény és a menyasz-szony bevonulása, a zenészek és a táncosok után.

zagrada Trillázó női hangok az öröm megnyilvánulásaként, elsősorban az eljegyzéskor és esküvő alkalmával.

záhid Aszkéta életet élő, a világtól elforduló jámbor muszlim ember.

záhir Valaminek a külseje, külső megjelenési formája. Az iszlám gyakorlatban a „szó szerint vett szöveg" (sa-ría). Az igényesebb iszlámfelfogás a belső (bátin) és rejtettjelentés fontosságát hangsúlyozza.

záhiriták A saría és a szunna közvetlen módon történő értelmezését hangsúlyozták. Elsősorban a középkori Andalúziában volt jellemző irányzat. Egyes vallástudósok napjainkig újra hajlanak arra, hogy a külsődleges jelentést előtérbe helyezzék.

zajditák ötös síiták. Nevük Zajd ibn Alira, Huszajn unokájára vezethető vissza, aki az omajjád kalifa, Hisám ellen lázadást szított Kúfában (740). A zajditák számára az imám csak az a „tudós személy" lehet, aki aktívan és nyíltan harcol az elnyomás, valamint az igazságtalan és jogtalan uralkodó ellen. A történelem során több kisebb államot alapítottak. Imámjaik túlnyomó részben Haszan leszármazottai közül kerültek ki. A 10. sz. elején Jemenben alapított dinasztia maradt fenn legtovább. Mérsékelt síita irányzat. Jogi iskolájuk közel áll a négy ortodox

szunnita mazhabhoz. Elvetik az imámok titkos, isteni tudását és tévedhetetlenségét, a „rejtőzködő imám" (mahdí) és a „hit eltitkolása" (takíjja) elveket.

Zajn al-Ábidín, Ali (kb. 659-713) Apja, Huszajn mártírhalála után követte őt negyedik síita imámként. A kerbalai ütközetnél ott volt, de megmenekült. Aszkéta életet élt Medinában. A korai síiták körében számos követője volt.

Zajnab (7-1904) Algériai női szent. Egy szaharai oázis vallási közösségének vezetőjeként a francia gyarmatosítókkal szembeni

békés ellenállás szimbóluma lett.

Zajtúna mecset Az-Zajtúna. Tuniszban épült (734) tanulmányi központ és mecset. Napjainkban is működik.

zakát Közösségi adó. Előírt adomány. A muszlimok vallási adójának neve. A zakát öntisztulás, és megvéd az önzéstől. Évente egyszer, ramadánkor kellett leróni. Azok adták, akiknek több vagyonuk volt a szükséges minimumnál, a rászorulóknak: nincsteleneknek, utazóknak, raboknak. Egyike az iszlám öt pillérének (árkán al-iszlám). **K 9:60**

zakkúm A Pokol keserű gyümölcse.

az-Zamahsarí, Abu al-Kászim Mahmud ibn Omar (1075-1144). Korán-magyarázó és nyelvész. Arab nyelvtanán kívül híres török-arab szótára és arab retorikai szótára is.

Zamzam-forrás Zemzem-forrás. Mekkában található. Az iszlám hagyomány szerint Isten fakasztotta, hogy megóvja a szomjhaláltól Hágárt (Sárát) és fiát, Iszmáílt. A vizéből inni a zarándoklat egyik ajánlott, de nem kötelező eleme.

zandzs A kelet-afrikai feketék elnevezése az arab kereskedők és rabszolgatartók szóhasználatában.

Zanzibár A 16-17. sz.-ban portugál befolyás alatt állt, majd ománi uralom alá került. A britek elválasztották Omántól (1856), és létrehozták a Zanzibári Szultánságot (1890), ami 1964-ben megbukott, és Zanzibár egyesült Tanganyikával, amiből létrejött a modern Tanzánia. A lakosság szinte teljes egészében muszlim.

zijára Látogatás. A szent emberek és az ősök sírjainak a látogatása.

zikr Dzikr. Megemlékezés Istenről. Isten felidézése Isten nevei (jelzői) vagy Korán-idézetek szakadatlan ismétlésével. A szúfiknál a sajátos szertartás neve, ami az „Istenhez vezető útra” készít fel.

zimmi Dzimmi. Védelmet élvező alattvaló muszlim politikai fennhatóság alatt. A „Könyv népeire” - keresztényekre, zsidókra és zoroasztriánusokra - vonatkozott, akik szabadon gyakorolhatták a vallásukat, de személyes és vagyoni biztonságukért cserébe magasabb adót voltak kötelesek fizetni, megkülönböztető öltözéket kellett viselniük, és nem katonáskodhattak.

zoroasztrianizmus Az iszlám hódítása előtt elterjedt vallás Perzsiában. Az Üjperzsa Birodalomban államvallás volt. Alapítója a mitikus Zarathusztra (Zoroaszter). Hittanításait az Aveszta foglalja össze. Dualisztikus rendszerében a pozitív princípiumot a tűz testesíti meg, ami a templomaikban örökké ég. Tagjai elvileg védettséget élveznek, ám a muszlim többségi magatartás és üldöztetések miatt javarészt elmenekültek Iránból. Legnagyobb közösségük ma Mumbaiban működik.

Zú al-Hidzzsa Dzu al-Hiddzsa. A muszlim holdnaptár utolsó, 12. hónapja. A zarándoklat (haddzs) elvégzésének ideje.

zuhd Aszketizmus, a világtól való elfordulás. A szúfik-nál a misztikus út egyik első állomása.

Zs, zs

Zsámbék Török kút.

zsidók A Koránban mint „Izrael gyermekei", valamint a „Könyv népe" gyűjtőfogalom alatt jelennek meg a keresztényekkel és tágabb értelemben a más vallásokhoz tartozókkal - l. szábeusokkal - együtt. Isten ugyanis kinyilatkoztatta számukra a Könyvet (az írást) a Tóra, valamint az Evangélium formájában. Miután Mohamed próféta kénytelen volt belátni, hogy a zsidókat nem tudja megnyerni az iszlám ügyének, az imairányt Jeruzsálem helyett Mekka felé határozta meg. A Korán a zsidók és a keresztények szemére veti, hogy meghamisították a Könyvet, „az isteni kinyilatkoztatást". A mai radikális iszlám alapvetően a helyi elnyomó uralkodók és a hitüket vesztett kizsákmányolok ellen jött létre a 18 sz.-tól. Bár a radikális iszlám egyik fő célpontja Izrael Állam, a valós okokat - ahogy az évszázados muszlim-zsidó együttélés magas fokú toleranciája is megmutatta - nem ebben az irányban kell keresni. Vélhetően tágabb magyarázat az angolszász gyarmatosító politika és a keresztény fundamentalizmus különböző megnyilvánulásainak továbbélése. Ma a zsidók egy része Izrael Államban, a megszállt területeken és a diaszpórában az iszlámot - többnyire másodlagos forrásokból szerzett ismeretek alapján - ellenségként kezeli. Mivel nemcsak a palesztinok, de (szinte) az egész arab világ, valamint

az iszlám kultúrkör népei kivétel nélkül elnyomó rendszerekben élnek, ami mellett szembesülni kényszerülnek egy felsőbbrendűségi tudatot népszerűsítő globalista propagandagépezettel, valamint - és nem utolsósorban -

saját gazdasági helyzetük kilátástalanságával, a megoldás nem tűnik közelinek. Ma a muszlim országokban csupán kisebb zsidó közösségek maradtak fenn. Az arab közegben működő zsidó közösségek sokszor sajátos ju-deo-arab nyelvet alakítottak ki. K 5:18

Időrendi táblázat

610 Mohamed próféta megkapja az első „isteni kinyilatkoztatást”

622 a kivándorlás (hidzsra) éve / az iszlám időszámítás kezdete / a muszlim közösség megalakulása Medinában

624 a Ramadán meghirdetése böjti időszakként / az imairány megváltoztatása Jeruzsálem helyett Mekka felé

632 a Gadir Humm-i nyilatkozat a síiták szerint Ali örökösi kinevezése / Mohamed próféta búcsúzarándoklata és halála **634** Abú Bakr halála után Omár lesz a kalifa **653 k*** a Korán szövegének rendszerezése és szerkesztése **656** polgárháború / Oszmán meggyilkolása / Ali lesz a negyedik kalifa **661** Ali meggyilkolása / a négy „helyes úton vezérelt kalifa” időszakának vége **680** Huszeint - Ali fiát, Mohamed próféta unokáját -megölik / követőit nevezik ezután síitáknak **691** a Sziklamecset építése Jeruzsálemben 711 Tárik ibn Zijád vezetésével a muszlimok partra szállnak Gibraltárnál az Ibériai-félszigeten / Spanyolország területe muszlim ellenőrzés alá kerül, a kormányzás székhelye Córdoba lesz **809** Hárún ar-Rasíd halála és az abbászida kultúra fénykorának vége **929** a muszlim világban három kalifátus létezik: ab-bászidák, fátimidák, spanyol omajjádok / a karmatik elviszik a Fekete Követ a Kábából

969 a fátimidák meghódítják Egyiptomot, aminek a fővárosa Kairó lesz, és megalapítják az al-Azhar egyetemet

1001 a gaznavidák legyőzik a hindukat, és a Pan-dzsábtól a Gangesz és az Indus völgyéig terjesztik ki a hatalmukat **1021** a drúz mozgalom és hitvilág kialakulásának kezdetei

1031 az omajjád kalifátus vége al-Andalúszban és a részfejedelemségek (táifák) megalakulása **1099** a keresztesek beveszik Jeruzsálemet, amivel kezdetét veszi a keresztény európaiak

mintegy két évszázados jelenléte Levantéban 1143 A Korán lefordítása latinra **1147** az iszlám előrenyomulása Afrikában az arany és a rabszolgakereskedelem útvonalain 1254 az Almohádok kiűzése Spanyolországból / a musz-limok csak Granadában tartják meg a hatalmat / az iszlám megjelenése Délkelet-Ázsiában.

1258 a mongolok lerohanják Bagdadot, ami az abbá-szida kalifátus végét jelenti 1389 az oszmánok legyőzik a szerbeket a koszovói ütközetben

1443 Hunyadi János győztes keresztes hadjáratot vezet a törökök ellen, és elfoglalja a Balkán egy részét, ez az ún. „téli hadjárat"

1453 II. Mehmet szultán elfoglalja Konstantinápolyi, és a város új neve Isztambul lesz **1492** Ferdinánd és Izabella véget vet a muszlim uralomnak Spanyolországban / a muszlimok tömeges menekülése, ill. visszatérése Észak-Afrikába / Timbuktu felemelkedése mint kereskedelmi és kulturális központ **1526** a mohácsi csatában elesik Lajos magyar király / az ottománok ellenőrzésük alá vonják Magyarországot

1530 muszlim királyság alapul Bruneiben (Borneo) és Acehben (Szumátra)

1619 az első rabszolgák, köztük muszlimok, behurco-lása az észak-amerikai ültetvényekre, Virginiába

1643 Sah Dzsehán befejezi a Tádzs Mahal építését

1644 Nagy Péter cár alatt a muszlim intézmények bezárása és erőszakos keresztelések

1686 Buda visszafoglalása

1727 a magyar származású Ibrahim Müteferrika vezetésével megkezdi működését az első ottomán nyomda, amely arab betűkkel dolgozik 1757 népi felkelés a fakírok vezetésével, miután a Brit Kelet-indiai Társaság fennhatósága alá vonja Bengált

1776 a fulániak iszlám államot hoznak létre Szenegáltól a Felső-Nigerig **1794** a franciák megtámadják Egyiptomot Bonaparte vezetésével

1800 a hollandok ellenőrzik a muszlim szultánátuso-kat Szumátrán és Jáván **1848** a brit gyarmatosítók térnyerése India egész területén befejezett tény 1850 a Báb megjelenése, a baháí mozgalom kezdetei, a baháí hívők menekülése 1856 Afganisztán a

perzsa-brit fegyveres konfliktus eredményeként függetlenné válik 1861 az első modern alkotmány megalkotása Tunéziában, és ezzel a muszlim világban **1869** a Szuezi-csatorna megnyitása 1878 Bosznia az Osztrák-Magyar Monarchia megszállása alá kerül

1918 az olajlelőhelyek felfedezése után Iránban megalakul a British-Persian Oil Company / Délke-let-Ázsiában megalakul a Muszlim Liga / az arabok a mekkai serif vezetésével fellázadnak az oszmánok ellen / Jemen függetlensége

1923 Törökországban megszüntetik a kalifátust, kikiáltják a köztársaságot, aminek Musztafa Kemál lesz az elnöke

1926 Reza Khan leváltja a Kadzsár-dinasztiát (Oajar), kikiáltatja magát sahnak, és megalapítja a Pah-lavi-dinasztiát / Abd al-Azíz ibn Szaúd beveszi Mekkát, és kikiáltatja magát Nedzsd és Hidzsáz királyának, ami a „vahhábita királyság" kezdete 1928 Haszan al-Banná megalapítja a Muszlim Testvériséget Egyiptomban 1948 az első arab-izraeli háború 1956 Nasszer egyiptomi elnök államosítja a Szuezi-csatornát / Nagy-Britannia, Franciaország és Izrael megtámadják Egyiptomot / Tunézia és Marokkó függetlenné válik Franciaországtól **i960** Mali és Szenegál függetlenné válik Franciaországtól

1967 a harmadik arab-izraeli háború, aminek következményeként Jeruzsálem, a nyugati part (Cisz-jordánia), a Gázai övezet és a Sínai-félsziget izraeli megszállás alá kerülnek 1973 a negyedik arab-izraeli háború

1978 Egyiptom - első arab államként - békét köt Izraellel Camp Davidben / Musza Szadr, az AMAL alapítója és a libanoni síiták vezetője különös körülmények közt eltűnik

1979 forradalom Iránban / kikiáltják az Iráni Iszlám Köztársaságot / Afganisztán szovjet megszállása és a mudzsáhidok szerveződése / a mekkai Nagymecsetet szaúdi ellenzékiek szállják meg, akiket elfognak és kivégeznek

1987 az intifáda kirobbanása a palesztin területeken / Tunéziában katonai puccs megdönti Bourguiba elnök hatalmát

1988 Naguib Mahfúz Nobel-díjat kap / Benazir Bhutto pakisztáni miniszterelnök lesz / a háború vége Irán és Irak közt

1991 a Szovjetunió összeomlása után független musz-lim többségű köztársaságok alakulnak meg / Szomáliában és Szudánban polgárháború és éhínség / az Öböl-háború után Irakot amerikai és szövetséges hadseregek szállják meg

1994 Fezben megrendezik az első muszlim vallásos zenei fesztivált / Hebronban (al-Halil) egy izraeli (zsidó) telepes imádkozó muszlimokat öl meg egy mecsetben

1999 a NATO-bombázások véget vetnek az „etnikai tisztogatásnak" Szerbiában / Abdurrahman Wahid - a Nahdatul Ulama vezető alakja - lesz az első demokratikusan megválasztott elnök Indonéziában

2000 Szíriában meghal Hafez al-Aszad / Izrael és Palesztina területén kitör a Második Intifáda / az orosz csapatok elfoglalják Groznijt, és kiiktatják a csecsen ellenállást / Pakisztánban Pervez Musharraf katonai diktatúrát vezet be / a Fü-löp-szigeteken és Indiában iszlámista terrorcselekmények

2001 a tálibok lerombolják a Buddha-szobrot / a szeptember 11-i (9/11) merényletsorozat az USA-ban (New York és Washington) / az Amerikai Egyesült Államok hatóságai terroristalistát hoznak nyilvánosságra, amelyben többnyire iszlámista szervezeteket sorolnak fel / Oszama bin Laden világméretű dzsihádot hirdet meg / Afganisztánt megszállják az USA és szövetségeseinek csapatai

2002 iszlámista merényletek Balin

2003 Irakot lerohanja az USA és néhány szövetségese / a baaszista rendszer bukásával elkezdődnek a

belső fegyveres harcok / az iráni bírónő és szerző Sirín Ebadi Nobel-békedíjat kap

2004 merényletsorozat Kerbalában a vallási ünnepségek idején / meghal Jasszer Arafat egy francia-országi kórházban / Szudánban békét kötnek a szembenálló felek, de Dárfúrban folytatódik a polgárháború / a szökőár (cunami) az Indiai-óceán térségében számos országot érint: India, Indonézia, Malajzia, Maldív-szigetek, Srí Lanka / Madridban (március 11.) dzsihádista csoportosulás merénylete három helyi vasút ellen

2005 a Muszlim Konferencián Ammanban negyven országból vesznek részt vallási vezetők / Rafik Hariri volt libanoni

miniszterelnök meggyilkolása / Szaúd-Arábiában meghal Fahd király / Izrael kivonul a Gázai övezetből / iszlámista merénylet londoni metróban / megerősödik a nyugati antiterrorista fellépés / Egyiptomban a kormány ötven női imám számára ír ki álláspályázatot

2006 a Hamász választási győzelme és kormányalakítása a Gázai övezetben, amit a Nyugat bojkottál / szunnita szélsőségesek felrobbantják az Aszkaríj-ja Mauzóleumot / Szaddám Húszéin kivégzése / egy dán karikaturista Mohamed prófétát ábrázoló rajza miatt zavargások az iszlám világban / az iszlám világ vallástudósainak nyilatkozata Ammanban a takfír fogalmának behatárolásáról / Haszan at-Turábi iszlámista ideológust megvádolják hitehagyással (ridda), mert elismerné egy muszlim nő házasságának jogosságát egy kereszténnyel vagy egy zsidóval

2007 az iszlámisták radikalizálódása Algériában / Egyiptomban törvény tiltj a a női körülmetélést / a Hamász-erők nemzetközi elszigetelődése / Mad-

ridban és a nyugati világban pédaértékűen elkezdődnek az iszlámista terroristák elleni perek

2008 a tálibok Afganisztán és Pakisztán jelentős részét ellenőrzik / iszlámista merényletsorozat Mumbaiban / az izraeli offenzíva a Gázai övezetben nemzetközi tiltakozást vált ki

2009 az első Iszlám Világnap megünneplése

2012 Izrael újabb megtorló akciója Gáza ellen / iszlámista tuaregek fegyveres felkelése Maliban

2013 az „arab tavasz" után erőszakos cselekmények sorozata Egyiptomban és Tunéziában / polgár-háború Szíriában

2014 Az ún. Iszlám Állam megerősödése

2015 Egy párizsi szatirikus lap elleni terrortámadás

2016 Muszlim szélsőségesek terrorcselekményeket követnek el világszerte

2017 Alexandre Bissonnette fehér idegengyűlölő agyonlő hat muszlimot a Ste-Foy-i Iszlám Kulturális Központban, Ouébec-városban / az izraeli kormány több ezer lakás megépítését engedélyezi zsidó telepeseknek a megszállt palesztin területeken /

Donald Trump az Amerikai Egyesült Államok elnöke beutazási tilalmat rendel el több muszlim ország állampolgára számára

2018 Az USA áthelyezi a követségét Tel-Avivból Jeruzsálembe. Az izraeli hadsereg mesterlövészei vérfürdőt rendeztek a Gázai-övezet határán -palesztin területen tartózkodó - tüntetők között

2019 Harminc napos ima az iszlám (muszlim) világért, amelyben közel egy millió keresztény vett részt a Németországi Evangélikus Szövetség szervezésében.

2020 Fegyveres összetűzés a keresztény Örményország és a muszlim többségű Azerbajdzsán között. Francia-országban széles médiavisszhangra találnak muszlim szélsőségesek elszigetelt erőszakos akciói.

A Ramadán ebben az évben május 12-én ér véget Magyarországon.

Idézetek a Koránból

A könyvben a vastagon szedett **„K"** A KORÁN rövidítése. Az ezután következő első szám a szárát jelöli, míg a második szám a verset: **K 1:1-7** = A KORÁN, 1. szára, 1-7. vers. A továbbiakban közölt idézetek esetében a pontosabb megnevezést adtuk meg, a szára címével és a kinyilatkoztatás helyével.

A MEGNYITÁS

Mekkái *kinyilatkoztatás*, hét vers

1 Isten, a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében,

2 Dicsőség Istennek, a Világok Urának,

3 a Könyörületesnek, a Megkönyörülőnek,

4 akié a legfőbb hatalom az ítélet napján.

5 Téged szolgálunk, és Tőled kérünk segítséget.

6 Vezess minket az egyenes útra,

7 azok útjára, akikre a Te áldásod száll, és *ne azokéra,* akikre harag sújt, és ne a tévelygőkére. **K 1:1-7**

A PRÓFÉTÁK

Mekkái kinyilatkoztatás, száztizenkét vers Isten, a Könyörületes,
a Megkönyörülő nevében 1 Közeledik az emberekhez az
elszámoltatásuk napja, de ők nem gyeinek oda, és elfordulnak
Istentől. 2 Ha pedig egy új figyelmeztetés érkezik le hozzájuk az
Uruktól, nem hallják meg az üzenetet, és a játéknak adják

át magukat, 3 a szívükben pedig szétszórtság van. A bűnösök titkon kimondják egymást közt: „Talán bizony ez itt nem egy ugyanolyan halandó ember, mint amilyenek ti vagytok? Elhiszitek a varázslatot, miközben láttok a szemetekkel?” 4 Mondd: „Az én Uram tud minden kimondott szóról az egekben és a földön is. Ő az, aki hall és tud mindent.” **K 21:1-4**

A FÉNY

Medinai *kinyilatkoztatás,* hatvannégy vers Isten, a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében 35 Isten az egek és a föld Fénye! Az Ő fénye egy lámpához hasonlítható, ami egy fülkében van. A lámpa egy üvegben van. Az üveg így olyan, mintha egy ragyogó csillag lenne. A fényt egy áldott olajfa táplálja, ami nem keleti, és nem nyugati, és aminek az olaja szinte már akkor fényt ad, mielőtt a tűz megérintette volna. Fény van a fényre. Isten azt vezeti az Ő fényéhez, akit Ő akar. Isten ilyen példázatokat mutat fel az embereknek. Isten mindenről tud mindent! 36 Fény van a fényre azokban a házakban, amelyeket Isten engedélyével emeltek, hogy megemlékezzenek bennük az Ő nevére. Őt dicsőítik ezekben reggel és este 37 olyan férfak, akiket nem térít el sem kereskedés, sem adás-vevés attól, hogy megemlékezzenek Istenről, elvégezzék az imát, megadják az adományt, és féljenek a Naptól, amikor majd a fejük tetejére állnak a szívek és a szemek. 38 Isten az ilyen embereket meg jutalmazza a leg jobb tetteikért, és még többet ad majd nekik a kegyességéből. Isten számolatlanul ad a gondoskodásából annak, akinek Ő akar. 39 A hitetlenek tettei pedig olyanok, mint délibáb a síkságon! A szomjazó azt hiszi, hogy vizet lát, de amikor odaér, csak Istent találja maga előtt, aki most - teljes mértékben - kiegyenlíti a számláját. Isten gyors az elszámoltatásban! 40 Vagy olyanok, mint a sötétségek egy mély tengerben, amiben hullámok vannak hullámok hátán, és ezek felett felhők: így sötétség van sötétség felett. Ha valaki kinyújtja a kezét, alig látja azt. Akinek Isten nem ad fényt, annak a számára nincs is fény. **K 24:35-40**

AZ ÉJSZAKAI JÖVEVÉNY

Mekkái kinyilatkoztatás, tizenhét vers Isten, a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében í Az égre és az éjszakai jövevényre! 2 Honnan

is tudhatnád, hogy mi az éjszakai jövevény? 3 A ragyogó csillag, 4 mert hisz minden lélek felett áll egy ôr. **K 86:1-4**

AZ ELRENDELÉS ÉJSZAKÁJA

Mekkái kinyilatkoztatás, öt vers Isten, a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében 1 Az Elrendelés Éjszakáján küldtük le a Koránt. 2 Mitől is tudhatnád, mi az Elrendelés Éjszakája? 3 Az Elrendelés Éjszakája jobb, mint ezer hónap. 4 Az angyalok és a Lélek ekkor szállnak alá egymás után sorban, Uruk engedélyével minden ügy felett. 5 Ezen az éjszakán békesség van, egészen hajnalhasadásig. **K 97:1-5**

A SORSCSAPÁS

Mekkái kinyilatkoztatás, tizenegy vers Isten, a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében 1 A sorscsapás! 2 Mi a sorscsapás? 3 Mitől is tudhatnád, mi a sorscsapás? 4 Azon a Napon az emberek szétszórt molylepkékre, 5 a hegyek gyapjúcsomókra fognak hasonlítani. 6 Akiknek a mérlege a jótettektől súlyos lesz, 7 azoknak boldog élete lesz. 8 De akiknek a mérlege köny-nyű lesz, 9 mind azoknak a lakhelye a feneketlen mélység lesz. 10 Honnan is tudhatnád, mi az? 11 Bizony! Ez maga a perzselő Tűz! **K 101:1-10**

A DÉLUTÁN

Mekkái *kinyilatkoztatás,* három vers

Isten, a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében

1 A délutánra! 2 Bizony! Az ember a vesztébe rohan! 3

Csak azok nem, akik hisznek, jót tesznek és egymást

igazságosságra és türelemre buzdítják. **K 103:1-3**

A RÁGALMAZÓ

Mekkái *kinyilatkoztatás,* kilenc vers Isten, a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében í Jaj minden gáncsoskodó rágalmazónak, 2 aki a vagyonát egyre csak halmozza és számolja, 3 mert azt hiszi, hogy a vagyona halhatatlanná teszi. 4 De nem! A Nagy Zúzdába dobják majd be! 5 De honnan is tudhatnád, hogy mi a Nagy Zúzda? 6 Ez maga Isten fellobbanó Tüze, 7 ami átcsap az emberi szíveken, 8 és összezárul felettük, 9 feltornyosuló lángoszlopokban! **K 104:1-9**

A HAJNALHASADÁS

Mekkái *kinyilatkoztatás,* öt vers Isten, a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében 1 Próféta! Mondd: „Menedéket keresek a

hajnalhasadás Uránál 2 a teremtményeinek ártásai elől, 3 a leszálló sötétség ártásai elől, 4 a csomókra fújó boszorkányok ártásai elől, 5 és az irigyek irigysége elől.” **K 113:1-5**

AZ EMBEREK

Mekkái *kinyilatkoztatás,* hat vers Isten, a Könyörületes, a Megkönyörülő nevében 1 Mondd: „Menedéket keresek az emberek Uránál, 2 az emberek királynál, 3 az emberek istenénél 4 a rejtőzködve súgó ártása elől, 5 aki rosszat sugall az emberek szívébe, 6 legyenek ezek akár dzsinnek, akár emberek. **K 114:1-6**

WA

MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA

A Multilinguális és interdiszciplináris könyvkiadás szakmai program megvalósítását 2021. évben a Magyar Művészeti Akadémia támogatta.